

UCHWAŁA Nr .....

Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój

z dnia ..... r.

w sprawie: przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2025-2028”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (j.t. Dz.U. z 2024 r. poz. 1465 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 1, ust. 2, ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292)

Rada Miasta Jastrzębie-Zdrój

u c h w a ł a

§ 1. Przyjąć do realizacji „Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2025-2028” stanowiący załącznik nr 1 do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Jastrzębie-Zdrój.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie 14 dni po publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

PREZYDENT MIASTA
/-/ Michał Urgoń

Uzasadnienie do projektu uchwały

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami stanowi zadanie własne gminy zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie gminnym.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na miasto obowiązek opracowania „Gminnego programu opieki nad zabytkami” uchwalanego przez Radę Miasta na okres 4 lat.

Program opracowuje się na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym zgodnie z zakresem kompetencji.

Program opieki nad zabytkami ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2025–2028 został pozytywnie zaopiniowany przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach.

Program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Treść programu jest załącznikiem nr 1 do niniejszej uchwały.

Program pozwoli na zawnioskowanie do służb konserwatorskich o ewentualny wpis do rejestru zabytków obiektów o wysokich walorach historycznych, bądź też na sporządzenie dokumentacji technicznej służącej ochronie i rewaloryzacji obiektów (np. krzyży przydrożnych).

Program jest między innymi podstawą działań do pozyskiwania środków na renowację obiektów od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Środki takie może również zabezpieczyć miasto w swoim budżecie.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwala Miastu udzielać dotacji celowych do robót budowlanych i konserwatorskich wyłącznie obiektów wpisanych do rejestru zabytków, na wnioski zainteresowanych podmiotów.

„Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2025-2028” stanowiący załącznik nr 1 do uchwały znajduje się do wglądu w Biurze Rady Miasta.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Miasta Jastrzębie-Zdrój
2025 - 2028

Zamawiający:

Miasto Jastrzębie-Zdrój, al. Piłsudskiego 60, 44-335 Jastrzębie-Zdrój

Opracowanie:

mgr inż arch. Jolanta Singer-Zemła, ul. Traktorzystów 31, 40-695 Katowice

listopad 2024

Spis treści:

nr	zawartość	
1.1	Wstęp	3
1.2	Podstawa formalna, cel i zakres opracowania	3
2	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
4.1	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
4.2	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa śląskiego.	16
5	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	23
5.1	Analiza relacji gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi gminy.	23
5.2	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Jastrzębie-Zdrój	26
5.2.1	Zarys historii obszaru gminy	26
5.2.2	Krajobraz kulturowy	29
5.2.3	Zabytki nieruchome	31
5.2.4	Zabytki ruchome	33
5.2.5	Zabytki archeologiczne	34
5.2.6	Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	35
5.2.7	Dziedzictwo niematerialne, miejsca pamięci	36
5.2.8	Dobra kultury współczesnej	38
5.3	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	38
5.3.1	Zabytki objęte ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków	39
5.3.2	Zabytki chronione ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	40
5.4	Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Jastrzębie-Zdrój	45
6	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy.	47
7	Założenia Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój	48
7.1	Priorytety programu opieki na lata 2021 - 2024 i ich realizacja	48
7.2	Priorytety programu opieki na lata 2025 - 2028	49
8	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	51
9	Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków w latach wcześniejszych i latach 2021-2024	52
9.1	Projekty które, zostały zrealizowane na terenie i na obiektach położonych w zabytkowym Parku Zdrojowym im. Mikołaja Witczaka w Jastrzębiu-Zdroju	52
9.2	Rewitalizacja i przebudowa ulicy 1 Maja w Jastrzębiu - Zdroju	60
9.3	Przebudowa placu przy ul. Witczaka i przeniesienie oraz remont pomnika upamiętniającego Marsz Śmierci	61
9.4	Realizacja przez miasto pozostałych elementów programu opieki nad zabytkami	61
9.5.	Podsumowanie realizacji programu opieki nad zabytkami 2020-2024	70
10	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	71
11	Planowane finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków w latach 2025-2028	78
11.1	Kontynuacja działań prowadzonych do roku 2024 oraz zadania wynikające z priorytetów programu bieżącego	78
11.2	Wysokość finansowania planowanych przez miasto zadań dotyczących opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego	84

11.3	Institucje oraz jednostki odpowiedzialnych za monitoring działań związanych z realizacją programu	85
12.1	Wykaz wykorzystanych materiałów i dokumentów źródłowych	86
12.2	Bibliografia	87

- Zestawienia tabelaryczne obiektów

Tabela 1. Obiekty i tereny wpisane do rejestru zabytków - ujęte w Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków

Tabela 2. Zabytki archeologiczne ujęte w Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków

Tabela 3. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

Tabela 4. Krzyże, kapliczki i pomniki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

Tabela 5. Budynki dotychczas chronione - brak wskazań do dalszej ochrony

Płyta DVD zawierająca: Część opisową i tabele w postaci cyfrowej (format pdf)

1.1 WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe gminy Jastrzębie-Zdrój (w granicach obszaru miasta). Składają się na nie wszelkie ruchome oraz nieruchome wytwory działalności człowieka, osadzone w przekształconym przez niego krajobrazie naturalnym, określanym w takim wypadku jako krajobraz kulturowy. Wtwory te, mając genezę historyczną oraz posiadając walor artystyczny lub naukowy określamy mianem zabytków. Ich definicje dokładnie określa art. 3 ust 1 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (z późn. zm. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292). Zabytek to - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zachowanie, ochrona oraz przywrócenie do pierwotnej kondycji tych najistotniejszych składników dziedzictwa kulturowego jest ustawowym obowiązkiem każdej jednostki organizacyjnej, jaką jest gmina. Celem aktualizacji programu będzie pełne zaprezentowanie aktualnego stanu substancji zabytkowej gminy Jastrzębie-Zdrój, wszelkich instrumentów i zadań na rzecz ochrony nad zabytkami oraz nakreślenie kierunków działań na kolejne 4 lata.

Program opieki nad zabytkami powinien przyczynić się do widocznej poprawy stanu zachowania zabytków, ich adaptacji do wykorzystania na cele gospodarcze, społeczne i edukacyjno-turystyczne oraz skutkować zwiększeniem świadomości lokalnej społeczności, co do znaczenia otaczającego ją dziedzictwa kulturowego. Zamysł ten wpisuje się w założenia "Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026" oraz "Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022- 2025 r."

Niniejszy program jest dokumentem aktualizującym i rozwijającym Program Opieki nad Zabytkami gminy Jastrzębie-Zdrój 2021-2024 na kolejne 4 lata. Jest także aktem uzupełniającym inne dokumenty planistyczne gminy (m. in. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego). Opiera się w swych założeniach i strukturze na wytycznych stworzonych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w roku 2008 (*Poradnik metodyczny*). Podstawą do jego stworzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków.

1.2. PODSTAWA FORMALNA, CEL I ZAKRES OPRACOWANIA

Podstawa formalna opracowania - Umowa o dzieło nr Ar.2151.1.2024 obejmująca: 1. Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028, 2. aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków; zawarta w dniu 7 sierpnia 2024r. pomiędzy Miastem Jastrzębie-Zdrój a Jolantą Singer-Zemłą, 40-695 Katowice, ul. Traktorzystów 31.

Niniejsze opracowanie stanowi realizację pkt 1 umowy

Cel opracowania - wykonanie Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2024 – 2028 zgodnie z art. 21 oraz art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (z późn. zm. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) zwaną dalej *ustawą o ochronie zabytków*.

Zakres opracowania - zgodny z zapisami Umowy oraz wymogami art. 21 – 22 oraz 87 *ustawy o ochronie zabytków* (cytowanej powyżej).

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z:

1. Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (z późn. zm. t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 609, 721) stanowiącej, że jednym z zadań własnych gminy jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w szczególności w zakresie spraw kultury, (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7.1.9);
2. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (z późn. zm. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292) zwanej dalej *ustawą o ochronie zabytków*, stanowiącej, że wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami (art. 87.1).

W zakresie gminnego programu opieki nad zabytkami obowiązują zapisy

Art. 21. *Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez (...) gminy.*

Niniejsze opracowanie zostało sporządzone na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków zaktualizowanej w 2024r. przez Jolantę Singer-Zemła na zlecenie Miasta Jastrzębie-Zdrój (poprzednie opracowania GEZ były wykonywane: w roku 2016 i 2021 przez PP ARTOP, autorzy Jolanta Singer-Zemła i Marek Zemła, a w roku 2012 i 2008 przez Pracownię „Abakus”). Gminna Ewidencja Zabytków została przyjęta zarządzeniem OR.IV.0050.641.2024 Prezydenta Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia xx listopada 2024 r.

Procedura sporządzania i kontroli realizacji programu została określona w art. 87 ust.1 - 5 ustawy:

Art. 87.

1. (...) wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat (...) gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
  - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
  - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
  - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. (...) gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje (...) rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. *Z realizacji programów (...) wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się (...) radzie gminy.*

Zapisy ustawowe w przedmiotowym zakresie nie uległy zmianie w ciągu ostatnich 4 lat.

Miasto Jastrzębie-Zdrój posiada „Gminny program ochrony zabytków na lata 2021-2024” opracowany przez Pracownię Projektową Artop, Jolanta Singer-Zemła, Marek Zemła - przyjęty Uchwałą Nr XIII.168.2021 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 25 listopada 2021 r. - niniejszy program jest dokumentem aktualizującym i rozwijającym ten program na kolejne 4 lata.

Program obejmuje obszar miasta Jastrzębie-Zdrój w granicach administracyjnych.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zasady ochrony zabytków w Polsce regulowane są następującymi aktami prawa

1. Konstytucja III RP. Mocą ustawy zasadniczej zabytki z obszaru Rzeczypospolitej Polskiej zostały objęte ochroną zadeklarowaną w art. 5 oraz art. 6 i jest ona obowiązkiem państwa.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (z późn. zm. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) jej zapisy regulują zasady ochrony zabytków w Polsce

Definiuje ona pojęcia związane z ochroną zabytków (art. 3), którymi operuje:

instytucje kultury związane z opieką nadzabytkami, (jako *instytucję [...] w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami*),

działania na rzecz ochrony zabytków:, czyli **prace konserwatorskie** (*działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań*), **prace renowacyjne** (*działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań*) oraz rozgranicza rodzaje prac badawczych służących właściwemu rozpoznaniu substancji zabytkowej w celu właściwej ich ochrony.

Ustawa definiuje też pojęcia: - **ochrony zabytków** (art. 4): jako działania podejmowane przez organy administracji publicznej mające na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

- **opieki nad zabytkami** (art. 5): którą sprawuje jego właściciel lub posiadacz poprzez zapewnienie warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 6 ustawa precyzuje, jakie rodzaje zabytków podlegają ochronie.

Opiece podlegają, **bez względu na stan zachowania** (art. 6, ust. 1 i 2)

1. **Zabytki nieruchomości**, będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2. **Zabytki ruchome**, będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami, stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 i art. 6 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393.),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3. **Zabytki archeologiczne**, będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa określa w art. 7 formy ochrony zabytków, a mianowicie

„ 1) *wpis do rejestru zabytków;*

1a) *wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;*

2) *uznanie za pomnik historii;*

3) *utworzenie parku kulturowego;*

4) *ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (...).”*

- **Rejestr zabytków** dla każdego województwa oddzielnie prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art.8). Wpisany do rejestru może być zarówno zabytek nieruchomy, ruchomy jak i zabytek archeologiczny, jednakże dla każdego rodzaju zabytku prowadzi się oddzielne księgi rejestrowe. Wpisu dokonuje się zarówno z urzędu jak i na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11). Wpisanie do rejestru zabytków ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości oraz stanowi podstawę do wpisu w katastrze nieruchomości (art. 9 ust. 4) Z rejestru skreśla się zabytek, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych (art. 13 ust 1). Zarówno wpisanie jak i skreślenia z rejestru zabytków pociąga za sobą obowiązek ogłoszenia w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Użytkowanie oraz wszelka działalność w obrębie zabytku wpisanego do rejestru podlega skodyfikowanym obostrzeniom.

Art. 25 ustawy, w przypadku zagospodarowywania na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków wymaga:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, zgodnie z art. 28, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

W przypadku zabytków wpisanych do rejestru prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych; badań konserwatorskich; badań architektonicznych; przemieszczanie zabytku nieruchomego; trwałe przeniesienie; zmiana przeznaczenia; umieszczanie na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów; podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wymaga uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 36).

Użytkownicy, posiadacze lub właściciele zabytków wpisanych do rejestru mają możliwość uzyskiwania dotacji ze strony wojewódzkich konserwatorów zabytków, ministra właściwego do spraw ochrony dziedzictwa kulturowego lub organu samorządu terytorialnego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytku (art. 76; 81). Zakres prac które mogą być objęte dotacjami precyzuje dokładnie

art. 77 ustawy. Skala dotacji waha się do 50% lub do 100% wartości kosztorysu prowadzonych prac w zależności od wartości historycznej, artystycznej lub naukowej danego zabytku (art. 78; 82). Dotacje udzielane przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa są przyznawane na zasadach określonych w podjętej przez te organy uchwale w trybie określonym odrębnymi przepisami (art. 81 ust. 1).

- **Listy Skarbów Dziedzictwa** – jest najnowszą formą ochrony zabytków, obowiązuje od 25 listopada 2016 r. Zasady prowadzenia tej listy określa art. 14a. Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

- Za **pomnik historii** może zostać uznany zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury. Decyzję taką na mocy rozporządzenia, określając jego granice, podejmuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa kulturowego (art. 15 ust 1). Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania (art. 15 ust 3). Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r. (t.j. Dz.U. z 1976 r. Nr 32 poz. 190 i 191).

- **Park kulturowy** tworzy rada gminy na podstawie uchwały po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Celem utworzenia parku kulturowego jest ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16 ust.1). Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia obowiązujące na jego terenie (art. 16 ust. 2). Rada gminy zatwierdza plan ochrony parku kulturowego sporządzony przez wójta (burmistrza, prezydenta) oraz może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem (art. 16 ust. 3 i 4). Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (art.16 ust. 6).

Zgodnie z art. 17 ust. 1 na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

W strategii rozwoju gminy, planie ogólnym gminy, miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, miejscowym planie odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację

inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, ustala się zapisy o ochronie zabytków w których uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków lub gminny program opieki nad zabytkami, jeśli został przyjęty przez radę gminy; określa się w szczególności ochronę zabytków nieruchomości objętych różnymi formami ochrony w tym ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków. Określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami (art. 18 ust. 1 i 2, art. 19 ust. 2). W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19 ust. 3).

W planie ogólnym gminy, miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i miejscowym planie odbudowy ustala się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomości objętych różnymi formami ochrony (art.7);
 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków;
 W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 20 ustawy projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (z późn. zm. t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 609, 721). W art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2024r. poz. 1130). W myśl tego aktu planowanie i zagospodarowanie przestrzenne uwzględnia m.in. wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art.1.ust.2.pkt 4). W dniu 7 lipca 2023 r. Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw. Każda gmina w terminie do 31 grudnia 2025 r. jest zobowiązana uchwalić plan ogólny dla obszaru całej gminy, który zastąpi dotychczas uchwalane studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego, co oznacza, że na jego podstawie będzie można uchwalać miejscowe plany oraz wydawać decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu. Z momentem uchwalenia przez radę gminy planu ogólnego wygaśnie dotychczas obowiązujące studium, a plany miejscowe będą musiały być zgodne z planem ogólnym. Nie ma obowiązku dostosowywania istniejących planów miejscowych do planu ogólnego, ale w przypadku zmian takich planów lub też uchwalania nowych, należy zapewnić ich zgodność z planem ogólnym.

Ustawa ta po nowelizacji, dla dokumentu strategicznego określającego politykę przestrzenną gminy jakim jest aktualnie plan ogólny, uchwalany dla całego obszaru gminy przewiduje uwzględnianie zabytków objętych formami ochrony lub ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt j).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa przewiduje:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art.15 ust. 2 pkt 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2).

Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t. j. Dz.U. z 2024 r. poz. 725, 834, 1222).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 ustawa nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków lub do gminnej ewidencji zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od przepisów techniczno-budowlanych o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust 3 pkt 4).

Prowadzenie robót na obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub obszarze objętym tym rejestrem wymaga przed uzyskaniem decyzji o pozwoleniu na budowę uzyskania pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. (art. 39 ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, a nie wpisanych do rejestru zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3).

6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 54, 834, 1089, 1222). Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także

krajobrazu kulturowego. Art. 101 ust 2 jasno stwierdza, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, w tym pkt f. zbioru dziedzictwa (...) archeologicznego.

7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z z 2023 r. poz. 1336, 1688, 1890, z 2024 r. poz. 1089). Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust.1 pkt 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16 ust. 1: *Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.*

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5). Statut parku krajobrazowego położonego na terenie więcej niż jednego województwa nadaje w drodze uchwały sejmik województwa, na którego obszarze działania znajduje się większa część parku, w porozumieniu z pozostałymi sejmikami województw.

8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz.U. z z 2024 r. poz. 1145,1222). W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz art. 6 pkt 5a ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego. Art. 13 ust. 4 określa, że: *Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.*

Art. 73 ust 4 stanowi, że ustalone ustawowo opłaty z tytułu użytkowania wieczystego obniża się o 50 %, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobnie (art. 84 ust. 4) ustalone ustawowo opłaty z tytułu trwałego zarządu obniża się o 50 %, jeżeli nieruchomość lub jej część składowa zostały wpisane do rejestru zabytków. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę

W myśl art. 109 ust. 1 pkt 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

9. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70, 1313, 2291). Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: *grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.*

10. Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 87). Według zapisów tej ustawy państwo (art. 1 ust. 2) sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną, polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą. Mecenat ten (art. 1 ust. 4) sprawują także organy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ich właściwości.

11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 571, z 2024 r. poz. 834). W sferze zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie: *kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego* (art. 4 ust. 1 pkt 16). W zakresie

wskazanej powyżej działalności mieszkańcy jednostki samorządu terytorialnego zgodnie z art. 19b ust. 1 pkt 2 w ramach inicjatywy lokalnej mogą - bezpośrednio bądź za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 - złożyć wniosek o realizację zadania publicznego do jednostki samorządu terytorialnego, na terenie, której mają miejsce zamieszkania lub siedzibę. Po uwzględnieniu wniosku, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą (art. 19d). Zobowiązanie wnioskodawcy może polegać na świadczeniu pracy społecznej, na świadczeniach pieniężnych lub rzeczowych (art. 19e).

12. Oprócz powyższych uregulowań, należy wymienić akty prawne koncentrujące się na wybranych aspektach dziedzictwa kulturowego. W całej swej treści stanowią zbiór zasad z zakresu ochrony zabytków. Są to ustawy:

- **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385)
- **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393)
- **Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t.j. z 2020 r. poz. 164)
- **Ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady** (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 2120)

13. Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2005 Nr 112 poz. 940 z późn. Zm.) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 poz. 1674).

14. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. 2023 poz. 951) orzekł, iż Art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

O zbadanie konstytucyjności art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zwrócił się Naczelny Sąd Administracyjny. Wskazał on, że brakuje przepisów, które umożliwiłyby skuteczny sprzeciw właściciela nieruchomości wobec ingerencji w jego prawo własności. Właściciel nieruchomości nie uczestniczy w czynnościach podejmowanych przez organy gminy czy konserwatora. Nie są dokonywane żadne inne czynności z Kodeksu postępowania administracyjnego wyjaśniające, czy zabytek włączony do GEZ jest rzeczywiście zabytkiem w rozumieniu ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Trybunał przychylił się do ww. twierdzeń i orzekł o niekonstytucyjności przepisów regulujących ujęcie zabytku w GEZ. Wskazał, że niedostateczne jest uregulowanie procedury wpisu do GEZ, przez co nie daje ona właścicielowi nieruchomości gwarancji

ochrony prawnej. Dowiadując się, że nieruchomości ma być wpisana do GEZ, nie ma on możliwości zająć stanowiska w postępowaniu administracyjnym oraz zakwestionować działań organów administracji.

Trybunał wskazał, że potrzeba ochrony dziedzictwa narodowego (w tym ochrona zabytków) nie musi przeciwstawiać się zasadzie ochrony własności. Co ważne, orzeczenie TK nie uchyla GEZ – wskazuje wyłącznie na niekonstytucyjność procedury ujęcia zabytku nieruchomego w takiej ewidencji.

Wyrok TK nie dotyczy zabytków, które w GEZ ujęte zostały z powodu ich uprzedniego wpisu do rejestru zabytków lub do wojewódzkiej ewidencji zabytków. Wpisy dokonane przed ogłoszeniem wyroku TK pozostają w mocy.

Dyr. Narodowego Instytutu Dziedzictwa dr hab. Katarzyna Zalasieńska stwierdziła, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego w sprawie GEZ *nie ma skutku derogującego, ale zobowiązujący*. W doktrynie prawa konstytucyjnego przyjmuje się, że wyrok stwierdzający niekonstytucyjność pominięcia prawodawczego nie skutkuje uchynieniem niekonstytucyjnego przepisu, lecz jedynie zobowiązuje do dokonania nowelizacji, usuwającej niekonstytucyjną lukę prawną. Nie ma zatem ryzyka, że wyrok uchylił gminną ewidencję zabytków czy też że pewna kategoria wpisów zostanie z niej automatycznie usunięta. Dodatkowo od 2019 r., w wyniku zmiany rozporządzenia, procedura wpisu do gminnej ewidencji stała się wieloetapowa – zakłada, że właściciel jest zawiadamiany zarówno na etapie zamiaru włączenia karty, jak i po jej włączeniu. W toku tego postępowania karty uzgadniane są z wojewódzkim konserwatorem zabytków, co ma zapewnić prawidłowość merytoryczną działań. Jest to niezwykle istotne dla oceny wyroku Trybunału, gdyż argumenty formułowane w pytaniu prawnym NSA odnosiły się do wcześniejszego stanu prawnego. Kluczową kwestią jest podział zadań i kompetencji, a w konsekwencji odpowiedzialności w systemie ochrony zabytków. Samo uzupełnienie luki prawnej nie jest skomplikowanym zabiegiem legislacyjnym. Wyzwaniem jest zapewnienie skuteczności systemu i efektywnego współdziałania wszystkich organów i instytucji działających w sferze ochrony zabytków.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Jak wynika z przedstawionych uwarunkowań prawnych Rzeczypospolitej Polskiej ochrona dziedzictwa kulturowego jest gwarantowanym konstytucyjnie i uregulowanym szeregiem ustaw obowiązkiem państwa oraz podległych mu jednostek organizacyjnych. W tym celu państwo polskie kreuje ogólnokrajową i wieloletnią strategię, która jest w pewnym stopniu odzwierciedleniem jego międzynarodowej sytuacji geopolitycznej. W drodze jej realizacji na różnych szczeblach organizacji terytorialnej rodzą się programy i strategie wynikające z przyjętego dla ogólnej polityki wspólnego celu. Gminny program opieki nad zabytkami wpisuje się w ten schemat, a jego kształt jest pośrednio wynikiem relacji ze strategiami wyższego szczebla. W nowym systemie zarządzania rozwojem, którego podstawę stanowi ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 324, 862.) powstaje nowy porządek strategiczny wypracowany w komplecie dokumentów wyznaczających drogę działań na najbliższe lata.

Ramę nowego porządku stanowią: *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju perspektywa 2030 r. – Trzecia Fala Nowoczesności z 11.01.2013 r. (obejmująca zawsze okres co najmniej 15 lat)*) oraz *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. M.P.2012 poz. 252)

W tak zdefiniowanych granicach mieści się *Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* w korelacji z europejskim dokumentem programowym (*Zrównowazona Europa*

2030) oraz dziewięcioma zintegrowanymi strategiami z których następujące zawierają odniesienia do opieki nad zabytkami i dziedzictwa kulturowego:

- *Krajowa strategia rozwoju regionalnego 2030*, (M.P. 2019 poz. 1060)
- *Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030* (M.P. 2020 poz. 1060)
- *Strategia produktywności 2030*, (M.P. 2022 poz. 926)
- *Strategia rozwoju kapitału ludzkiego 2030*, (Uchwała RM Nr 184/2020 z dnia 14 grudnia 2020 r.)
- *Polityka ekologiczna państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej* (M.P. 2019 poz. 794)
- *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030* (M.P. 2023 poz. 1214)

W dokumentach tych zabytki oraz dziedzictwo kulturowe postrzegane jest jako bardzo ważny element rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Jest uznawane za jeden z potencjałów rozwojowych sprzyjających osiągnięciu celów: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Zabytkom przypisuje się szczególną rolę w budowie kapitału społecznego, więzi międzyludzkich i tożsamości społeczeństwa.

Ważnym dokumentem, z punktu widzenia opieki nad zabytkami jest również **Narodowa strategia kultury** wraz z **Uzupełnienie narodowej strategii kultury na lata 2004-2020**. (Warszawa 2005)

Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego jest jednym z wielu zagadnień podejmowanych w tych dokumentach. Ich przyjęcie związane było z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej i przyjęciem europejskiej polityki programowania działań dla kluczowych sfer życia społecznego i ekonomicznego. Programowanie to zakłada przyjmowanie zróżnicowanych czasowo horyzontów. Cechą charakterystyczną Narodowej Strategii Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem jest horyzontalne ujęcie wielu zagadnień, które następnie znalazły swój odpowiednik w Narodowych Programach Kultury, będących podstawowymi dokumentami programowymi realizowania przyjętej strategii. W sferze ochrony zabytków sformułowano dokument wdrożeniowy: **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”**. Jedną z głównych przesłanek Narodowej Strategii Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem jest zmiana perspektywy widzenia szeroko rozumianej kultury i postulowanie zainicjowania procesu traktowania jej nie tylko, jako odbiorcy efektów wzrostu gospodarczego, ale jako stymulatora rozwoju, w tym rozwoju regionalnego, m.in. poprzez rosnący udział sektora kultury w PKB.

Jednym ze strategicznych obszarów programowania na lata 2004-2020 wg założeń do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, była: *ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków*. Natomiast zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków jest jednym z celów częściowych tej Strategii, realizowanym poprzez Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”.

Kontynuację tych działań określa *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030. w rozdziale 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury*

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. Z jednej strony, dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego, m.in. przez różnorodne inwestycje w jego elementy: dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów,

wspieranie i promocję dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz uznanego przez Prezydenta RP za Pomniki Historii, a także rozwój turystyki kulturowej przy wykorzystaniu idei Europejskich Szlaków Kulturowych. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków.

Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (KPOZOZ)**.

Elementem strategicznego planowania wynikającym ze zreferowanych powyżej dokumentów w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz ustawy obowiązkiem nałożonym na Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, jest **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (KPOZOZ)**. Obowiązek ten nakładają na ministra zapisy artykułów 84-86 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz wskazuje środki służące do ich realizacji.

„**Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026**” ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;

- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Jednym z priorytetowych działań w omawianym obszarze jest wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii przez Prezydenta RP. Należy również wykorzystać ich potencjał do stymulowania rozwoju ośrodków miejskich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Zadania te są prowadzone m.in. przy udziale środków europejskich oraz krajowych. Projekt strategiczny pn. **Rozwój Turystyki Kulturowej** obejmuje następujące działania dotyczące zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii:

□ Dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania. W przypadku szlaków kulturowych inwestycje obejmujące kilka lub kilkanaście zabytków znacząco wpływają na waloryzację krajobrazu kulturowego, eksponując jego unikalne cechy. Elementem przedsięwzięć z tego obszaru są również prace remontowe i porządkujące najbliższe otoczenie zabytków, co stanowi istotę planowanego programu wsparcia dla szlaków kulturowych.

□ Dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem tego rodzaju przedsięwzięć jest zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w opiekę nad zabytkami i równolegle – wzmocnienie poczucia tożsamości oraz więzi lokalnych składających się na kapitał społeczny. Wsparcie obejmuje podmioty zarządzające szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmują współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami. Skutkiem projektu powinno być zwiększenie ruchu turystycznego w obszarach poddanych interwencji. Założono, że dzięki realizacji tej inicjatywy ruch turystyczny zwiększy się w województwach małopolskim, śląskim, podkarpackim, świętokrzyskim, kujawsko-pomorskim, lubuskim oraz warmińsko-mazurskim. Równie ważnym wyzwaniem jest poprawa estetyki przestrzeni publicznej. W tym celu kontynuowany i rozwijany jest projekt pn. „Krajobraz mojego miasta”, którego celem jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm, instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i konieczność zrównoważonego planowania przestrzeni miejskiej.

Uchwała krajobrazowa - uchwała rady gminy, o której mowa w art. art. 37a ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, jest obszarowym narzędziem ochrony nie tylko krajobrazu kulturowego, ale także naturalnego. umożliwia - regulowanie zasad umieszczania reklam, obiektów małej architektury oraz ogrodzeń na całym obszarze gminy. Walorem uchwały krajobrazowej jest jej potencjał do ochrony użytkowników przed nadmierną stymulacją sensoryczną w przestrzeni codziennej aktywności oraz możliwość uczytelnienia (poprawy percepcji) informacji wizualnej. Miasto Jastrzębie-Zdrój posiada Uchwałę Nr I.7.2024 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 25 stycznia 2024 r. „w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania na terenie miasta Jastrzębie-Zdrój obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane”.

Gminny program opieki nad zabytkami jest więc zarówno realizacją założeń Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jak i Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego na jednym ze strategicznych obszarów programowania jak i jednym z mechanizmów w osiągnięciu przyjętych konkretnych celów. Wpisuje się także w główne tezy w zakresie: - formułowania strategii oraz krótko, średnio i długoterminowych planów działania w zakresie rozwoju kultury – zwiększenia poziomu aktywności na szczeblu regionalnym w sferze kultury w szczególności w aspekcie wkomponowania zadań z obszarów kultury w plan rozwojowy gminy. Poza strategicznymi obszarami programowania gminny program opieki nad zabytkami realizuje założenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury:

- zwiększenia motywacji samorządów w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury,
- zwiększenia społecznej partycypacji w sferze odpowiedzialności za kulturę, w tym przypadku poprzez wzrost świadomości lokalnej wobec gminnej substancji zabytkowej oraz wiedzy o przeszłości,
- wzrostu powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów przez podjęcie działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa kulturowego.

W przypadku Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”, występuje zbieżność z celami gminnego programu opieki w przywoływanym art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - to jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

- a) tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i org. w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- b) kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- c) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- d) tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- e) promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- f) wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- g) podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- h) zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa śląskiego

W systemie strategicznych dokumentów województwa śląskiego wiodącą rolę pełni **Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”** Uchwała Sejmiku Województwa Śląskiego Nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r. która stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030.

Pozostałe obowiązujące dokumenty strategiczne odnoszące się również do opieki nad zabytkami są to:

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego 2020+(Plan 2020+)

Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006–2020.

Problematyka opieki nad zabytkami jest również ujęta w ponadregionalnym dokumencie jakim jest „*Strategia dla rozwoju polski południowej w obszarze województwa małopolskiego i śląskiego do roku 2020*”.

Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2030”

W systemie strategicznych dokumentów województwa kluczowy jest dokument dostosowany do zmian wywołanych wprowadzeniem w życie przepisów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia

polityki (t.j. Dz.U. 2021 poz. 1057) jakim jest Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego ŚLĄSKIE 2030 - Zielone Śląskie.

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” jest aktualizacją *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”*, uchwalonej przez Sejmik Województwa Śląskiego 1 lipca 2013 r. Stanowi on wynik szczegółowych prac analitycznych oraz szeroko zakrojonego procesu konsultacji społecznych, przeprowadzonych w latach 2018-2020. *Strategia* została przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r. Przedstawiona w dokumencie wizja rozwoju jest kontynuacją i uszczegółowieniem myśli strategicznej realizowanej już od 2000 r. w kolejnych edycjach *Strategii*, wpisuje się również w krajową politykę rozwoju określoną w dokumentach szczebla krajowego m.in. *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (perspektywa 2030)*, *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju Polska 2030* oraz w strategiach branżowych. Proces aktualizacji uwzględnił politykę Unii Europejskiej wyrażoną w Europejskim Zielonym, Ładzie oraz założeniach do polityki spójności na lata 2021-2027.

Strategia określa wizję rozwoju, cele i główne sposoby ich osiągnięcia w kontekście występujących uwarunkowań w perspektywie do 2030 r.

Cele są odzwierciedlone w zdefiniowanych obszarach priorytetowych polityki rozwoju województwa tj. w obszarze: nowoczesnej gospodarki, szans rozwojowych mieszkańców, kształtowania przestrzeni regionu z otoczeniem i partnerstw wewnątrz regionalnych.

Główne cele strategiczne jakie określono to:

CEL A – Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej

CEL B – Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca.

CEL C – Województwo śląskie regionem wysokiej jakości środowiska i przestrzeni.

CEL D – Województwo śląskie regionem sprawnie zarządzanym.

Cel operacyjny C3 zawiera w sobie m.in zadania związane z rewitalizacją przestrzeni w tym zagospodarowanie terenów i obszarów poprzemysłowych.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego 2020+(Plan 2020+)

Wypełniając ustawowy obowiązek art. 43 ustawy o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 3 października 2008 r. (t. j. Dz. U. 2016 poz. 353 z późn. zm.), Zarząd Województwa Śląskiego informuje, że Sejmik Województwa Śląskiego Uchwałą Nr V/26/2/2016 z dnia 29 sierpnia 2016 r. przyjął Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ (Dz. Urz. Woj. Śl. z dnia 13 września 2016 r. poz. 4619).

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ poprzez jego ścisłe powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” stanowi kluczowy element zintegrowanego planowania strategicznego.

Cele polityki przestrzennej województwa określone w Planie 2020+ dotyczą gospodarczego wzrostu i innowacyjności, metropolizacji, zapewnienia spójności społecznej i ekonomicznej oraz ochrony naturalnych zasobów środowiska i kształtowania krajobrazów kulturowych. Jako dokument regionalny Plan 2020+ określa ramy i warunki merytoryczne dla podejmowania decyzji przestrzennych o charakterze strategicznym i koncentruje się na celach ważnych dla rozwoju województwa. Nie narusza przy tym uprawnień gmin w zakresie planowania miejscowego. Plan 2020+ uwzględnia zapisy dokumentów

i programów rządowych oraz wojewódzkich, a także pozostaje w zgodności z dokumentami programowymi Unii Europejskiej.

Program opieki nad zabytkami współdziała z planem przy realizacji celów polityki przestrzennej zapisanych w ustaleniach planu w zakresie:

Cel 3. PRZESTRZEŃ – ZRÓWNOWAŻONE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW ŚRODOWISKA NATURALNEGO I KULTUROWEGO

W zakresie kierunków polityki przestrzennej:

3.2 Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich.

3.3 Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich.

Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006–2020

Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006–2020 (zwana dalej strategią) została uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego w sierpniu 2006 r. Jest to dokument określający cele strategiczne rozwoju kultury wraz z kierunkami działań. Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego za pomocą *Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim* realizuje strategię w zakresie opieki nad zabytkami. Na chwilę obecną jest to ostatni dokument tej rangi w zakresie kultury.

W strategii wyznaczono cztery cele strategiczne:

Cel 1. Wzrost kompetencji potrzebnych do:

- uczestnictwa w kulturze,
- efektywnego zarządzania kulturą,
- twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.

Cel 2. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).

Cel 3. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych.

Cel 4. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

Cel strategiczny 3 **Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych** zawiera zadania ściśle związane z ochroną i promocją zabytków w tym:

3.1. rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;

W celu upowszechniania zasobów dziedzictwa kulturowego konieczne jest rozpoznanie mające na celu ustalenie jego znaczenia historycznego dla regionu. Służyć temu powinny projekty badawcze nakierowane na rozpoznawanie i diagnozowanie dziedzictwa kulturowego z zakresu historii ziem województwa, tradycji i świadomości historycznej.

Pozwoli to również na lepsze zarządzanie zasobem zarówno dla opieki nad nim jak i dla celów turystyki. Istotnym elementem jest upowszechnianie wyników badań, prowadzenie prac studialnych i tworzenie syntez wykorzystywanych w procesach zarządzania kulturą, gospodarczych i inwestycyjnych.

3.2. inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;

W celu ochrony dziedzictwa kulturowego konieczna jest jego inwentaryzacja. Niezbędna jest aktualna wiedza o stanie zachowania zabytków znajdujących się w ewidencji, W tym objętych ochroną, jak również obiektów aspirujących do tego miana w wyniku upływu czasu. W szczególności powinna ona dotyczyć

obiektów zagrożonych. Inwentaryzacja jest także podstawą wszelkich prac rewaloryzacyjnych prowadzonych przy zabytkach.

3.3. popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);

Podstawą ochrony zabytków i racjonalnej opieki nad nim jest powszechna świadomość potrzeby takich działań i ich pozytywnych skutków zarówno społecznych (przywiązanie do „mojego miejsca”, ciągłość tradycji) jak i gospodarczych (promocja miejsca, turystyka). Upowszechnianie dziedzictwa kulturowego efektywniejsze będzie wówczas, jeśli jego menedżerowie wykorzystają nowoczesne techniki popularyzatorskie, dzięki którym dotrą do szerszych kręgów odbiorców, w tym do dzieci i młodzieży, dla których tego typu instrumenty są najbardziej przyswajalne. Twórcze i nowoczesne narzędzia popularyzowania zasobu dziedzictwa kulturowego województwa przybliżą jego bogactwo.

3.4. rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;

Województwo śląskie posiada wysoki odsetek zabytków wymagających prac konserwatorskich (wśród nich są również i takie, które wymagają adaptacji do nowych funkcji). Odrestaurowane obiekty zabytkowe bezpośrednio wpłyną na wzrost atrakcyjności turystycznej regionu.

3.5. rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji;

Województwo śląskie posiada liczne obiekty przemysłowe i tereny około-przemysłowe. Jest to jeden z najważniejszych problemów restrukturyzacji województwa. W ostatnich latach zauważa się wzrost zainteresowania turystyką przemysłową, zatem konieczne jest zachowanie i opieka nad tym specyficznym dziedzictwem oraz uczynienie z tego zasobu czynnika atrakcyjności kulturowej i turystycznej. Działania powinny być nakierowane na rewitalizację do nowych funkcji.

3.6. wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej);

Umiejętne wykorzystywanie zasobów dziedzictwa kulturowego ma bezpośredni Wpływ na wzrost atrakcyjności turystycznej regionu, zatem należy prowadzić działania, które nakierowane będą na promowanie województwa śląskiego poprzez odwołanie do niezwykle różnorodnego bogactwa kulturowego (zarówno materialnego jak i niematerialnego).

Należy w tym celu tworzyć nowe produkty turystyczne, których treścią jest dziedzictwo regionu (np. szlaki tematyczne, pamiątki regionalne), systemy oznakowania już istniejących obiektów i obszarów atrakcyjnych kulturowo, tworzyć bazy danych o atrakcjach kulturowych w połączeniu z ofertą turystyczną. Należy też tworzyć programy skierowane do twórców ludowych i rękodzielników uprawiających ginące zawody obrazujące tradycje regionalne. Programy te powinny mieć na celu wspieranie tej działalności, dokumentowanie, popularyzowanie i przeciwdziałanie zanikaniu tradycyjnych zawodów i technik.

3.7. tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu;

Tempo życia powoduje, że wiele jego aspektów odchodzi w przeszłość i to co dziś jest codziennością w niedługim czasie stanie się historią, dlatego istotne jest, aby te aspekty życia codziennego dokumentować, archiwizować i czynić z nich zasoby dziedzictwa kulturowego (także z wykorzystaniem nowoczesnych technik – digitalizacja). Dokumentowanie powinno dotyczyć szczególnie tych codzienności, które są silnie związane ze specyfiką miejsca (np. tradycje zawodowe, obrzędy, obchody świąt religijnych), zmieniających się przestrzeni, ważnych wydarzeń.

Najważniejszym dokumentem na poziomie województwa z punktu widzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2025 – 2028 **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami**

w województwie śląskim na lata 2022-2025 Uchwała Nr VI/43/9/2022 Sejmiku Województwa Śląskiego z 25 kwietnia 2022 r.

Cele programu wynikają z przeprowadzonej analizy zasobów zabytkowych i uwzględniają cele wskazane w ustawie. Przyjęto następujące poziomy strategiczne: cele strategiczne, cele operacyjne, kierunki działań. Sformułowano je w zgodności ze strategią rozwoju województwa oraz właściwymi krajowymi i wojewódzkimi dokumentami strategicznymi". Cele zostały sformułowane na podstawie diagnozy podsumowanej analizą SWOT.

Sformułowano następującą misję Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025 (będącą kontynuacją misji poprzedniego programu na lata 2018-2021)

" Harmonijne zarządzanie krajobrazem kulturowym oraz optymalne zachowanie autentycznego materialnego i niematerialnego dziedzictwa, wspomagającego budowę kapitału społecznego oraz rozwoju gospodarczego województwa i promocji regionu w kraju i na świecie". Aby ta misja została zrealizowana, konieczne jest podjęcie działań związanych z z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne **Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025**

Cel strategiczny I - Zrównoważone zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) i włączenie go w zarządzanie procesami gospodarczymi,

Dla celu strategicznego I sformułowano trzy cele operacyjne:

Cel operacyjny I.1 - Weryfikacja zasobów zabytkowych województwa

Dla realizacji przedstawionego celu operacyjnego przyjęto następujące kierunki działań:

Kierunek działań I.1.A - Weryfikacja zabytków województwa:

- waloryzacji zabytków i określeniu ich znaczenia dla dziedzictwa regionu, kraju, Europy, świata,
- opracowanie kart ewidencyjnych i adresowych zabytków włączonych do wojewódzkiej i gminnych ewidencji zabytków,
- inwentaryzacja zabytków archeologicznych (w tym program Archeologiczne Zdjęcie Polski),

Kierunek działań I.1.B - Rozwój badań i studiów nad zabytkami województwa

- rozwój zaplecza naukowego i kompleksowych programów badawczych,
- rozwoju badań i dokumentowania zabytków, sporządzanie studiów historyczno - konserwatorskich,
- realizacja pilotażowych projektów badawczych, tworzenie źródeł wizualnych, fonicznych i tekstowych dotyczących zjawisk kultury ludowej,
- digitalizacja regionalnych i lokalnych zasobów zabytkowych oraz tworzenie struktur udostępniania zbiorów,
- powstanie forum wymiany doświadczeń dla osób zajmujących się problematyką dziedzictwa kulturowego regionu, - dalekookresowo - powstanie centrum badawczo-zarządczego koncentrującego informację i działania związane z badaniami dziedzictwa kulturowego województwa oraz ich upowszechnianiem.

Cel operacyjny 1.2 - Budowa kompleksowej strategii i wywiedzionego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa

Kierunek działań I.2.A - Tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami

Realizacja kierunku będzie polegała na:

- uwzględnianiu stanowiska ds. opieki nad zabytkami W strukturze organizacyjnej urzędów JST,
- tworzeniu elektronicznej bazy danych o zabytkach,
- digitalizacji zabytków.

Kierunek działań I.2.B - Zarządzanie zabytkami

- opracowywanie programów opieki nad zabytkami,
- opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego - wykorzystanie ustaleń planów do wprowadzenia zasad ochrony zabytków, w tym parków kulturowych,
- świadome wykorzystywanie różnych form ochrony zabytków (takich jak park kulturowy, pomnik historii),
- regulowanie polityki wobec zabytków za pomocą realizowanych zadań publicznych,
- stosowanie zachęt do opieki nad zabytkami realizowanej przez ich właścicieli,
- organizacja konkursów urbanistycznych i architektonicznych mających na celu wybór najwłaściwszych sposobów działania w tkance zabytkowej i jej otoczeniu (np. harmonijne wkomponowanie nowych obiektów),
- opracowywanie i wykorzystywanie studiów krajobrazowych przy zagospodarowaniu terenów otwartych i wewnątrz miejskich, s tym kształtowaniu panoram miast i wsi,
- rekomendacja obiektów o wysokich walorach zabytkowych do objęcia prawną ochroną konserwatorską,
- tworzenie i aktualizowanie infrastruktury informującej o obiektach zabytkowych i obiektach turystyki kulturowej, np. tablice informacyjne przy obiektach zabytkowych i związanych z turystyką kulturową,
- tworzenie i aktualizowanie infrastruktury systemu informacji kulturowej i turystycznej (w tym elektronicznej), np. organizacja oznakowania drogowego do zabytków, GPS, Wydawnictwa informacyjne, strony internetowe,
- ciągłe doskonalenie kompetencji własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny 1.3 - Zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego

Kierunek działań I.3.A - Konserwacja i adaptacja zabytków

- podejmowanie strategicznych działań konserwatorskich remontowych i adaptacyjnych przy zabytkach poprzedzonych opracowaniem pełnej dokumentacji konserwatorskiej ze szczególnym zwróceniem uwagi na zachowanie autentyczności zabytku i kontekstów krajobrazu kulturowego. Ważne jest działanie w oparciu o badania specjalistyczne i ekspozycja autentyczności obiektu,
- konserwacja oraz przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych, w tym zachowanie zabytków archeologicznych, dokumentowanie oraz opracowywanie wyników badań, w tym ratowniczych,
- zabezpieczenie zabytków archeologicznych przed zagrożeniami naturalnymi oraz na wypadek eksploatacji rabunkowej,
- działania i inwestycje wynikające z przepisów przeciwpożarowych, zapobiegania klęskom żywiołowym, ochrony klimatu oraz zabezpieczeń przeciwwłamaniowych.

Kierunek działań I.3.B - Świadome kreowanie nowych funkcji obiektów zabytkowych, w tym markowych produktów turystycznych

- rekomendowanie nowoczesnych funkcjonalności dla obiektów zabytkowych, tworzeniu nowych i wzmocnieniu istniejących markowych produktów turystycznych,
- organizacji kampanii promocyjnych w oparciu o dziedzictwo kulturowe.

Cel strategiczny II - Kształtowanie pozytywnego klimatu dla instytucji i włączenia społecznego w opiekę nad dziedzictwem kulturowym regionu.

Dla drugiego celu strategicznego sformułowane dwa cele operacyjne:

Cel operacyjny II. 1 - Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami na wszystkich poziomach edukacji

Do realizacji tego celu przyjęto następujące kierunki działań:

Kierunek działań II.1.A - Wzmocnienie edukacji o dziedzictwie kulturowym

- systemowy rozwój i wzmocnienie edukacji regionalnej na wszystkich szczeblach edukacji
- doskonalenie kadr działających w strefie opieki nad zabytkami,
- aktualizowanie i zwiększanie oferty nauczania uczelni wyższych, w tym organizację praktyk studenckich i stażów,
- tworzenie i realizację programów edukacyjnych dotyczących zabytków i tradycji, w tym warsztaty, wystawy, wycieczki, konkursy, ścieżki edukacyjne
- realizację warsztatów oraz innych form szkoleń w zakresie opieki nad zabytkami i dziedzictwem przyrodniczo-kulturowym,
- organizację interdyscyplinarnych warsztatów i szkoleń, w tym działania na rzecz zachowania folkloru oraz obrzędów i zwyczajów, zanikających zawodów i umiejętności oraz wzorców życia - przekazywanie zanikających umiejętności,
- ukierunkowane na ochronę dziedzictwa włączenie społeczne w ramach strategicznych procesów gentryfikacji
- kompleksowa realizacja tzw. programów dostępności

Kierunek działań II.1.B - Zarządzanie popularyzowaniem wiedzy o zabytkach

- promocję dziedzictwa kulturowego przy użyciu nowych technologii i mediów, w tym mediów społecznościowych oraz tradycyjnie poprzez wydawnictwa, spotkania itp.,
- organizację wydarzeń na skalę lokalną, regionalną i ponadregionalną promujących zabytki i markowe produkty turystyczne (Juromania, Industriuda, EDD i inne),
- organizację konferencji, sesji popularno-naukowych i spotkań mających na celu popularyzację wiedzy o zabytkach,
- równoległa popularyzacja dziedzictwa niematerialnego, W tym organizacja wystaw, konkursów, przeglądów, warsztatów, festiwali, podtrzymywanie i popularyzacja kultury ludowej i tradycyjnej, gwar regionów etnograficznych
- realizację interdyscyplinarnych projektów wykorzystujących dziedzictwo kulturowe regionu w ramach projektów trans granicznych i międzynarodowych.
- Udostępnianie zabytków osobom z niepełnosprawnościami

Cel operacyjny II.2 - Włączenie społeczności lokalnych w procesy opieki nad dziedzictwem kulturowym od poziomu strategii do wspólnych, systemowych działań

Kierunek działań II.2.A - Wspieranie działań oddolnych na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego regionu i opieki nad zabytkami

- organizowanie i wspieranie przedsięwzięć mających na celu ochronę i promocję miejsc o znaczeniu historyczno-kulturowym
- sprzyjanie budowaniu tożsamości lokalnej i regionalnej przez promowanie inicjatyw kulturowych,
- ułatwianie realizacji przedsięwzięć mających na celu przybliżenie zabytków i tradycji regionu szerokiemu gronu odbiorców,
- organizację ognisk, kółek zainteresowań, warsztatów skierowanych do środowisk osób wykluczonych (osób bezrobotnych, ze środowisk marginalizowanych oraz patologicznych).

Kierunek działań II.2.B - Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami

- nagradzanie za działalność na rzecz opieki nad dziedzictwem kulturowym i upowszechnianiem wiedzy,

- wprowadzanie nagród za poszanowanie sąsiedztwa obiektów zabytkowych przy lokalizacji nowych inwestycji - wpisanie inwestycji w historyczny krajobraz,
- rekomendowanie konkursów uwzględniających znaczenie i zachowanie krajobrazu kulturowego dla przypadków dobrych praktyk odbudowy, rewitalizacji, jak i zmiany funkcji obiektu.

W rozdziale V Wdrażanie programu w ramach wyznaczonych celów i kierunków działań zostały określone rodzaje zadań. Dla każdej grupy zadań zostały wyznaczone podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych typów projektów oraz potencjalne źródła finansowania. Wdrażanie programu będzie odbywać się we wspólnym działaniu jednostek samorządowych, wojewódzkiego konserwatora zabytków, właścicieli przedsiębiorstw prywatnych, organizacji pozarządowych i instytucji, dla których opieka nad zabytkami jest działalnością statutową.

Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie programu jest Zarząd Województwa Śląskiego, wykonujący zadania przy pomocy wydziałów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego. Jednostką koordynującą realizację programu jest Instytut Myśli Polskiej im. W. Korfanteo w ramach działu Centrum Dziedzictwa Kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2025 – 2028 jest spójny z wybranymi kierunkami działań *Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025* zwłaszcza w zakresie:

Cel operacyjny I.1 – Weryfikacja zasobów zabytkowych województwa,

Cel operacyjny I.2 – Budowa kompleksowej strategii i wywiedzionego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa,

Cel operacyjny I.3 – Zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. ANALIZA RELACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI PROGRAMOWYMI GMINY

W tej kategorii dokumentów, uwarunkowania dla ochrony i opieki nad zabytkami zawierają:

5.1.1. „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jastrzębie-Zdrój*”

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przed nowelizacją z 7 lipca 2023 r. nakładała na samorząd gmin obowiązek sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla obszaru gminy w granicach administracyjnych. Zadaniem studium było określenie polityki przestrzennej gminy oraz ustalenie wyrażających tę politykę ogólnych zasad gospodarowania we wszystkich dziedzinach działalności samorządu. Celem studium była koordynacja działań przestrzennych na terenie gminy i stworzenie warunków do ekorozwoju i harmonijnego współdziałania sąsiadujących jednostek i terenów.

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jastrzębie-Zdrój obowiązujące**, przyjęte Uchwałami Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój Nr XI.126.2021 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 30 września 2021 r. wraz z aktualizacją IV.29.2024 z dnia 20 czerwca 2024 r. zwane dalej **Studium**

Studium w tomie I. Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego w rozdziale VI. *Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej* zawiera diagnozę stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków w oparciu o analizę:

- rozwoju układu osadniczego miasta
- obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- stanowisk archeologicznych
- dziedzictwa materialnego
- dziedzictwa niematerialnego
- dóbr kultury współczesnej

Studium zawiera wykazy tabelaryczne obiektów z wymienionych powyżej kategorii sporządzone na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków i/lub wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, aktualnych na moment uchwalenia **Studium**.

Wynikające z powyższych uwarunkowań zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej przedstawiono w Tomie II Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Ustalenia studium w rozdziale V *Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej*, § 14 *Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego i zabytków*

Wskazuje się obiekty wpisane do rejestru zabytków wraz ze strefami ochrony oraz obszary wpisane do rejestru zabytków, wyszczególnione w Tomie I w tabeli nr 8 i oznaczone na rysunku studium nr II - kierunki zagospodarowania przestrzennego.

Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ich stref ochrony oraz dla obszarów wpisanych do rejestru zabytków obowiązują ustalenia zgodne z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wskazuje się obiekty zabytkowe, ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta, wskazane do ochrony zapisami planów miejscowych, wyszczególnione w Tomie I w tabeli nr 9 i oznaczone na rysunku nr II - kierunki zagospodarowania przestrzennego. Ze względu na skalę opracowania obiekty wskazane są na rysunku w sposób orientacyjny i symboliczny.

Wskazuje się zabytkowe obiekty małej architektury do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta, wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, wyszczególnione w Tomie I w tabeli nr 10 i oznaczone na rysunku studium nr II - kierunki zagospodarowania przestrzennego. Ze względu na skalę opracowania obiekty wskazane są na rysunku w sposób orientacyjny i symboliczny.

Dla obiektów zabytkowych, o których mowa w ust. 3 i 4, wskazuje się działania mające na celu:

- 1) ochronę, konserwację oraz zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym;
- 2) utrzymanie:
  - a) historycznej kompozycji elewacji,
  - b) zachowanego detalu architektonicznego i sztukatorskiego na elewacjach, dachach oraz elementach dachów, takich jak lukarny, kominy, atyki o ile zachowane są zgodne z pierwotnym historycznym;
- 3) zachowanie ekspozycji obiektów zabytkowych od strony przestrzeni publicznych;
- 4) nakazuje się w przypadku konieczności przebudowy, zmian na elewacjach, w tym docieplenia zewnętrznego, wyważenie interesu prywatnego i publicznego zmierzającego do zachowania cech historycznych obiektu, zgodności z przepisami prawa oraz konsekwencji podejmowanych działań,
- 5) na etapie opracowania planu miejscowego ustalenie ochrony obiektów w zakresie:
  - a) zmiany wyglądu zewnętrznego w sposób niezgodny ze stylem obiektu,
  - b) lokalizowania od strony przestrzeni publicznych elementów dekomponujących elewacje, takich jak: instalacje, klimatyzatory, przewody dymowe i wentylacyjne, skrzynki gazowe oraz złącza kablowe elektroenergetyczne.

Dopuszcza się weryfikację listy obiektów, o których mowa w ust. 3 i 4, tj. objęcie ochroną obiektów nie wymienionych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta lub rezygnację z ochrony ze względu na utratę wartości kulturowych (zły stan techniczny, znaczną przebudowę).

Wskazuje się stanowiska archeologiczne na obszarze miasta Jastrzębie-Zdrój wraz ze strefami ochrony stanowisk archeologicznych, oznaczone symbolem „W”, wyszczególnione w Tomie I w tabeli nr 11 i na rysunku studium nr II - kierunki zagospodarowania przestrzennego.

W zasięgu strefy ochrony stanowisk archeologicznych, oznaczonych symbolem „W” obowiązują przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W obszarach stref ochrony konserwatorskiej wyznaczonych w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, zaleca się zachowanie ich zasięgów zgodnie z zapisami obowiązujących planów miejscowych i uaktualnienie ich ustaleń w zakresie potrzeb ochronnych, o ile nie narusza to przepisów odrębnych.

W dniu 7 lipca 2023 r. Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1130). Każda gmina w terminie do 31 grudnia 2025 r. powinna uchwalić plan ogólny dla obszaru całej gminy, który zastąpi dotychczas obowiązujące studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Po 1 stycznia 2026 r. warunkiem uchwalenia planu miejscowego będzie wejście w życie w danej gminie planu ogólnego. Wyjątkiem będą wszczęte i niezakończone procedury uchwalenia planu miejscowego lub jego zmiany, co do których do końca 2025 r. ogłoszony został termin wyłożenia projektu planu do publicznego wglądu. W takich przypadkach warunkiem uchwalenia planu miejscowego jest jego zgodność z dotychczasowym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Plan ogólny jest aktem prawa miejscowego, co oznacza, że na jego podstawie będzie można uchylać miejscowe plany oraz wydawać decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu. Z momentem uchwalenia przez radę gminy planu ogólnego wygaśnie dotychczas obowiązujące *Studium*, a plany miejscowe będą musiały być zgodne z planem ogólnym. Nie ma obowiązku dostosowywania istniejących planów miejscowych do planu ogólnego, ale w przypadku zmian takich planów lub też uchwalania nowych, należy zapewnić ich zgodność z planem ogólnym.

Rada Miasta Jastrzębie-Zdrój do chwili obecnej (listopad 2024 r. nie podjęła uchwały o przystąpieniu do sporządzenia Planu ogólnego gminy - obecnie nie ma takiej potrzeby, gdyż Miasto ma aktualne studium i opracowuje aktualizacje planów miejscowych do końca 2025 r., a pokrycie obszaru planami wynosi około 99% (z wyjątkiem terenów zamkniętych).

5.1.2. „Strategia Rozwoju Miasta Jastrzębie-Zdrój 2030+” przyjęta Uchwałą Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój Nr XIII.126.2020 z dnia 12 listopada 2020 r.

W niniejszej analizie wskazujemy elementy Strategii, które są - lub mogłyby być - powiązane z programem opieki nad zabytkami.

Strategia Rozwoju Miasta Jastrzębie-Zdrój do roku 2030 jest podstawową deklaracją samorządu, w której formułuje on swoją wizję miasta i wyznacza kierunki oraz metody rozwoju społeczno-gospodarczego. Strategia jest efektem połączenia prac warsztatowych, eksperckich i badań społecznych. Przyjęty program działania jest spójny z opracowaniami szczebla regionalnego oraz krajowego oraz „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jastrzębie-Zdrój*”. Zakłada ona zrównoważony rozwój, oparta jest na trzech filarach; LUDZIE, GOSPODARKA, PRZESTRZEŃ, które będą budowane w obliczu największego wyzwania współczesnych czasów czyli transformacji regionu. Według Strategii

największą powinnością jest podejmowanie wszelkich działań, mających na celu powstrzymanie zachodzących zmian klimatycznych. Miasto stawia na jakość życia w dziedzinie powietrza, pracy, transportu, przestrzeni.

Jako misję miasta wskazano m.in.: - zbudowanie wspólnoty, poczucia tożsamości i współodpowiedzialności mieszkańców w oparciu o tradycję - stworzenie nowoczesnego i zielonego miasta z przyjaznymi przestrzeniami publicznymi. W ramach tych idei mieści się szeroko pojęta opieka nad zabytkami i ochrona dziedzictwa kulturowego miasta.

W zadaniach priorytetowych strategii

- w obszarze 1 - *Aktywni ludzie* - w tworzeniu tożsamości i więzi mieszkańców Jastrzębia-Zdroju planuje się wykorzystać elementy historii i dziedzictwa kulturowego. Realizacji tych zadań mają służyć odrestaurowane obiekty zabytkowe związane z historią i tradycją miasta, zwłaszcza na terenie Zdroju: Miejski Ośrodek Kultury oraz będące w momencie opracowania strategii w trakcie adaptacji Łazienki III jako *Wytwórnia Cooltury* – obiekt szeroko rozumianej animacji społecznej dla wszystkich mieszkańców miasta realizowanej przez Miejski Ośrodek Kultury.

- w obszarze 3 - *Przyjazne przestrzenie* - planuje się tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych, zwłaszcza na terenie historycznego uzdrowiska: plac zdrojowy przy Parku Zdrojowego, rewitalizacja alejek w Parku i planowany deptak na ul. 1 Maja. Miasto zamierza kontynuować rewitalizację Parku Zdrojowego wraz z obiektami będącymi obecnie w rękach prywatnych po ich ewentualnym wykupie.

Istnieje również plan aktywizacji ruchu turystycznego, zwłaszcza weekendowego z wykorzystaniem tych walorów. Plany te zostały w dużym stopniu zrealizowane.

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY JASTRZĘBIE-ZDRÓJ

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Pisana historia Jastrzębia-Zdroju rozpoczyna się ok. 1295 r. i dotyczy Bożej Góry, Moszczenicy, Bzia i Ruptawy, ówczesnych wsi w księstwie opolsko-raciborskim. Informacje źródłowe dotyczące samego Jastrzębia pojawiają się dopiero w XIV w. Pierwsza pisemna wzmianka z terenów, na których dziś położone jest miasto, pochodzi z łacińskiego dokumentu „Liber fundationis episcopatus vratislviensis” (Księdze uposażeń biskupów wrocławskich), spisane pomiędzy 1295 a 1305 r. Jest to zestawienie miast i wsi, które winny były płacić dziesięcinę na rzecz biskupów wrocławskich. W dokumencie tym, w części „C” oznaczonej jako „Registrum Wyasdense” wymieniono miejscowości, które dzisiaj tworzą miasto Jastrzębie-Zdrój: Borynia, Boża Góra, Ruptawa i Ruptanka, Moszczenica i Szeroka oraz Bzie. Miejscowości te znajdowały się wówczas w granicach piastowskiego księstwa raciborskiego, będącego od 1327r. lennem Królestwa Czech. Pod koniec XIIIw. na terytorium późniejszego Górnego Śląska rozpoczęła się wielka akcja osadnicza (tzw. łanowo-czynszowa), zakładania nowych wsi i przenoszenia starych wsi na nowe prawo niemieckie. W jej wyniku, na przełomie XIII/XIV w. powstała wieś na prawie niemieckim o nazwie „Villa Hermani” lub inaczej „Hermannsdorf”, która wymieniana jest w dokumentach z 1376, 1391 i 1447 r. W 1376 r. w zapiskach notarialnych archidiakonu opolskiego występuje wzmianka o parafii w osadzie Hermannsdorf. Mowa tutaj o najstarszej w dzisiejszym mieście Jastrzębie-Zdrój parafii św. Katarzyny. Na początku XVw. ta osada należała do wyposażenia siostr dominikanek z Raciborza. To właśnie z ich klasztorem, dwaj kolejni proboszczowie parafii: ks. Mikołaj i ks. Marcin, toczyli proces o dziesięcinę i ten dokument jako kolejny potwierdza istnienie wsi. Nazwa wsi została także wymieniona w spisie „świętopietrza” sporządzonym przez archidiakona opolskiego Mikołaja Wolffa w 1447r., gdzie pośród parafii

dekanatu w Żorach wymienia parafię w miejscowości pod nazwą Hermansdorff. W 1467 r. pojawiła się nazwa „Jastrzębie” która w II połowie XV w. wyparła poprzednią nazwę wsi. Z samym Jastrzębiem wiąże się legenda, zamieszczona przez Karola Miarkę w zbiorze „Husyci na Górnym Śląsku” - o Czarnym Rycerzu zwanym Jastrzębiem, który posiadał zamek w Jastrzębiu i napadał na tabory kupieckie. Legendarny rycerz istniał prawdopodobnie w rzeczywistości, a na terenie Górnego Śląska był jedynym z wielu rycerzy - rabusi. Napadał swe ofiary znieścacka, niczym jastrzęb, stąd też zwano go Czarnym Jastrzębiem.

Początkowo cała ziemia należała do księcia (tzw. regale ziemi). Droga książęcych nadań zmieniała się stan prawny interesującego nas obszaru. Istniały 3 rodzaje własności: książęca, kościelna (np. Jastrzębie) i rycerska. W stanie posiadania rycerskiego następowały ciągle zmiany. Na omawianym obszarze przeważali rycerze jedno- lub dwu-wioskowi. Od okresu średniowiecza wymienieni rycerze byli lennikami odpowiednio: książąt raciborskich, potem także cieszyńskich, panów stanowych na Pszczynie lub Wodzisławiu. Obszar dzisiejszego Jastrzębia-Zdroju wchodził w skład księstwa opolskiego, a potem raciborskiego. Gdy w 1281 r. na zrębach dawnej kasztelani wyodrębniło się także księstwo cieszyńskie obszar obecnego miasta znalazł się na politycznym pograniczu księstw (granica przebiegała w pobliżu Cisówki). W 1480 r. ziemia pszczyńska wraz z częścią obecnego miasta znalazła się w rękach Kazimierza, księcia cieszyńskiego.

Od XV w. następował proces rozkładu samych księstw. Powstawały wielkie majątki rodowe tj. państwa stanowe, wolne mniejsze państwa stanowe itd. Właściciele wolnych państw stanowych posiadali na terenie swych majątków pełnię władzy zwierzchniej, a obszar ich państwa wyłączony był z terytorium księstwa. W ten oto sposób powstało w 1517 r. pszczyńskie państwo stanowe, podniesione w XIX w. do rangi księstwa, w skład którego wchodziły Borynia i Szeroka. Właścicielami tego państwa była rodzina Turzonów a potem Promnitzów. Borynia i Szeroka były co prawda wsiami rycerskimi, jednak ich właściciele byli lennikami panów Pszczyny. Na przełomie XV i XVI w. na zrębach dawnego dożywocia książęcej Konstancji wyodrębniło się wodzisławskie wolne mniejsze państwo stanowe, stanowiące specyficzną formę własności feudalnej. W jego skład wchodziły w różnych okresach czasu: Cisówka, Jastrzębie, Moszczenica, Ruptawa i Szotkowice. Tym samym przez obszar dzisiejszego miasta przebiegała granica pomiędzy księstwem raciborskim (potem mniejszym państwem stanowym Wodzisław) a księstwem cieszyńskim - państwem pszczyńskim. Przebiegała tu także granica „kulturowa” pomiędzy tzw. ziemią raciborską a pszczyńską. Ta zaszłość odcisnęła swoje piętno w miejscowej kulturze. Przez stulecia na terenie obecnego miasta krzyżowały się wpływy polskie, niemieckie, czeskie, a nawet morawskie. Od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów, te miejscowości, tak jak część Śląska, znalazły się w monarchii Habsburgów (potocznie Austrii).

Rozwój miejscowości, która należała wówczas (aż do 1922 r.) do Prus, nastąpił w drugiej połowie XIXw., po odkryciu solanki jodobromowej. podczas wierceń w 1859 r. prowadzonych w poszukiwaniu węgla, przez właściciela Jastrzębia Dolnego - Emila von Schliebena. W 1861 r. Jastrzębie Dolne wraz z ujęciem solanki wykupił hrabia Feliks von Köningsdorff i rozpoczął budowę obiektów leczniczych oraz założył park zdrojowy w stylu angielskim. Wzniesiono wówczas pierwsze drewniane budynki, już nieistniejące: Łazienki (1861 r.) - późniejszy Zakład Przyrodolecznicy, urządzenia kąpielowe oraz pierwszy, drewniany dom zdrojowy, zwany Szwajcarką (1861 r.), następnie Kasyno Zdrojowe (1862 r.) - późniejszy Dom Zdrojowy. Hrabia zmienił także nazwę miejscowości na Bad Köningsdorff - Jastrzemb, nazwa ta obowiązywała do 1922 r.

Pomimo sukcesu uzdrowiska w 1869r. hrabia Feliks von Köningsdorff odsprzedał je spółce Actien Commandit Gesellschaft z Wrocławia, która zmodernizowała istniejące obiekty, zbudowała muszlę koncertową i drewniany deptak. W 1881r. powstał pierwszy kompleks sanatoryjny z kościołem, klasztorem, szpitalem i budynkiem sanatoryjnym – należący do Katolickiego Zakładu Dziecięcego NMP, a wkrótce potem kolejne – Ewangelicki Zakład Dziecięcy „Betania” (1890-1905 r.) oraz Żydowski Zakład dla Dzieci. W 1890r. Jastrzębie zakupił Juliusz Landau, który rozpoczął przekształcanie zespołów sanatoriów w uzdrowisko dziecięce.

Uzdrowisko rozwinął kolejny właściciel – Mikołaj Witczak, który nabył Zdrój w 1896 r. Wcześniej był pracownikiem uzdrowiska i w związku z niemiecką dyskryminacją ludności polskiej jedynym polskim lekarzem w powiecie rybnickim. Po nabyciu uzdrowiska przyczynił się do zmiany tej sytuacji, zatrudniając polskich lekarzy. Był także jednym z inicjatorów powstania Stowarzyszenia Lekarzy Polaków na Śląsku w 1903 r. i działaczem na rzecz utrwalenia polskiej świadomości narodowej na Śląsku. Dzięki jego staraniom zbudowane zostały nowe obiekty oraz wprowadzono nowoczesne metody lecznicze. Uzdrowisko częściowo zelektryfikowano, zbudowano wodociągi i kanalizację oraz doprowadzono linię telefoniczną. Powstała także linia kolejowa łącząca Jastrzębie z Żorami (1911 r.), a później również z Wodzisławiem.

W czasie I wojny światowej w uzdrowisku nastąpił regres, z jastrzębskich obiektów korzystali ranni żołnierze, wiele z sanatoriów zamieniono w szpitale wojskowe. W 1917 r. w związku z niekorzystną sytuacją gospodarczą i polityczną dr Mikołaj Witczak odsprzedał uzdrowisko Austriacko - Niemieckiemu Towarzystwu Zdrojowemu. Po śmierci Mikołaja Witczaka synowie – Mikołaj jr. i Józef Witczakowie unieważnili transakcję i stali się właścicielami Jastrzębia. Obaj bracia byli aktywnymi uczestnikami i jednymi z organizatorów powstań śląskich, Mikołaj jr. był dowódcą jednego z dwóch walczących w okolicy plutonów, a w końcowym okresie III powstania śląskiego dowódcą grupy „Południe”.

20 marca 1921 r. podczas przeprowadzonego plebiscytu 80% ludności Jastrzębia opowiedziało się za przyłączeniem do Polski. W maju 1921 r. podczas III powstania śląskiego na terenie Jastrzębia doszło do starć pomiędzy powstańcami a wojskami niemieckimi wspomaganymi przez żołnierzy włoskich, których powstańcy pod wodzą braci Witczaków zmusili do poddania.

4 lipca 1922 r. Jastrzębie wraz z całym powiatem rybnickim znalazło się w granicach Polski. W okresie międzywojennym nastąpił rozkwit uzdrowiska. Powstały m.in.: Sanatorium im. Marszałka Piłsudskiego (1928r.), zbudowane dzięki funduszom Województwa Śląskiego, przeznaczone dla inwalidów wojennych i powstańców śląskich, sanatorium Huty Baildon (1938r.), odkryty basen (1937 r.) i liczne prywatne pensjonaty.

W związku z wybuchem wojny bracia Witczakowie z obawy przed niemieckimi prześladowaniami zdecydowali się opuścić Polskę i osiedli w Anglii. 1 września 1939r. w ramach kampanii wrześniowej Jastrzębie bronione było przez 3 szwadron 3 Pułku Ułanów Śląskich, głównym stanowiskiem obronnym była Boża Góra w Jastrzębiu Dolnym. W czasie okupacji hitlerowskiej Niemcy prześladowali mieszkańców narodowości polskiej, szczególnie byłych Powstańców Śląskich – wielu z nich wywieziono do obozów koncentracyjnych. Mimo to na terenie miejscowości oraz w jej okolicy działały organizacje niepodległościowe, w tym również Armia Krajowa.

Niemcy planowali w tym czasie zmianę uzdrowiska w tzw. „Miasto Matek” (centrum macierzyństwa) – sanatoria miały pełnić funkcje domów matki dla Niemek oraz szpitale dziecięcych. Pod koniec wojny przekształcono je w szpitale dla żołnierzy niemieckich. W styczniu 1945 r. w ramach ewakuacji obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu przez obszar dzisiejszego miasta przeprowadzono jeden z tzw. marszów

śmierci - na terenie będącym dziś w granicach Jastrzębia zginęło 73 więźniów. 27 marca 1945 r. do Jastrzębia wkroczyła Armia Radziecka. W czasie działań wojennych zniszczono lub wywieziono do Niemiec i Związku Radzieckiego większość urządzeń niezbędnych do funkcjonowania uzdrowiska.

Po wojnie uruchomiono obiekty sanatoryjne, ich odbudową zajął się Mikołaj Witczak jr., który powrócił do Polski zaraz po zakończeniu wojny, ale w 1947 r. został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa, a jego cały majątek, w tym wszystkie obiekty sanatoryjne, skonfiskowano. Mikołaj Witczak jr., wielokrotnie jeszcze bezpodstawnie szykanowany i przez wiele lat pozbawiony środków do życia, zmarł w 1976r. Upaństwowione uzdrowisko w Jastrzębiu-Zdroju nadal funkcjonowało i było zaliczane do uzdrowisk kategorii I pod zarządem Polskich Uzdrowisk.

Wraz z odkryciem złóż węgla kamiennego rozpoczęto budowę kopalń i osiedli mieszkaniowych. Jastrzębie weszło w zupełnie nowy rozdział swojej historii. Korekta planów urbanistycznych zakładająca budowę ponad 100 tysięcznego miasta oznaczała ostateczny cios dla uzdrowiska. Pierwszą oddaną do użytku była kopalnia „Jastrzębie”, a równoległe z nią wybudowano osiedla „Przyjaźń” i „Zdrój”. Rok później, w 1963r. po połączeniu wsi: Jastrzębie Górne, Jastrzębie Dolne, Ruptawa, Szeroka, Moszczenica, Borynia i Pniówek - Jastrzębie-Zdrój otrzymało prawa miejskie. Już kilkanaście lat później w granicach miasta działało pięć kopalń – Jastrzębie, Moszczenica, Pniówek, Borynia i Manifest Lipcowy. Jastrzębskie kopalnie zrzeszone były w kilku strukturach górniczych. W latach 1954-1975 Jastrzębie-Zdrój należało administracyjnie do powiatu wodzisławskiego.

Po uzyskaniu praw miejskich, rozpoczął się dynamiczny rozwój miejscowości. Powstały kolejne osiedla wielkopłytowe, liczba mieszkańców zwiększyła się dwudziestokrotnie.

Wydobycie węgla spowodowało zanik złóż solanki. Tym samym zmarginalizowane zostało znaczenie uzdrowiska, a ostateczna jego likwidacja nastąpiła na początku lat 90 tych XX w.

W 1997 r. nastąpiło zamknięcie dla ruchu pasażerskiego (a w 1999 r. również dla ruchu towarowego) linii kolejowej Orzesze – Jastrzębie - Wodzisław. W 2001 r. na linii rozebrano trakcję elektryczną. Do zlikwidowania linii kolejowej przyczyniły się w dużej mierze szkody górnicze i spadająca prędkość szlakowa.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Przedstawiona powyżej pokrótce historia miasta Jastrzębie-Zdrój wpłynęła na ukształtowanie krajobrazu kulturowego, jest to zgodnie z definicją zawartą w Ustawie o ochronie zabytków „postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka”.

Dzieje i historia obecnego miasta jako samodzielnej struktury przestrzennej oraz jednostki administracyjnej obejmują krótki okres czasowy od 1963 r., kiedy to wyznaczono jego pierwsze granice łącząc w ich obrębie samodzielne struktury o charakterze przede wszystkim wiejskim. Kolejna zmiana granic miała miejsce w 1975 r. Celem wszelkich zmian było stworzenie miasta, zasiedlonego przez pracowników kopalń i ich rodziny. Rozwój górnictwa doprowadził do unicestwienia funkcji uzdrowiskowo-turystycznej miasta oraz w części rolnictwa oraz do przekształcenia krajobrazu (zapadliska terenu, obszary bezodpływowe itd.) oraz zagrożenie dla budynków na skutek szkód górniczych.

Z punktu widzenia ochrony zabytków i środowiska kulturowego skutki są podobne. W efekcie eksploatacji węgla doprowadzono zarówno do nieodwracalnej utraty funkcji uzdrowiskowej części miasta i na skutek szkód górniczych stworzono bezpośrednio zagrożenia dla zachowanych obiektów zabytkowych. Tworząc nowe struktury przestrzenne, jak np. osiedla mieszkaniowe i związana z nimi infrastrukturę, całkowicie

przekształcono dotychczasową przestrzeń, ukształtowaną głównie przez historyczne struktury ruralistyczne o średniowiecznej genezie (np. Szeroka, Bzie), czy też przez miejski układ dawnego uzdrowiska w Zdroju, powstały w II poł. XIX w. i na początku XX w. To także kwestia identyfikacji z tradycją miejsca. Obecne miasto powstało łącząc w aspekcie administracyjnym takie historyczne miejscowości, jak: Borynia, Bzie, Cisówka, Jastrzębie, Moszczenica, Ruptawa, Szeroka, Zofiówka. Rozwój poszczególnych wsi i ich struktura przestrzenna uzależnione były od warunków naturalnych i społeczno-gospodarczych.

Wsie Szeroka i Borynia – to typowe ulicówki, w takim to też układzie pierwotnie rozbudowywała się Ruptawa, Bzie i Moszczenica. Na terenie historycznego Jastrzębia w II połowie XIX w. i na początku XX w. oraz w okresie międzywojennym powstała zabudowa zdrojowa wraz z otaczającą infrastrukturą.

Obszar miasta Jastrzębie Zdroju, tworzą następujące struktury przestrzenne:

BORYNIA – obecny układ przestrzenny kształtuje struktura wyznaczona ulicami: Powstańców Śląskich i Świerkłańską. Elementem usytuowanym poza ścisłą strukturą jest zespół pałacu.

SZEROKA – reliktem pierwotnej struktury jest ul. Powstańców Śląskich. Kościół p.w. Wszystkich Świętych nie tylko był jego centrum – ale obecnie jest jedną z najważniejszych historycznych dominant w sylwecie miasta. Układ przestrzenny uległ radykalnej transformacji na skutek usytuowania w kierunku płn. - zach. od wsi kopalni „Borynia”.

JASTRZĘBIE: Boża Góra, Dolne, Górne - pierwotny układ przestrzenny rozwijał się wzdłuż doliny Jastrzębianki, a centralnym punktem był kościół parafialny p.w. św. Katarzyny. Reliktem tej struktury jest obecna ul. Pszczyńska będąca osią komunikacyjną miasta w układzie wschód-zachód. W efekcie powstania uzdrowiska w II poł. XIX w. znaczenia nabrał obszar Zdroju, czego świadectwem jest struktura i zabudowa ul. 1 Maja, M. Witczaka i T. Kościuszki.

W latach 1911-1913 przeprowadzono – równoległe do obecnej ulicy Pszczyńskiej – linię kolejową Żory – Wodzisław Śląski (w 1999 r. wyłączona z ruchu, w likwidacji).

Po podjęciu decyzji i ustanowieniu w 1963 r. miasta zdecydowano o lokalizacji nowej struktury urbanistycznej, której zasięg obecnie wyznaczają ulice: Północna – Piłsudskiego – 1 Maja – Jagiełły – Podhalańska – Graniczna. Tworzą ją zespoły wielkich osiedli mieszkaniowych charakterystycznych dla budownictwa masowego II poł. XX w. Jej powstanie doprowadziło do całkowitego zanegowania tradycji i struktury historycznej, czego przykładem jest zanik - za wyjątkiem nazwy – układu urbanistycznego Moszczenicy i powstanie w tym miejscu całkowicie nowej struktury.

MOSZCZENICA: Moszczenica, Szotkowiec - pierwotny układ urbanistyczny mało czytelny, wyrasta z form łańcuchówek (z łańcową kompozycją pól), które na skutek procesów urbanizacyjnych uległy silnemu zatarciu. Zabudowa ta rozciągnięta pierwotnie wzdłuż doliny Szotkówki, po powstaniu na jej prawym brzegu stacji kolejowej, zaczęła rozwijać się w kierunku zachodnim. Współcześnie uwieńczeniem omawianego procesu jest założenie w tym rejonie osiedla Złote Łany. W południowej części dawnej łańcuchówki (Piaski) rozwój osadnictwa spowodował powstanie kilku szeregów zabudowy. W części wschodniej zlokalizowane zostały zabudowania przemysłowe KWK „Moszczenica”, zajmujące obszar do terenu Zofiówki.

RUPTAWA – główną osią jest obecna ul. Cieszyńska, a kontynuacją historycznej dominanty przestrzennej jest kościół p.w. Niepokalanego Serca NMP.

BZIE: Górne, Zameckie i Dolne - pierwotny układ rozwijał się wzdłuż rzeki Bzianki. Centralnym punktem był pierwotny kościół parafialny (nieistniejący) i dwór, a zabudowa koncentrowała się wzdłuż obecnej

ul. Niepodległości (d. Świerczewskiego). Zespoły te tworzyły zwarte struktury przestrzenne o walorach historycznych, zabytkowych, estetycznych i artystycznych.

Głównymi ciekami wodnymi terenu są: Szotkówka (będąca dopływem Olzy), do której wpływają Jastrzębianka i Ruptawka oraz Pszczyńska z Dębianką i Bzianka. Obszar Jastrzębia-Zdroju posiadał urozmaiconą naturalną konfigurację terenu. Cechą charakterystyczną były liczne jary, których dnem płynęły ciekami wodne. Przy nich lokowano stawy. W efekcie zmian antropogenicznych na obszarze miasta, jak i w przyległych gminach usytuowane są składowiska odpadów pogórnicych oraz na całym obszarze dochodzi do obniżania się poziomu terenu i powstawania zalewisk oraz obszarów bezodpływowych.

Na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji zasobu stwierdzono już przy opracowywaniu poprzednich programów zanik historycznej zabudowy wiejskiej, który nadal postępuje oraz zachowanie w ograniczonym stopniu zabudowy typowej dla obszarów rozwijających się z początkiem XX w. - na pograniczu wsi i miasta.

5.2.3. Zabytki nieruchomości

Obiekty zdrojowe

Najbardziej charakterystyczną grupą budynków zabytkowych w Jastrzębiu-Zdroju są obiekty związane z funkcjonowaniem dawnego uzdrowiska. Są to obiekty powstałe w okresie od 1861 r. do wybuchu II wojny światowej - budynki zdrojowe parkowe, sanatoria i szpitale, pensjonaty i wille - reprezentujące różne style architektoniczne. Wyróżniającą się grupą są budynki modernistyczne z lat międzywojennych XX w., z których wybitnymi walorami odznacza się willa Mikołaja Witczaka (obecnie część rozbudowanej Szkoły Muzycznej) oraz dawne Sanatorium Huty Pokój (obecnie Sąd Rejonowy). Mimo utracenia przez miasto statusu uzdrowiska, większość budynków związanych z działalnością zdrojową istnieje do dnia dzisiejszego. W związku ze zmianą ich funkcji podlegają one ciągłym przeobrażeniom i remontom. Spaleniu uległ jeden z najcenniejszych obiektów tego typu - wpisany do rejestru zabytków - prywatne sanatorium im. gen. Horonkiewicza, późniejsze sanatorium „Górnik”. Aktualnie zachowały się pozostałe budynki zespołu (wpisane do rejestru zabytków wraz z parkiem zdrojowym). Większość tych budynków pełni obecnie nowe funkcje. Również na terenie Zdroju istnieje najwięcej udanych przykładów remontów i adaptacji (często także rozbudowy) obiektów zabytkowych na nowe cele. Należy tu wymienić obiekty na terenie Parku Zdrojowego wraz z otoczeniem parkowym oraz Sanatorium obecnie Sąd Rejonowy.

Obiekty sakralne

W dzielnicach obrzeżnych dominantami terenu są kościoły, zarówno te uznane za zabytki jak drewniane kościoły pod wezwaniem św. Barbary i św. Józefa (przeniesiony) oraz murowane barokowo - klasycystyczne kościoły - Wszystkich Świętych w Szerokiej i św. Katarzyny w Jastrzębiu Górnym oraz nowsze Matki Boskiej Różańcowej w Moszczenicy i p.w. Niepokalanego Serca NMP w Ruptawie). Ten ostatni szczególnie zwraca uwagę, swoim niezwykle bogatym wystrojem. Jest bowiem autorskim dziełem zakopiańskiego artysty rzeźbiarza – Henryka Burzca.

Interesujące są również trzy kapliczki kubaturowe, z typu architektonicznych, zlokalizowane przy ul. Cieszyńskiej 209 w Cisówce, na skrzyżowaniu ulic Dąbrowskiego i Komuny Paryskiej w Moszczenicy oraz przy ul. Bema w Boryni.

Zabudowa pałacowa, dworska wraz z zespołami parkowymi

Ważnymi obiektami w historii miasta są reprezentacyjne budowle, jakimi są: pałac i dwory. Najcenniejszymi tego typu obiektami, wpisanymi do rejestru zabytków są: barokowy pałac w Boryni i późnorenansowy dwór obronny w Bziu Zameckim.

Pałac w Boryni został bardzo pieczołowicie odrestaurowany przez prywatnego właściciela i jest użytkowany jako hotel. W Boryni znajdują się fragmenty parku przypałacowego, a luźno rozmieszczone drzewa i grupy drzew zajmują wschodnią część obecnej działki. W obecnym kształcie nie ma możliwości jednoznacznego określenia typu pierwotnej kompozycji. Najprawdopodobniej stanowiły one niegdyś fragment skupisk w obrębie dużego założenia parkowego. Najbardziej okazałe z drzew – lipa drobnolistna, rosnąca na południowy zachód od pałacu pełniła kiedyś funkcję singeltona.

Na terenie miasta znajduje się przekształcony dwór obronny w Bziu Zameckim, częściowo odbudowany i zrekonstruowany po zniszczeniach wojennych, użytkowany obecnie jako przedszkole i przychodnia zdrowia. W jego pobliżu znajduje się pozostałość dawnego parku. Park zlokalizowany jest na północ i wschód od budynku dworskiego i oddziela go od zabudowań folwarcznych. Park miał charakter krajobrazowy o trudnym dziś do ustalenia układzie przestrzennym.

Najprawdopodobniej przy tworzeniu kompozycji oparto się na drzewostanie siedliskowym, gdyż część dębów szypułkowych oraz lip drobnolistnych jest starsza niż przypuszczalny czas założenia parku. Układ kompozycyjny częściowo zatarty. Niewielka zachowana część nasadzeń krzewów ozdobnych.

Najbardziej zagrożony ze względu na stan techniczny i brak zainteresowania ze strony prywatnego właściciela – jest dwór rodziny Witczaków w Jastrzębiu Dolnym na Mendowcu (przy ul. Lompy 10). Przy dworze znajduje się zespół wartościowego starodrzewu, a sam obiekt powinien być chroniony ze względu na miejsce rodziny Witczaków w historii miasta.

Zabudowa wiejska

Najlicniejszą grupą obiektów zabytkowych rozproszonych na terenie dawnych historycznych wsi są budynki mieszkalne – pozostałości dawnej zabudowy o charakterze wiejskim (chałupy, zagrody z budynkami gospodarskimi), jednak większość z tych budynków została przynajmniej częściowo przekształcona lub znajduje się w bardzo złym stanie technicznym.

W niekompletnym stanie lub szczątkowo zachowały się założenia folwarczne w: Bziu, Szerokiej, Ruptawie i Boryni. Istniejące obiekty w większości są silnie przekształcone lub znajdują się w złym i bardzo złym stanie technicznym. Najbardziej wartościowym i najlepiej zachowanym zespołem tego typu – niestety również zagrożonym ze względu na brak użytkowania - jest folwark w Szerokiej.

Budynki użyteczności publicznej

Do zachowanych obiektów tego typu zaliczają się dawne szkoły publiczne, katolickie lub ewangelickie, pełniące obecnie nadal funkcję szkół (Pruska Szkoła Powszechna w Szerokiej, ul. Fredry 20 – budynek wyremontowany; Szkoła katolicka w Bziu, ul. Świerczewskiego – rozbudowany; Szkoła Powszechna w Ruptawie – ul. Płonki 23), biurową (D. Szkoła gminna w Jastrzębiu Górnym, obecnie - Powiatowy Urząd Pracy, ul. Pszczyńska 134) lub przedszkoli (D. Szkoła katolicka w Jastrzębiu Górnym, ul. Pszczyńska 158; Szkoła ewangelicka w Bziu, ul. Świerczewskiego 61).

Zachowały się budynki dawnych gospód (d. gospoda rodziny Dziwoki, Bzie, ul. Świerczewskiego 54) oraz budynki o dachach kolebkowych - funkcja pierwotna nieznana o. budynek handlowo-usługowy (Ruptawa, ul. Libowiec 2 i Borynia, ul. Świerklańska 87) oraz dawna strażnica celna w Ruptawie ul. Cieszyńska 101.

Budynki mieszkalne wielorodzinne

Poza dzielnicą Zdrój istnieją na terenie miasta nieliczne przykłady zabytkowych budynków mieszkalnych wielorodzinnych – najbardziej wartościowa jest kolonia robotnicza w Moszczenicy przy ulicy Armii Krajowej 90,92, 94 i 96 (4 budynki).

Obiekty i zespoły kolejowe

W związku z budową linii kolejowej Żory – Wodzisław w latach 1908–11 na terenie miasta zrealizowano cztery zespoły dworcowe: Jastrzębie-Zdrój (wraz z wieżą wodną), Jastrzębie Górne, Bzie i Moszczenica. Linia kolejowa Moszczenica – Cieszyn powstała w latach 1934–36 – w 1936 r. zbudowano dworzec kolejowy w Ruptawie i przystanek osobowy „Zofiówka” (rozebrany). Wszystkie te budynki mają wysoką wartość zabytkową i posiadają opracowane tzw. białe karty. Nie pełnią one pierwotnej funkcji gdyż w 1998 r. zakończono użytkowanie linii kolejowych na terenie miasta. Budynki czterech zachowanych dworców kolejowych w większości są nieużytkowane i zagrożone postępującą dewastacją. Dworzec w Zdroju zdewastowany po pożarze został rozebrany. Obiekty dworców, będące własnością PKP, za wyjątkiem dworca w Ruptawie zaniedbane w stopniu grożącym utratą wartości zabytkowej - są przykładem wadliwego zarządzania budynkami zabytkowymi.

Cmentarze wraz z zabytkowymi nagrobkami

W najbliższym otoczeniu historycznych kościołów w Szerokiej, Jastrzębiu Górnym, Moszczenicy, Ruptawie oraz w Bziu Zameckim zlokalizowane zostały cmentarze parafialne. Wszystkie te obiekty, mimo iż posiadają ponad stuletnią historię, zatraciły w dużym stopniu swe cechy zabytkowe. Na każdym z cmentarzy parafialnych (w Jastrzębiu Górnym, Szerokiej, Moszczenicy, Bziu Zameckim oraz na katolickim i ewangelickim w Ruptawie) zachowało się jedynie kilka historycznych nagrobków, wszystkie te nagrobki otrzymały indywidualne karty ewidencyjne GEZ.

Niewielki cmentarz parafialny przy kościele Św. Katarzyny w Jastrzębiu Górnym jest objęty ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków wraz z kościołem. Znajduje się tu grobowiec rodziny Witczaków mający nie tylko wartość zabytkową, lecz również upamiętniający rodzinę niezwykle zasłużoną w historii miasta. Poza tym do najcenniejszych zalicza się najstarszy nagrobek na terenie miasta, wykonany w II ćw. XIX w. - Georga, Anny i Julisa Galisch`ów - na cmentarzu rzymsko-katolickim w Ruptawie. Walor zabytkowy posiada również niewielki nagrobek Blandyny Frey na cmentarzu w Bziu Zameckim oraz pomnik poświęcony poległym podczas I wojny światowej i powstańcom śląskim w Szerokiej - z ekspresjonistyczną rzeźbą Piety. Na żadnym z cmentarzy nie zachowała się pierwotna zieleń cmentarna, która w ostatnim okresie uległa masowej wycince. Pierwotnie cmentarze posiadały obsadzenia szpalerowe drzewami liściastymi po obwodzie oraz wzdłuż głównych alei (często były to lipy). Obecnie nieliczne okazy starodrzewia znajdują się na cmentarzu w Jastrzębiu Górnym, natomiast w Moszczenicy i na cmentarzu katolickim w Ruptawie zachowały się rozłożyste dęby szypułkowe, będące pomnikami przyrody.

Park Zdrojowy

Niezwykle istotnym w krajobrazie Jastrzębia-Zdroju jest park zdrojowy. Park zlokalizowany jest w centrum dawnego uzdrowiska. Pierwotnie przecięty na dwie nierówne części deptakiem (obecnie ul. 1 Maja). Część północna parku ma charakter zróżnicowany. Ze względu na lokalizację w obrębie naturalnego wąwozu, część parku ma charakter naturalny, gdzie cieniste alejki i romantyczne mostki oraz schody terenowe skłaniają do spokojnego, kontemplacyjnego wypoczynku. Część centralna fragmentu północnego ma charakter reprezentacyjny i ukształtowana została w stylu wspólnym dla wielu XIX wiecznych uzdrowisk. Alejki wytyczono tam regularnie, uzupełniając je małą architekturą. Wszystkie zbiegają się do centralnego, prostokątnego placu przed Domem Zdrojowym. W tej części parku zlokalizowano największą liczbę drzew i krzewów egzotycznych. Ogółem w parku zinwentaryzowano 147 gatunków drzew i krzewów, z czego znaczna część to gatunki egzotyczne. We wschodniej części parku znowu przechodzi w kompozycję swobodną, kończącą się tzw. Kozim Jarem. W obrębie tej części parku

sukcesywnie powstawały obiekty sanatoryjne i uzdrowiskowe rozrzucone po całym terenie. W zależności od czasu powstania nosiły charakter architektury uzdrowiskowej XIX w. aż do modernistycznej i stylu zakopiańskiego. Część południowa ma charakter zbliżony do naturalnego, ponieważ rozplanowano ją na stoku opadającym w dolinę, od budynków sanatoryjnych zlokalizowanych tu wzdłuż ulicy. Uzyskany w ten sposób układ jest lekko zgeometryzowany. Rozpoczyna się schodami terenowymi prowadzącymi od obiektów w dół, gdzie na dużych przestrzeniach trawiastych zlokalizowano sztuczny staw z wyspą, fontannę i kilka nieregularnych grup drzewostanu. W tej części mniej jest egzotycznych nasadzeń parkowych.

Rewitalizacja terenów parkowych jest przedmiotem wielorakich działań Miasta w okresie ostatnich lat. W ramach tych prac przywrócono odcinkowi ulicy 1 Maja wzdłuż Parku charakter reprezentacyjnego deptaku pieszego.

5.2.4. Zabytki ruchome

Na terenie Jastrzębia-Zdroju zachowało się kilkadziesiąt obiektów małej architektury. Są to zarówno drewniane krzyże, kapliczki skrzynkowe, kapliczki domkowe, figury przydrożne oraz najliczniej występujące krzyże kapliczkowe z figurą Chrystusa i Matki Boskiej i krzyże z figurą Chrystusa i Matki Boskiej. Do najcenniejszych zalicza się późnobarokowa kaplica św. Jana Nepomucena z końca XVIII w. w Szerokiej - wpisana do rejestru zabytków. W Szerokiej i w Bziu Zameckim w otoczeniu kościoła i cmentarza zachowały się również obiekty małej architektury, tworzone przez figury świętych i krzyże przymentarne. Szczególnie istotna jest figura maryjna na słupie, zlokalizowana na kopcu, przed kościołem parafialnym w Szerokiej. Jest to najstarszy obiekt małej architektury z terenu miasta (pochodzący z 1768 r.).

Interesujące są również: figura św. Jana Nepomucena przy cmentarzu w Bziu Zameckim, niezwykle rzadko spotykany żeliwny krucyfiks z postacią anioła na cokole z 1874 r., umieszczony na kamiennym postumencie (przy ul. Świerczewskiego 242 w Bziu Dolnym), czy najstarszy krzyż kamienny z figurą Chrystusa i Matki Boskiej na terenie miasta z 1826 r. – u zbiegu ulic Rolniczej i Cichej w Bziu Zameckim. Zabytkowe figury, krzyże kapliczkowe, krzyże oraz kaplice architektoniczne – zostały w jednej z poprzednich edycji programu potraktowane łącznie. Opracowano dla nich w 2008 r. 74 karty adresowe, przy czym tylko część z nich ma charakter zabytkowy i jest zabytkami ruchomymi. Trzy najbardziej wartościowe obiekty z tej grupy zostały wpisane w latach 2011 –2014 do rejestru zabytków ruchomych województwa śląskiego.

Ponieważ zgodnie z obowiązującą w roku 2016 interpretacją przepisów o ochronie zabytków przedmiotem Gminnej Ewidencji Zabytków mogły być tylko zabytki nieruchome, do których zaliczono kaplice architektoniczne (domkowe) - opracowano tylko dla tych 4 obiektów w 2016 r karty adresowe GEZ (w tym znajdująca się w rejestrze zabytków kapliczka późnobarokowa w Szerokiej). Dla pozostałych zabytkowych obiektów małej architektury: krzyży, kapliczek i pomników opracowano 46 kart adresowych w ramach aktualizacji GEZ w roku 2021.

Do zabytków ruchomych na terenie miasta zalicza się również wyposażenie historycznych kościołów – w przypadku kościołów p.w. św. Katarzyny oraz p.w. św. Barbary i św. Józefa - chronione wraz z budynkiem wpisem do rejestru zabytków.

5.2.5 . Zabytki archeologiczne

Obszar dzisiejszego miasta zawiera się dzisiaj w ośmiu obszarach Archeologicznego Zdjęcia Polski, z czego pięć arkuszy obejmuje większość powierzchni miasta.

Są to arkusze: AZP 105-43 – niezbadany,

AZP 105-44 – niezbadany,

AZP 104-43 – niezbadany,

AZP 104-44 – zbadany,

AZP 103-44 – zbadany.

Pozostałe arkusze obejmujące niewielkie fragmenty powierzchni to : AZP 103-43 – niezbadany, AZP 106-43 – niezbadany, AZP 106-44 – zbadany (stanowisk archeologicznych w Jastrzębiu-Zdroju brak).

Stan rozpoznania archeologicznego terenów dzisiejszego Jastrzębia-Zdroju był przed 2016 r. bardzo zły, ze względu na brak badań powierzchniowych i niewielkie rozpoznanie obszaru miasta pod względem archeologicznym. Niewiele było znanych archiwalnych stanowisk archeologicznych (żadne nie posiada nawet numeracji archiwalnej). W 2016 r. sytuacja uległa zmianie, gdyż w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski wykonano badanie dla arkuszy AZP 103-44 i AZP 104-44 – wyniki przekazane Urzędowi Miasta pismem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach znak K-AR.5135.3.2016.KW z dnia 8 stycznia 2016 r. Na terenie miasta zlokalizowanych jest 36 stanowisk archeologicznych (jedno z nich mieści się na terenie Krzyżowic, ale strefa przekracza granicę administracyjną Jastrzębia-Zdroju). Stan ten nie uległ do 2024 r. zmianie. Na terenie Jastrzębia-Zdroju wskazano również 4 stanowiska o nieustalonej lokalizacji.

5.2.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

W Jastrzębiu-Zdroju działalność muzealna lub zbliżona do muzealnej prowadzona jest w następujących placówkach :

- Galeria Historii Miasta

Galeria rozpoczęła oficjalnie swoją działalność 16 grudnia 2002 r., jako placówka podlegająca pod Miejski Ośrodek Kultury w Jastrzębiu-Zdroju, od listopada 2010 r. do wiosny 2023 r. funkcjonowała w Parku Zdrojowym, w budynku dawnych Łazienek I jako Galeria Historii Miasta, w której wystawiane były zmienne i stałe ekspozycje, dotyczące historii i kultury Jastrzębia-Zdroju oraz Śląska. Od samego początku GHM skupiała się głównie na gromadzeniu, przechowywaniu i udostępnianiu zabytków związanych z miastem Jastrzębie-Zdrój, kładąc główny nacisk na: dokumenty, pamiątki, fotografie i inne przedmioty związane z: historią uzdrowiska, budową, historią i współczesnością miasta oraz jastrzębskich kopalń, działalnością jastrzębskiej „Solidarności”, sztukę plastyczną będącą wytworem środowisk górniczych oraz zabytki techniki i kultury górniczej, wszystkie elementy tradycyjnej kultury materialnej i duchowej ludności autochtonicznej (dokumenty, fotografie, narzędzia rolnicze, przedmioty codziennego użytku, ubiór, rękodzieło i sztuka ludowa).

Ważnym aspektem działalności placówki jest prowadzenie edukacji z zakresu historii i etnografii miasta i regionu. Placówka od momentu powstania pełniła rolę ośrodka wystawienniczego. W poprzedniej siedzibie GHM zobaczyć można było następujące wystawy stałe: „Chata śląska”, „Moje M”, „Miasto młodości, pracy i pokoju”, „Historia węglem pisana”, „Rzeźba w węglu i graficie”, „Henryk Sławik”. Oprócz tego placówka organizowała wystawy czasowe.

Placówka wydaje ponadto kwartalnik pod nazwą „Biuletyn Galerii Historii Miasta”, w którym publikowane są artykuły z zakresu historii oraz etnografii miasta. Autorami artykułów są pracownicy placówki, nauczyciele, członkowie zaprzyjaźnionych organizacji a także lokalni pasjonaci historii.

W Galerii spotykają się i integrują miłośnicy historii oraz tradycji ziemi jastrzębskiej, artyści oraz członkowie lokalnych organizacji. Organizowane były wernisaże, konferencje popularno-naukowe, spotkania ze znanymi osobami, wieczorki poetyckie, koncerty muzyczne oraz widowiska - inscenizacje tradycyjnych

zwyczajów. Galeria Historii Miasta jest organizatorem licznych konkursów m.in. z wiedzy o mieście, genealogicznych, fotograficznych, plastycznych. GHM organizuje imprezy plenerowe, nawiązujące do historii ziemi jastrzębskiej m.in. Piknik w PRL-u czy Piknik w kurorcie. GHM udostępnia także bogate archiwum i bibliotekę, wszyscy chętni mogą uzyskać w placówce informacje z zakresu historii i tradycji ziemi jastrzębskiej. Wiosną 2023 r. ze względu na remont budynku Łazienek siedziba Galerii Historii Miasta została przeniesiona do budynku dawnej Spółki Brackiej na ul. 1 Maja 61, gdzie w listopadzie 2023 r, zaangażowała działalność dwiema nowymi ekspozycjami.

- **Muzeum Dzwonków** Do 2008 r. w sołectwie Szeroka funkcjonowało największe w Europie muzeum dzwonków liczące ponad 2,7 tys. eksponatów. Po śmierci właściciela, ks. Antoniego Łatko, zgodnie z wolą jego spadkobiercy, zbiory zostały przewiezione do podwarszawskiego zakonu sióstr Loretanek. Tym samym muzeum w Jastrzębiu-Zdroju Szerokiej zostało zlikwidowane. Aktualnie istniejąca Galeria Dzwonków została utworzona wiosną 2019 r. z inicjatywy pasjonata i kolekcjonera dzwonków Krzysztofa Zagai, który także jest jej kierownikiem. Galeria mieści się przy ul. 1 Maja 61 w zabytkowym budynku dawnego Sanatorium Spółki Brackiej. Muzeum obejmuje kolekcję liczącą aktualnie około 13 000 dzwonków - jest to prawdopodobnie największa tego typu kolekcja na świecie – są tu dzwonki pasterskie, marynistyczne i kościelne, secesyjne, figuralne czy należące do największych firm porcelanowych jak np. Fabergé. Do najciekawszych eksponatów należą dzwonki z dawnego rekwizytorium warszawskiego, które prowadził Józef Lange m.in. wilczyca karmiąca młode. Dzwonki te pojawiały się w polskich serialach takich jak „Stawka większa niż życie” czy „Czterej pancerni i pies”. Grały także w filmach kostiumowych i historycznych. W ostatnim pomieszczeniu możemy podziwiać dzwonki z gliny, fajansu, kryształu, szkła, plateru, srebra oraz wykonany z lawy wulkanicznej dzwonek z Etny, dębu korkowego, Korsyki czy egipski z alabastru.

- **Muzeum im. prof. Rudolfa Ranoszka** W Szkole Podstawowej nr 16 w Jastrzębiu-Zdroju Moszczenicy znajduje się szkolne muzeum im. prof. Rudolfa Ranoszka - patrona szkoły. znajduje się w nim ekspozycja pamiątek po Profesorze, a także związanych z sołectwem.

Ponieważ w Jastrzębiu-Zdroju nie istnieje muzeum państwowe, ze względu na rejonizację i dawną przynależność miasta do powiatu wodzisławskiego, wiele eksponatów pochodzących z jego obszaru znajduje się w **Muzeum Regionalnym w Wodzisławiu Śląskim**, mieszczącym się w Pałacu Dietrichsteinów.

5.2.7 Dziedzictwo niematerialne, miejsca pamięci

Do dziedzictwa niematerialnego zaliczamy np. nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne, zwyczaje, przekazy ustne, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.

W przypadku Jastrzębia-Zdroju możemy podzielić to dziedzictwo na dwie grupy: historyczną, związaną z zatartą częściowo historyczną strukturą przestrzenną – tu należy chronić tradycyjne nazwy miejscowości (zostały one mimo przekształceń struktury miasta zachowane) oraz pamięć o wydarzeniach i wybitnych osobistościach związanych z historią miasta (jak rodzina Witczaków czy prof. Ranoszek).

Drugą grupę stanowią wydarzenia związane z historią współczesną (marsz śmierci, porozumienia jastrzębskie czy pacyfikacja kopalni Manifest Lipcowy obecnie „Zofiówka” 15 grudnia 1981 r.).

Pamięć o tych wydarzeniach ważnych dla historii miasta chroniona jest w postaci miejsc pamięci narodowej – są to tablice, pomniki lub groby upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości.

Są to 22 miejsca na terenie miasta, z czego 19 chronionych jest zapisami planów miejscowych:

1. Grób zbiorowy wojenny sierż. Józefa Obracaja i ppor. Leona Woryna, żołnierzy Armii Krajowej zamordowanych przez Gestapo 7 sierpnia 1943 r.- Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska, cmentarz parafialny;
2. Grób zbiorowy wojenny 22 więźniów byłego hitlerowskiego obozu KL Auschwitz-Birkenau, którzy zginęli w czasie ewakuacji w styczniu 1945 r., Bzie, cmentarz parafialny;
3. Cmentarz wojenny oraz pomnik żołnierzy Armii Czerwonej i Armii Czechosłowackiej gen. Swobody, którzy zginęli w 1945 r. w walce o wyzwolenie Ziemi Jastrzębskiej, Jastrzębie Dolne, ul. Boża Góra Prawa;
4. Pomnik upamiętniający miejsce powitania Wojska Polskiego dnia 4 lipca 1922 r., Bzie, ul. Pszczyńska;
5. Płyta upamiętniająca miejsce męczeńskiej śmierci 15 więźniów KL Auschwitz-Birkenau w czasie ewakuacji obozu 19-20 stycznia 1945 r. z Oświęcimia do Wodzisławia, Park Zdrojowy;
6. Mogiła zbiorowa wojenna 36 więźniów byłego KL Auschwitz-Birkenau, którzy ponieśli śmierć z rąk hitlerowskich okupantów w czasie transportu kolejowego do Wodzisławia w styczniu 1945 r. - tablica, Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska, przy cmentarzu parafialnym św. Katarzyny;
7. Grób zbiorowy wojenny poległych w czasie I wojny światowej, Moszczenica, cmentarz parafialny;
8. Tablica upamiętniająca Albina Stencla, Józefa Obracaja i Leona Worynę żołnierzy Armii Krajowej. Tablica w miejscu ich śmierci w dniu 7 sierpnia 1943 r., Jastrzębie Górne, skrzyżowanie ul. Rybnickiej z ul. Gagarina;
9. Grób zbiorowy wojenny: Teodora Bujaka, Jana Szmuka i Józefa Firuta poległych w czasie walk powstańczych w okolicach Odry w dniu 3 marca 1921 r., Moszczenica, cmentarz parafialny;
10. Grób zbiorowy wojenny Powstańców Śląskich: Adolfa Wodeckiego, Leona Kupsza, Pawła Grzonki, Maksymiliana Bronnego, Kontantego Cnoty zamordowanych 20 sierpnia 1919 r. niemiecki Grenzschutz, Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska, cmentarz parafialny;
11. Pomnik ku czci mieszkańców Jastrzębia, Boryni i Szerokiej poległych w czasie II wojny światowej, Szeroka, ul. Reja / Węglowa przy KWK "Borynia";
12. Grób wojenny Karola Zioly - sapera, zginął od wybuchu miny 21 sierpnia 1945 - pomnik nagrobny, Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska, cmentarz parafialny;
13. Grób zbiorowy wojenny mieszkańców Szerokiej; poległych w czasie I wojny światowej i w czasie III Powstania Śląskiego, Szeroka, ul. Powstańców Śl., cmentarz parafialny;
14. Grób zbiorowy wojenny Antoniego Kumora z Zawiercia i Pawła Sterniczuka z Równego - żołnierzy Wojska Polskiego poległych 1 września 1939 r., Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska, cmentarz parafialny;
- 15A. Grobowiec rodziny Witczaków, pochowano tu Mikołaja Witczaka, jego syna, Józefa z żoną, Krystyną, cmentarz parafialny przy parafii pw. św. Katarzyny
- 15B. Grób Mikołaja Witczaka jr., uczestnika Powstań Śląskich, żołnierza walczącego w II wojnie światowej - Zdrój – cmentarz;
16. Tablica upamiętniająca księży Dekanatu Jastrzębskiego zamordowanych w czasie II wojny światowej: ks. Fr. Macherski, ks. E. Rduch, ks. Fr. Styra, ks. Fr. Zdziebło, ks. J. Kania. Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja, Kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa;
17. Pomnik Sybiraków, na cmentarzu ewangelicko-augsburskim, Ruptawa, ul. Cieszyńska 23;
18. Drzewo wolności z tablicą zasadzone 4 lipca 1922 r. na pamiątkę włączenia Śląska do macierzy. Szeroka, obok kościoła pw. Wszystkich Świętych;
19. Pomnik upamiętniający podpisanie Porozumień Jastrzębskich 3 wrzesień 1980 r., Osiedle "Zofiówka", ul. Rybnicka;

20. Tablica upamiętniająca Henryka Sławika, który oddał życie ratując tysiące obywateli polskich na Węgrzech w czasie II wojny św. na budynku szkoły, w którym się uczył, Szeroka, Osiedle 1000-lecia 9,
21. Tablica upamiętniająca żołnierzy Wojska Polskiego oraz okolicznych mieszkańców, którzy zginęli w tym miejscu 1 września 1939 r., Osiedle Bogoczowiec,
22. Tablica upamiętniająca zaginionych bez wieści w 1947 r. por. Pawła Cierpiola "Makopol" Dowódcę Rybnickiego Inspektoratu AK oraz p.chor. Antoniego Stajera "Lew", Dowódcę Kompanii AK; Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska, cmentarz parafialny przy kościele św. Katarzyny.
23. Pomnik Henryka Sławika, który za ratowanie Żydów podczas drugiej wojny światowej został pośmiertnie w 1990 r. uhonorowany tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata przez izraelski instytut Jad Waszem. Z racji swoich zasług w ratowaniu ludzi podczas wojny nazywany jest „śląskim Schindlerem” albo „polskim Wallenbergiem”, Powstańców Śląskich 84, 44-268 Jastrzębie-Zdrój.
24. Pomnik dr. Mikołaja Witczaka (1857 – 1918) z ławeczką. Dr Mikołaj Witczak jest jedną z najbardziej zasłużonych postaci w historii Jastrzębia-Zdroju, to za jego przyczyną jastrzębskie uzdrowisko przeżyło prawdziwy rozkwit i stało się jednym z najważniejszych tego typu miejsc w ówczesnej Europie, deptak pieszy ul.1 Maja, Zdrój, przy wejściu do Parku Zdrojowego.

5.2.8 Dobra kultury współczesnej

Zgodnie z definicją (określoną w art. 2 pkt 10 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2024r. poz. 1130).) dobra kultury współczesnej są to *„niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna”*. Ustawodawca wprowadził więc dwa pojęcia: zabytku i dobra kultury współczesnej, co oznacza, iż wprowadzono rozróżnienie przedmiotu ochrony i jej prawnej formy. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przedstawił stanowisko w kwestii ochrony dóbr kultury współczesnej w piśmie l.dz. DOZ-OAiK-6700/963/11(IG) z dnia 19 października 2011 r. Minister wyjaśnił, że nie wolno dokonywać interpretacji, zgodnie z którą dobro kultury współczesnej miałyby podlegać ochronie właściwej zabytkom. Informuje również, iż dla ochrony dóbr kultury przewidziano inne rozwiązania prawne. W myśl art. 2 ust 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazano, że jej przepisy nie naruszają przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Jest to szczególnie istotne ze względu na fakt, iż różne organy administracji są właściwe do realizacji zadań z zakresu ochrony zabytków oraz planowania przestrzennego.

Ochrona dóbr kultury współczesnej stanowi zadanie własne gminy. Wskazanie takich obiektów i określenie zasady ich ochrony (np. w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego) należy do kompetencji gminy, której ustawodawca przypisał wyłączne prawo ochrony dóbr kultury współczesnej poprzez instytucje planowania przestrzennego. Interpretację tą podtrzymał Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków gdy w poprzednich edycjach Programu (pismo znak K-nr5140.1.2017.PŚ z dnia 27 marca 2017 r.) zaopiniował negatywnie propozycje Gminy włączenia na listę GEZ dwóch budynków przemysłowych z 1961 r. - obiektów kopalni JAS-MOS, ul. Górnicza 1 o wysokich walorach artystycznych i unikalnej konstrukcji żelbetowej – cechowni z betonową kopułą i hali sprężarek.

Na terenie Jastrzębia-Zdroju zgodnie z Planem Zagospodarowania przestrzennego Województwa śląskiego "Plan 2020+" na liście 37 najcenniejszych współczesnych dzieł architektury, nie będących obiektami zabytkowymi z uwagi na „nieodległy” czas powstania, zawierający się w przedziale 35 – 25 lat,

wskazano jeden obiekt: kościół p. w. NMP Matki Kościoła, ul. ks. Jerzego Popiełuszki 1A, autor Mieczysław Król, realizacja 1975-1980 r. Obiekt ten i wskazane powyżej dwa obiekty przemysłowe Miasto zamierza chronić w ramach swoich kompetencji miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, gdyż ochrona dóbr kultury współczesnej nie jest – i nie może być w świetle przedstawionej argumentacji MKiDN - przedmiotem niniejszego opracowania.

5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY NA TERENIE MIASTA

Aktualnie na terenie miasta Jastrzębie-Zdrój zabytki chronione są w formie:

- wpisu do rejestru zabytków,
- ustaleń ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla indywidualnie wskazanych obiektów oraz stref ochrony konserwatorskiej,
- Gminnej Ewidencji Zabytków – (aktualizacja z 2024 r. opracowana w formie tabel i kart adresowych zabytków) oraz „Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2021-2024” przyjętego Uchwałą Nr XIII.168.2021 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 25 listopada 2021 r. - aktualne opracowanie jest edycją na lata 2025-2028

Na terenie miasta Jastrzębie-Zdrój nie ma obiektów uznanych za pomnik historii oraz nie utworzono parku kulturowego. 42 obiekty z terenu Jastrzębia-Zdroju posiadają karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa (karty białe).

5.3.1 Zabytki objęte ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków

Spośród **zabytków nieruchomości**, wymienionych w art. 6 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na terenie miasta Jastrzębie-Zdrój rejestr zabytków obejmuje 9 pozycji (ochrona 17 budynków i parku zdrojowego).

Lp.	Adres	Obiekt	Nr rejestru zabytków Data wpisu
1	Jastrzębie-Zdrój ul. Nepomucena 2 Jastrzębie Górne (adres wg ŚWKZ ul. Pszczyńska 128B)	Kościół parafialny pod wezwaniem świętej Katarzyny (barokowo-klasycystyczny) Obiekt w ramach ogrodzenia wraz z wyposażeniem wnętrza	A/737/66, 5.08.1966 r. województwo katowickie
2	Jastrzębie-Zdrój ul. ks. biskupa H. Bednorza 1A Jastrzębie Dolne	Kościół parafialny pod wezwaniem świętej Barbary i Józefa, przeniesiony z Wodzisławia Śląskiego Jedłownika w 1974 r. Granice wpisu do rejestru zabytków rozciągają się na całość obiektu w obrysie murów zewnętrznych obiektu.	A/738/666, 5.08.1966 r. województwo katowickie zmiana A/790/2021 21.04.2021 r. województwo śląskie
3	Jastrzębie-Zdrój ul. 1 Maja 32 Jastrzębie Zdrój	Budynek Sądu Rejonowego - dawna Willa „Opolanka” (obecnie obiekt mieszkaniowo- usługowy, po remoncie. Bez wyraźnych cech stylowych). Granice ochrony obejmują obiekt - zgodnie z załącznikiem graficznym - i działkę pomiędzy wykuszami.	A/1468/92, 23.VI.1992 r. województwo katowickie zmiana A/795/2021 z 12.04. 2021 r. województwo śląskie
4	Jastrzębie-Zdrój ul. 1 Maja i Witczaka	Zespół uzdrowiskowy (którego integralnymi składnikami są wymienione poniżej elementy 4.1 – 4.10) 1) park zdrojowy z elementami małej architektury 2) dom zdrojowy (ul. Witczaka 5), 3) Łazienki II (ul. Witczaka 3), 4) Łazienki I (ul. Witczaka 4),	A/1524/93 30.04.1993r. województwo katowickie (skreślono z rejestru obiekt

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA JASTRZĘBIE-ZDRÓJ 2025-2028

		5) budynek mieszkalny, tzw. Masnówka (ul. Witczaka 3A), 6) klasztor (ul. 1 Maja 34A), 7) dom uzdrowiskowy (obecnie kościół parafialny pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa i dom parafialny - ul. 1 Maja 36), 8) szpital (ulica 1 Maja 34), 9) pijalnia wód, 10) muszla koncertowa. Zespół uzdrowiskowy założony został około 1860 r. Granice ochrony obejmują cały teren parku w ramach działek wymienionych w decyzji - zgodnie z załącznikiem graficznym (+ dz. nr 654/12).	spalony "Górnik" dn. 17.12.2001)
5	ul. 1 Maja 49 Jastrzębie Zdrój	Dawne Sanatorium fundacji Betania (obecnie hotel „Dąbrówka” - rozbudowany) Obiekt w obrębie murów zewnętrznych wraz z otoczeniem w ramach działki 1228/47 - zgodnie z załącznikiem graficznym	A/149/05, 16.08.2005 r. województwo śląskie
6	ul. Zamkowa 5 Borynia	Pałac (klasycystyczny, obecnie hotel). Obiekt wraz z najbliższym otoczeniem	A/565/66, 5.02.1966 r. województwo katowickie
7	ul. Klubowa 2 Bzie Zameckie	Dwór obronny (późnorennesansowy - obecnie przedszkole, usługi). Obiekt wraz z założeniem parkowym.	A/736/66, 5.08.1966 r. województwo katowickie zmiana A/791/2021 12.04.2021 r. województwo śląskie
8	ul. Sławika 20 Szeroka (adres wg ŚWKZ ul. Powstańców Śl.)	Kościół parafialny pod wezwaniem Wszystkich Świętych (Barokowo-klasycystyczny). Obiekt w ramach ogrodzenia wraz z wyposażeniem wnętrza .	A/571/66, 5.02.1966 r. województwo katowickie
9	ul. Powstańców Śląskich rejon 127 Szeroka	Kaplica przydrożna św. Jana Nepomucena (późnobarokowa z elementami klasycystycznymi) Obiekt w ramach ogrodzenia (dz. nr. 30).	A/572/66, 5.02.1966 r. województwo katowickie zmiana A/681/2020 z 23.07.2020 r. województwo śląskie

Szczegółowy wykaz zabytków znajduje się w Tabeli 1. Obiekty i tereny wpisane do rejestru zabytków - ujęte w Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków, będącej wraz z kartami adresowymi elementem aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków 2024 r.

W okresie ostatnich kilkunastu lat do rejestru **zabytków ruchomych** województwa śląskiego B zostały wpisane 3 zabytki sakralne z terenu Jastrzębia-Zdroju.

Adres	Obiekt	Nr rejestru zabytków Data wpisu
Jastrzębie-Zdrój przy drodze na cmentarz zbieg ul. Cicha i Karola Świerczewskiego (obecnie Niepodległości)	Rzeźba Święty Jan Nepomucen z końca XVIII w.	B/205/11 25 luty 2011 r. województwo śląskie

Adres	Obiekt	Nr rejestru zabytków Data wpisu
Jastrzębie-Zdrój zbieg ul. Sławika i Powstańców Śl.	Słup Maryjny, składający się z postumentu pochodz. z 1918 r. i figury Najświętszej Marii Panny powstałej w 1768 r.	B/283/14 1 września 2014 r. województwo śląskie
Jastrzębie-Zdrój zbieg ul. Sławika i Powstańców Śl.	Krzyż Męki Pańskiej, wykonany w 1855 r., o cechach ludowych	B/284/14 1 września 2014 r. województwo śląskie

5.3.2. Zabytki chronione ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Według stanu na październik 2024 r. w Jastrzębiu-Zdroju obowiązywało 46 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – obejmujących cały obszar gminy za wyjątkiem dawnych terenów kolejowych (wyłączonych z opracowania planów jako tereny zamknięte).

Z wymienionych powyżej obiekty wskazane do ochrony konserwatorskiej występują w 14 planach – wyszczególniono obiekty wpisane do rejestru, chronione z mocy prawa (17 budynków i Park Zdrojowy), wskazano do ochrony 89 budynków, 35 krzyży i kapliczek oraz ustanowiono 13 stref ochrony konserwatorskiej.

Listę obiektów wskazanych do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz zasady ich ochrony przyjęto zgodnie z ustaleniami „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jastrzębie-Zdrój*” omówionymi w rozdziale 5.1.1.

Poza wymienionymi poniżej również miejsca pamięci na terenie miasta (19 miejsc) chronione są zapisami planów miejscowych.

Symbol planu Lokalizacja	Uchwała / Publikacja	Zabytki
Sz 73 Szeroka	Uchwała Nr VII/69/2007 z 22.03.2007r. /Dz. U. W. Ś. Nr 97 poz. 1972 z dnia 4.06.2007r.	uwaga – symbole, adresy i nazwy oraz funkcje obiektów zgodnie z zapisami w planach miejscowych GEZ - B78 - dom mieszkalny, Szeroka, ul. Powstańców Śląskich 98, dz. 543/83 k.m. 4, obręb Szeroka, - B89 - ośrodek opiekuńczy, dawny klasztor sióstr Służebniczek NMP, Szeroka, ul. Partyzantów 110, 116/61k.m.4 obręb Borynia. - K01- kapliczka kubaturowa neogotycka z 1870r, Borynia, ul. Bema, na wschód od bud. nr 5, - K02- krzyż kamienny z 1891r, Borynia, skrzyżowanie ul. Bema i Powstańców Śląskich, - K03- krzyż kamienny z 1899r, fundacji Franciszka i Marii Winkler, Borynia, ul. Bema przed nr 40, - K04- krzyż, Borynia, ul. Partyzantów 20, - K05- krzyż kamienny z 1904r, Borynia, ul. 3 Maja 91, - K36- krzyż, Szeroka, skrzyżowanie ul. Gagarina i Rybnickiej, - K42- krzyż Męki Pańskiej kamienny, Szeroka, ul. Wolności 12 (na NW od bud. nr 12).
Bz 77 Bzie	Uchwała Nr VII/71/2007 z 22.03.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 104 poz. 2102 z dnia 18.06.2007r	GEZ - B09 - dawny budynek dworca PKP(stacja kolejowa Bzie - nieczynna) obecnie mieszkalny, handel; Bzie Górne, ul. Świerczewskiego - B10 - WC(stacja kolejowa Bzie- nieczynna); Bzie Górne, ul. Świerczewskiego 6, - B11 - dom PGR Pawłowice; Bzie Górne, ul. Rolnicza - B12 - magazyn PGR Pawłowice; Bzie Górne, ul. Rolnicza 1, - B13 - stodoła PGR Pawłowice; Bzie Górne, ul. Rolnicza 1, - B14 - Szkoła Podstawowa nr 15; Bzie Górne, ul. Świerczewskiego 34, - B15 - dom - bar, gastronomia; Bzie Górne, ul. Świerczewskiego 54.

Symbol planu Lokalizacja	Uchwała / Publikacja	Zabytki uwaga – symbole, adresy i nazwy oraz funkcje obiektów zgodnie z zapisami w planach miejscowych
		<ul style="list-style-type: none"> - K07 - krzyż kamienny, Bzie Zameckie, ul. Cicha, cmentarz parafialny, przy alei cmentarnej, - K08 - krzyż kamienny, Bzie Zameckie, ul. Cicha, przy bramie na cmentarz, - K09 - nagrobek Blandyny Frei, Bzie Zameckie, ul. Cicha, cmentarz parafialny, - K10 - figura św. Jana Nepomucena, Bzie Zameckie, ul. Cicha, przy drodze na cmentarz. <p>strefy ochrony konserwatorskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> - S01 - Bzie Górne, folwark, ul. Rolnicza, - S02 - Bzie Zameckie, cmentarz, ul. Cicha.
<p>R 84 Ruptawa</p>	<p>Uchwała Nr VII/72/2007 z 22.03.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 96 poz. 1942 z dnia 31.05.2007r.</p>	<p>Rejestr</p> <ul style="list-style-type: none"> - A2 - nr rejestru 736/666 z 05.08.1966 r.: dwór obronny (obecnie Przedszkole, NFZ i przychodnia), Bzie Zameckie, ul. Klubowa 50, dz. 172/14, 303/14, 306/14, k.m. 5, obręb Bzie Zameckie. <p>GEZ</p> <ul style="list-style-type: none"> - B54 - kościół parafialny ewangelicko-augsburski, Ruptawa, ul. Cieszyńska 23, - B55 - Dom Sołecki, dawna strażnica celna, Ruptawa, ul. Cieszyńska 101, - B75 - dom mieszkalny, Bzie Zameckie, ul. Cicha 160, naprzeciw wejścia na cmentarz. - K06 - krzyż kamienny z 1826 r., Bzie Górne, skrzyżowanie ul. Cichej i Rolniczej, - K11 - figura św. Jana Nepomucena, Centrum, ul. ks. Popiełuszki, dziedziniec kościoła p.w. - Najświętszej Marii Panny Matki Kościoła - K12 - kapliczka św. Jana Nepomucena, Centrum, ul. ks. Popiełuszki, dziedziniec kościoła p.w. Najświętszej Marii Panny Matki Kościoła, - K34 - krzyż kamienny na cmentarzu ewangelicko-augsburskim, Ruptawa, ul. Cieszyńska 23, - K35 - nagrobek pastora K. Klausenitzera na cmentarzu, Ruptawa, ul. Cieszyńska 23. <p>strefy ochrony konserwatorskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> - S03 - Bzie Zameckie, dwór obronny, - S11 - Ruptawa, kościół ewangelicko-augsburski.
<p>M 85 Moszczenica</p>	<p>Uchwała Nr VII/73/2007 z 22.03.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 104 poz. 2103 z dnia 18.06.2007r.</p>	<p>GEZ</p> <ul style="list-style-type: none"> - B52 - kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej, Moszczenica, ul. Kasztanowa / Kościelna, - B53 - nieczynny przystanek PKP "Zofiówka", Ruptawa, ul. Przemysłowa, dz. 523/52, k.m.1, Ruptawa, - B56 - dom mieszkalny, część dawnego folwarku z XIX w., Ruptawa, ul. Kilińskiego 1B, - B56 A - obora, obecnie hurtownia, część dawnego folwarku z XIX w., Ruptawa, ul. Kilińskiego 1B, - B72 - dom mieszkalny z 1934 r., Ruptawa, ul. Cieszyńska 112. - K26 - krzyż misyjny kamienny (podstawa), 1901 r., Moszczenica, ul. Kasztanowa / Kościelna, cmentarz, - K27 - krzyż kamienny z rzeźbami, 1881 r., Moszczenica, ul. Kasztanowa / Kościelna, cmentarz. <p>strefa ochrony konserwatorskiej</p> <p>S08 - Moszczenica, kościół Matki Boskiej Różańcowej.</p>
<p>R 87 Ruptawa</p>	<p>Uchwała Nr VII/74/2007 z 22.03.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 104 poz. 2104 z dnia 18.06.2007r</p>	<p>GEZ</p> <ul style="list-style-type: none"> - B57 - kościół parafialny p.w. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny, Ruptawa, ul. ks. Płonki, dz. 72/55, k.m. 4, obręb Ruptawa; - B58 - dom – sklep, Ruptawa, ul. Kilińskiego 15, dz. 135/56, k.m. 4, obręb Ruptawa; - B59 - Szkoła Podstawowa Nr 17, Ruptawa, ul. Kilińskiego 31, k.m. 5, obręb Ruptawa. - K30 - kapliczka, Ruptawa, skrzyżowanie ul. Cieszyńskiej i ks. Płonki, dz. 135/56, k.m. 4, obręb Ruptawa; - K32 - krzyż kamienny, Ruptawa, ul. Cieszyńska 143, dz. 801/265, k.m. 4, obręb Ruptawa; - K33 - krzyż kamienny na cmentarzu, Ruptawa, ul. ks. Płonki, dz. 173/61, k.m. 4, obręb Ruptawa;

Symbol planu Lokalizacja	Uchwała / Publikacja	Zabytki
		uwaga – symbole, adresy i nazwy oraz funkcje obiektów zgodnie z zapisami w planach miejscowych - K43 - krzyż kamienny przy ul. Libowiec koło numeru 10, dz. 221/32 k.m. 13 obręb Ruptawa. strefa konserwatorska S10 -obejmująca obejmującą kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny w Ruptawie
R 88 Ruptawa	Uchwała Nr VII/75/2007 z 22.03.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 104 poz. 2105 z dnia 18.06.2007r	GEZ - B60 - budynek dworca (stacja kolejowa Ruptawa, nieczynna), Ruptawa, ul. Zdziebły 13, dz. 920/286, k.m. 5, obręb Ruptawa; - B73 - dom mieszkalny ze stodołą, Ruptawa, ul. Wyzwolenia 30, dz. 357/5, k.m. 6, obręb Ruptawa - B74 - dom mieszkalny ze stodołą, Cisówka, ul. Cieszyńska 212, dz. 758/40, k.m. 1, obręb Cisówka; - B79 - dom mieszkalny, ul. prof. Ranzoska 141, dz.443/118, 368/118, obręb Moszczenica. - K29 - kapliczka św. Jana Nepomucena, Cisówka, ul. Cieszyńska, na pn. - wsch. od budynku nr 215, dz. 245/33, k.m. 2, obręb Cisówka; - K31 - krzyż kamienny z figurą Matki Bożej, Ruptawa, skrzyżowanie ul. Wyzwolenia z ul. Cieszyńską, dz. 357/5, k.m. 6, obręb Ruptawa.
Bo 72 Borynia	Uchwała Nr XII/119/2007 z dnia 28.06.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 160 poz. 2996 z dnia 25.09.2007r.	Rejestr - A1- nr rejestru 565/66 z 05.02.1966; Pałac, Borynia, ul. Zamkowa 5, dz. 372/36 k.m. 11 obręb Borynia, - A7- nr rejestru 571/66 z 05.02.1966; Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, Szeroka, ul. Powstańców Śląskich, dz. 93 k.m. 4 obręb Szeroka, - A8- nr rejestru 572/66 z 05.02.1966; Kapliczka przydrożna, Szeroka, ul. Powstańców Śląskich (na północ od bud. nr 125), dz. 30 k.m. 4 obręb Szeroka. GEZ - B01- dom mieszkalny - dawne Prezydium z ok. 1900 r; Borynia, ul. Powstańców Śląskich 245, - B02- dom mieszkalny z ok. 1900 r; Borynia, ul. Powstańców Śląskich 247, - B03- dom mieszkalny z ok. 1900 r; Borynia, ul. Powstańców Śląskich 249, - B04- dom mieszkalny z ok. 1900 r; Borynia, ul. Powstańców Śląskich 249A, - B05- budynek biurowy dawne RSP Borynia, pocz. XX w.; Borynia, ul. Powstańców Śląskich 253, - B06- budynek gospodarczy - warsztat dawne RSP Borynia, pocz. XX w.; Borynia, ul. Powstańców Śląskich 253, - B07- chlewnia RSP Borynia, pocz. XX w.; Borynia, ul. Powstańców Śląskich 253, - B08- dom z 1914 r. (dawny Ruch); Borynia, ul. Świerklańska 67, - B63- dom mieszkalny; Szeroka, ul. Powstańców Śląskich 123A, - B64- dom mieszkalny; Szeroka, ul. Powstańców Śląskich 119, - B65- obora z ok. 1910 r., d. PGR Szeroka; Szeroka, ul. Gagarina 125, - B66- dom oficjalisty z ok. 1910 r., d. PGR Szeroka; Szeroka, ul. Gagarina 125, - B67- magazyn zbożowy z ok. 1910 r., d. PGR Szeroka; Szeroka, ul. Gagarina 123, - B68- dom mieszk. z ok.1910 r., d. PGR Szeroka; Szeroka, ul. Gagarina 121A, - B77- dom mieszkalny, Szeroka, ul. Gagarina 17. - K37; figura Najświętszej Marii Panny; Szeroka, ul. Powstańców Śląskich, na kopcu przed kościołem, - K38; krzyż z figurą Matki Bożej; Szeroka, ul. Powstańców Śląskich, cmentarz parafialny (przed bramą cmentarną), - K39; krzyż kamienny z 1896 r.; Szeroka, ul. Powstańców Śląskich 1, - K40; kapliczka słupowa; Szeroka, ul. Powstańców Śląskich naprzeciw 142. strefy ochrony konserwatorskiej - S04- Borynia, Pałac, - S05- Borynia, folwark, ul. Powstańców Śląskich i zespół zabudowy mieszkaniowej, - S12- Szeroka, kościół Wszystkich Świętych, folwark, ul. Gagarina.
C 75 Centrum	Uchwała Nr XII/120/2007 z dnia 28.06.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 161 poz.	Rejestr - A3, nr rejestru 738/366 z 05.08.1966 r. – kościół parafialny p.w. św. Barbary, Jastrzębie Dolne, ul. ks. bp. Bednorza 1A, działka nr 1110/60, k.m. 1, obręb Jastrzębie Dolne. GEZ

Symbol planu Lokalizacja	Uchwała / Publikacja	Zabytki uwaga – symbole, adresy i nazwy oraz funkcje obiektów zgodnie z zapisami w planach miejscowych
	3000 z dnia 26.09.2007r.	<ul style="list-style-type: none"> - B71 - Dwór Witczaków na Mendowcu, obecnie nieużytkowany, Jastrzębie Dolne, ul. Findera 57, dz. 3175/60, k.m. 2, obręb Jastrzębie Dolne; - B81 - dom usługowo – mieszkalny (piekarnia), Jastrzębie Dolne, ul. Pszczyńska 1; - B82 - dom mieszkalny, Jastrzębie Dolne, ul. Połomska 7; - B83 - dom usługowo - mieszkalny, Jastrzębie Dolne, ul. Połomska 9.
P 74 Pochwacie	Uchwała Nr XII/121/2007 z dnia 28.06.2007r. /Dz. U. W. Ś. Nr 161 poz. 3001 z dnia 26.09.2007r	<p>GEZ</p> <ul style="list-style-type: none"> - B21 – dom mieszkalny, Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 123; - B84 - dom mieszkalny, Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 31; - B85 - dom mieszkalny, Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 37; - B86 - dom mieszkalny, Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 77a. - K13 – kaplica – grotta z 1927 r., Jastrzębie Dolne, ul. Szybowa; - K27 – krzyż Męki Pańskiej z 1905 r., Jastrzębie Górne, skrzyżowanie ul. Gałczyńskiego i Strażackiej; - K22 – krzyż kamienny z 1916 r., Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 145.
M 86 Moszczenica	Uchwała Nr XII/123/2007 z dnia 28.06.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 161 poz. 3002 z dnia 26.09.2007r	<p>GEZ</p> <ul style="list-style-type: none"> -B49 – budynek dworcowy (stacja kolejowa Moszczenica, nieczynna, obecnie usługi handlu), Moszczenica, ul. Ranoszka, dz. 2696/27, k.m. 2, obręb Moszczenica; - B50 – toalety dworcowe i budynki gospodarcze (stacja kolejowa Moszczenica, obecnie usługi gastronomii), Moszczenica, ul. Ranoszka, dz. 2696/27, k.m. 2, obręb Moszczenica; - B87 - dom mieszkalny, Moszczenica, ul. Ranoszka 38. - K24 – kapliczka murowana w formie kościółka z wieżą, Moszczenica, ul. Komuny Paryskiej, róg Dąbrowskiego; - K25 – krzyż kamienny z 1904 r., Moszczenica, ul. Ranoszka 27, naprzeciw nr 43.
C 80 Centrum	Uchwała Nr XII/124/2007 z dnia 28.06.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 160 poz. 2997 z dnia 25.09.2007r	<p>Rejestr</p> <p>obiekty zespołu uzdrowskiego nr rejestru 1524/93 z 30.04.1993 r., w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A5/1 - Park Zdrojowy, Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja / Witczaka, działki 893/14, 678/74, 471/74, 878/19, 735/19, 734/19, 753/12, 586/19, 679/74, 76, 681/41, 680/41, 832/36, 829/16, 823/19, 690/19, 683/77, k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój, - A5/2 - Dom Zdrojowy, Jastrzębie Zdrój, ul. Witczaka 5, dz. 877/19 k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój, - A5/3 - Łazienki II, obecnie nieużytkowany, Jastrzębie Zdrój, ul. Witczaka 3, dz. 831/36k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój, - A5/4 - Łazienki I, obecnie Uniwersytet Śląski, Jastrzębie Zdrój, ul. Witczaka 4, dz. 793/36 k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój, - A5/5 - Masnówka, obecnie biblioteka, Jastrzębie Zdrój, ul. Witczaka 3A, dz. 830/16k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój, - A5/6 - Klasztor, Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 34A, dz. 897/36 k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój, - A5/7 - Dom Uzdrowski Marii, obecnie kościół i dom parafialny, Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 36/38, dz. 605/37k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój, - A5/8 - Dom Aniołów Stróżów, Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 34, dz. 603/37, 604/37 k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój, - A5/9 - Muszla koncertowa, Jastrzębie Zdrój, ul. Witczaka (koło nr 5, na działce 893/14), - A5/10 - Pijalnia wód, Jastrzębie Zdrój, ul. Witczaka, dz. 564/18 k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój; - A9 - nr rejestru A/124/04 z 2005r, hotel "Dąbrówka"; Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 49B, dz. 1549/47, k.m. 1 obręb Jastrzębie Zdrój. <p>WEZ</p> <ul style="list-style-type: none"> - G1 - dawne sanatorium im. J. Piłsudskiego, obecnie szpital; Jastrzębie Zdrój, ul. Kościuszki 2, - G4 - dawne sanatorium Betania II, obecnie poczta, biura; Jastrzębie Zdrój, ul.1 Maja 45, - G5 - dawne Uzdrowsko ZUS, obecnie biura i przychodnia; Jastrzębie Zdrój, ul.1 Maja 47, - G7 - dawne sanatorium, obecnie Uniwersytet Śląski; Jastrzębie Zdrój, ul.1 Maja 6, - G8 - dawna willa "Łucja", obecnie obiekt biurowo-usługowy; Jastrzębie Zdrój, ul.1 Maja 15,

Symbol planu Lokalizacja	Uchwała / Publikacja	Zabytki uwaga – symbole, adresy i nazwy oraz funkcje obiektów zgodnie z zapisami w planach miejscowych
		<p>- G9 - d. kotłownia Zakładu Sanatoryjnego "Marienheim", obecnie budynek mieszkalny, ul. 1 Maja 34B. GEZ</p> <p>- B70 - Łazienki Nowe, nieużytkowane; Jastrzębie Zdrój, ul. Witczaka 7,</p> <p>- B25 - dom mieszkalny; Jastrzębie Zdrój, ul. Zdrojowa 1,</p> <p>- B26 - dom mieszkalny, d. willa Antonina; Jastrzębie Zdrój, ul. Zdrojowa 3,</p> <p>- B31 - dom mieszkalny- biura, d. willa Europejska; Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 7,</p> <p>- B35 - dom Św. Jacka- mieszkalny, handel, gastronomia ; Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 29,</p> <p>- B37 - dawna willa Witczaka- obecnie Szkoła Muzyczna; Jastrzębie Zdrój, ul. Kościuszki 13A,</p> <p>- B38 - dom mieszkalny, handel, biura, d. willa Anna; Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 37,</p> <p>- B43 - dom mieszkalny - willa; Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 50,</p> <p>- B44 - dom mieszkalny - d. willa Ranošków; Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 52,</p> <p>- B45 - dom mieszkalny - willa; Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 60,</p> <p>- B46 - dom mieszkalny - willa; Jastrzębie Zdrój, ul. 1 Maja 72,</p> <p>- B51 - zespół 4 domów; Moszczenica, ul. Armii Krajowej 90,92,94,96,</p> <p>- B69 - dom mieszkalny - willa, gastronomia; Jastrzębie Zdrój, ul. K. Miarki 15,</p> <p>- B80 - dom mieszkalny ; Moszczenica, ul. prof. Ranoška 13. strefy ochrony konserwatorskiej</p> <p>- S07 - Jastrzębie Zdrój, stare uzdrowisko,</p> <p>- S09 - Moszczenica, zespół zabudowy mieszkaniowej.</p>
<p>C 64 Centrum</p>	<p>Uchwała Nr XII/125/2007 z dnia 28.06.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 141 poz. 2796 z dnia 28.08.2007r.</p>	<p>Rejestr</p> <p>- A5 - nr rejestru 1524/93 z dnia 30.04.1993 r. Park Zdrojowy (wschodnia część parku), Jastrzębie Zdrój, pas wzdłuż ulicy Witczaka działki nr 679/41, 681/41, 823/19 oraz część parceli 893/14 k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój;</p> <p>- A6 - nr rejestru 1468/92 z 23.06.1993 dawna „Willa Opolanka” później Sąd Rejonowy w Jastrzębiu Zdroju, Jastrzębie Zdrój, ulica 1 Maja 32, działka nr 802/38 k.m. 2 obręb Jastrzębie Zdrój.</p> <p>WEZ</p> <p>- G2 – dawny „Pensjonat rodziny Kałużów” Sanatorium Jastrzębianka” wybudowany w roku 1930 obecnie filia Akademii Górniczo-Hutniczej, Jastrzębie Zdrój, ul. Zdrojowa 5;</p> <p>- G3 – dawne Sanatorium „ Zakład dziecięcy Katowiczanka” wybudowany w roku 1930, Jastrzębie Zdrój ul. Zdrojowa 5a;</p> <p>- G6 – budynek dawnego szpitala, Sanatorium „Hutnik” wybudowany w roku 1938 obecnie Sąd Rejonowy Jastrzębie Zdrój ul. Staszica 3.</p> <p>GEZ</p> <p>-B32 – dom mieszkalny - biura, dawny pensjonat rodziny Dyrdów, Jastrzębie Zdrój, ul. 1Maja 14;</p> <p>- B34 – dom mieszkalny - handel-usługi, Jastrzębie Zdrój ul. 1 Maja 20. strefa ochrony konserwatorskiej SO7 b - Jastrzębie Zdrój, część starego uzdrowiska.</p>
<p>C 79 Centrum</p>	<p>Uchwała Nr XII/126/2007 z dnia 28.06.2007r. / Dz. U. W. Ś. Nr 160 poz. 2998 z dnia 25.09.2007r.</p>	<p>Rejestr</p> <p>-A4 - nr rejestru 737/66 z 05.08.1966 r.; Kościół parafialny pod wezwaniem św. Katarzyny, Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 128B, dz. 2813/152, k.m. 2, obręb Jastrzębie Górne.</p> <p>WEZ</p> <p>- G10 - Urząd Skarbowy, d. pensjonat i restauracja Hoppenów; Jastrzębie Zdrój, ul. 11 Listopada 15,</p> <p>- G11 - Urząd Skarbowy, dawny DW Związku Kas Chorych; Jastrzębie Zdrój, ul. 11 Listopada 13.</p> <p>GEZ</p> <p>- B17 - dom mieszkalny; Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 126A,</p> <p>- B18 - dawna plebania; Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 128B,</p> <p>- B19 - budynek gospodarczy; Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 128B,</p> <p>- B20 - budynek biurowy -Powiatowy Urząd Pracy; Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 134,</p> <p>- B22 - budynek dworcowy (stacja kolejowa Jastrzębie Zdrój, nieczynna); Jastrzębie Zdrój, ul. Dworcowa,</p>

Symbol planu Lokalizacja	Uchwała / Publikacja	Zabytki
		uwaga – symbole, adresy i nazwy oraz funkcje obiektów zgodnie z zapisami w planach miejscowych - B23 - warsztat dworcowy + WC (stacja kolejowa Jastrzębie Zdrój), nieużytkowany; Jastrzębie Zdrój, ul. Dworcowa, - B24 - wieża wodna (stacja kolejowa Jastrzębie Zdrój- nieczynna); Jastrzębie Zdrój, ul. Dworcowa, - B47 - dom mieszkalny, d. Bar Ubocze; Jastrzębie Zdrój, ul. Dworcowa 4, - B75 - dom mieszkalny, sklep; Zdrój, ul. 11 Listopada 59, - B88 - budynek usługowy - przedszkole, biblioteka; Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 158. - K20 - krzyż kamienny z rzeźbami, 1872 r.; Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 128B, na pn. zach. od kościoła św. Katarzyny, - K21 - krzyż kamienny z rzeźbami, 1916 r.; Jastrzębie Górne, ul. Warszawska, przy bramie kościoła św. Katarzyny. strefa ochrony konserwatorskiej S06 - Jastrzębie Górne, kościół św. Katarzyny.
C 78 Centrum	Uchwała Nr XII/127/2007 z dnia 28.06.2007r. /Dz. U. W. Ś. Nr 159 poz. 2976 z dnia 24.09.2007r	GEZ - B16 - dawny budynek dworcowy z obiektami gospodarczymi (stacja Jastrzębie Górne- nieczynna);ul. Pszczyńska, dz. 836/37 k.m. obręb Jastrzębie Górne, - B76 - dom mieszkalny, Jastrzębie Górne, ul. Pszczyńska 212.

W trakcie opracowania aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków 2021 stwierdzono, że 17 budynków chronionych zapisami planów, ujętych w GEZ 2016 zostało rozebrane. W okresie 2021 - 2024 kolejne 3 obiekty ujęte w GEZ 2021 zostały rozebrane, w tym 1 obiekt chroniony zapisami planów, łącznie z listy zabytków chronionych zapisami planów rozebrano 18 budynków.

5.4. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Jastrzębie-Zdrój

Obok zabytków wpisanych do rejestru i chronionych ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, na terenie miasta Jastrzębie-Zdrój istnieją inne obiekty posiadające wartość historyczną i kulturową. Miasto chroni te obiekty obejmując je Gminną Ewidencją Zabytków.

W roku 2008 na zlecenie Miasta sporządzono „Ewidencję obiektów zabytkowych i kulturowych na obszarze administracyjnym miasta Jastrzębie Zdrój” opracowaną w formie 313 sztuk kart adresowych budynków i 74 sztuk kart adresowych krzyży i kapliczek oraz „Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2008-2012”. W roku 2013 opracowano „Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2013-2016” przyjęty Uchwałą Nr XII.83.2013 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 27 czerwca 2013 r.

W roku 2016 opracowana została aktualizacja - Gminnej Ewidencja Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój, opracowana przez Pracownię Projektową Artop, Jolanta Singer-Zemła, Marek Zemła, 40-695 Katowice, ul. Traktorzystów 33.

Przyjęto zasadę weryfikacji listy obiektów wskazanych do ochrony ze względu na ich wartość historyczną i artystyczną oraz stan zachowania cech zabytkowych - co spowodowało ograniczenie ilości obiektów objętych listą. Nie kwalifikowano do ochrony jedynie ze względu na wiek obiektów o znikomej wartości historycznej i artystycznej – przebudowanych w sposób zacierający cechy stylowe oraz w złym stanie technicznym. Dotyczy to zwłaszcza domów mieszkalnych jednorodzinnych, budynków rozproszonych poza historycznymi zespołami zabudowy.

Ponieważ zgodnie z obowiązującą w roku 2016 interpretacją prawa obiekty ruchome, którymi zgodnie z ustawą o ochronie zabytków są kapliczki i krzyże nie były uważane za przedmiot Gminnej Ewidencji Zabytków – sporządzone w 2008 r. 74 karty adresowe dla tych obiektów nie były w 2016 r. przedmiotem aktualizacji.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój 2016 sporządzona w formie kart adresowych została przyjęta Zarządzeniem Prezydenta Miasta Jastrzębie-Zdrój Nr OR-IV.0050.274.2017 z dnia 28 kwietnia 2017 r. wraz z zestawieniami tabelarycznymi obiektów:

Tabela 1. Obiekty i tereny wpisane do rejestru zabytków - ujęte w Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków - 18 obiektów,

Tabela 2. Zabytki archeologiczne ujęte w Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków - 41 obiektów (z czego 35 stanowisk archeologicznych zostało włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków – na podstawie pisma Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach znak K-AR.5135.3.2016.KW z dnia 8 stycznia 2016 r.),

Tabela 3. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego - 176 obiektów.

W trakcie opracowania aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków w 2021 r. przeprowadzono kontrolę terenową stanu zachowania wszystkich obiektów objętych GEZ w 2016 r. wraz z inwentaryzacją fotograficzną. Stwierdzono, że 9 obiektów chronionych zapisami planów, ujętych w GEZ 2016 r. zostało wyburzone, a część obiektów objętych dotychczas ochroną utraciły zdanienem opracowujących wartość zabytkową ze względu na znaczne przekształcenia lub bardzo zły stan techniczny. Część obiektów została wyremontowana w sposób eksponujący ich walory zabytkowe.

W ramach przeprowadzanej aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój istnieje również możliwość uzupełnienia ewidencji o obiekty pominięte w poprzednim opracowaniu. Po konsultacjach z Zamawiającym włączono dodatkowo do Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój 44 krzyże i kapliczki o wartości zabytkowej i sporządzono dla nich karty adresowe GEZ.

Zaktualizowana Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój została przedstawiona do akceptacji przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach zaopiniował pozytywnie zamierzenie polegające na włączeniu do gminnej ewidencji zabytków 44 kapliczek i krzyży. Nakazano uzupełnienie ewidencji o 3 pomniki – miejsca pamięci. Zaopiniowano też pozytywnie wyłączenie z gminnej ewidencji zabytków 9 obiektów wyburzonych i 15 obiektów, które utraciły wartość zabytkową z uwagi na znaczny stopień przekształceń. Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój 2021 sporządzona w formie kart adresowych została przyjęta Zarządzeniem Prezydenta Miasta Jastrzębie-Zdrój Nr OR-IV.0050.641.2021 z dnia 2 listopada 2021 r. wraz z zestawieniami tabelarycznymi obiektów:

W trakcie opracowania bieżącej aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków 2024 r. przeprowadzono kontrolę terenową stanu zachowania obiektów objętych GEZ w 2021 r. wraz z inwentaryzacją fotograficzną. Obejmowała ona obiekty wskazane przez Urząd Miasta jako podległe w ostatnich latach znacznym przekształceniom (negatywnym i pozytywnym) oraz budynki dla których złożono wnioski właściciela o wykreślenie z Gminnej Ewidencji Zabytków, ze względu na planowaną rozbiórkę. Przeprowadzono również sprawdzenie kart i tabel GEZ pod kątem wyeliminowania niespójności i pomyłek pisarskich.

Zaktualizowana Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój została przedstawiona do akceptacji przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach pismem z dnia

25 września 2024 r. Proponowane zmiany obejmowały wykreślenie z Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Jastrzębie-Zdrój 11 obiektów (w tym 3 obiekty już rozebrane) znajdujących się w Tabeli 5. Zabytki proponowane do usunięcia z Gminnej Ewidencji Zabytków w trakcie jej aktualizacji 2024 r.

W załączonej tabeli zbiorczej uwzględniono - dla ułatwienia analizy - jedynie te pozycje, które wymagały wprowadzenia zmian lub korekt, w tym obiekty dla których będą sporządzone karty dodatkowe (12 kart dodatkowych dla budynków/obiektów, w których wyglądzie nastąpiły znaczące zmiany np. została wyremontowana w sposób eksponujący ich walory zabytkowe, ale również gdy stan zachowania uległ znaczącemu pogorszeniu).

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach pismem K-nr5183.688.2024.JH z dnia 8 października 2024 r. zaopiniował pozytywnie proponowane zmiany za wyjątkiem wyłączenia z gminnej ewidencji zabytków budynku zlokalizowanego przy ul. Pochwacie 18. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1-3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie i opiece podlegają zabytki bez względu na stan zachowania, zatem zły stan techniczny budynku co do zasady nie może być przesłanką do wyłączenia go z gminnej ewidencji zabytków, jeśli inne jego cechy potwierdzają wartość historyczną, artystyczną bądź naukową.

Po uwzględnieniu powyższej opinii WKZ sporządzono ostateczną listę Gminnej Ewidencji Zabytków 2024 zawartą w 4 tabelach:

Tabela 1. Obiekty i tereny wpisane do rejestru zabytków - ujęte w Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków - 18 obiektów,

Tabela 2. Zabytki archeologiczne ujęte w Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków stanowiska o ustalonej lokalizacji - 36 stanowisk archeologicznych,

Tabela 3. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków - 142 budynki.

Tabela 4. Krzyże przydrożne, pomniki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków - 46 obiektów.

oraz

Tabela 5. Zabytki usunięte z Gminnej Ewidencji Zabytków w trakcie jej aktualizacji 2024 r. - 10 obiektów

Sporządzono 12 kart dodatkowych dla budynków, w których wyglądzie nastąpiły znaczące zmiany np. została wyremontowana w sposób eksponujący ich walory zabytkowe, ale również gdy stan zachowania uległ znaczącemu pogorszeniu. Pozostałe karty Gminnej Ewidencji Zabytków 2021 zostały przejęte bez zmian.

Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój 2024, sporządzona w formie zestawienia tabelarycznego obiektów, została przyjęta Zarządzeniem Prezydenta Miasta Jastrzębie-Zdrój Nr Or-IV.0050.716.2024.2024 z dnia 21 listopada 2024 r.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY.

Analizę stanu zachowania obiektów zabytkowych na terenie Jastrzębia-Zdroju przeprowadzono w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków i porównanie jej aktualnej wersji z rokiem 2016 i 2021, kiedy sporządzono dwie poprzednie edycje Gminnej Ewidencji Zabytków. Ogólny obraz stanu zachowania zabytków miasta należy uznać za zadowalający, choć nie pozbawiony elementów zagrożonych.

W okresie od opracowania poprzedniej edycji Gminnej Ewidencji Zabytków w 2021 kontynuowały się odnotowane wówczas trendy. Stan wielu obiektów się poprawił – jest to wynikiem głównie działań gminy. Bardzo korzystnym zjawiskiem, rzucającym się w oczy na terenie miasta Jastrzębie-Zdrój jest przywracanie

dawnego blasku zespołowi Parku – wraz z utworzeniem deptaku pieszego na ulicy 1 Maja - i rewitalizacja obiektów na terenie dawnego zespołu Zdroju.

Bardzo korzystnie prezentują się też zabytki pozostające we własności parafii i wspólnot wyznaniowych. Również niektóre obiekty będące własnością prywatną – jak Pałac w Boryni czy niektóre budynki na terenie dawnego uzdrowiska w Zdroju, są często użytkowane i remontowane w sposób wzorcowy.

Na przeciwległym biegunie lokalizują się obiekty (będące często własnością państwa) zaniedbane w stopniu grożącym utratą wartości zabytkowej, a nawet celowo doprowadzane do ruiny a następnie rozbierane. Mimo wskazania jako priorytetowego w GPOZ 2021 nie udało się uratować mającego prywatnego właściciela budynku najstarszych Łazienek Zdrojowych. Również budynki dawnych dworców kolejowych zarządzane przez PKP - w większości są nieużytkowane i zagrożone postępującą dewastacją. Wskazany w edycji GPOZ w 2016 r. jako najbardziej zagrożony dworzec w Jastrzębiu-Zdroju niestety został rozebrany po pożarze.

Ważny dla historii miasta Dwór Rodziny Witczaków na Mendowcu, znajdujący się w rękach prywatnych – jest nieużytkowany i ulega postępującej dewastacji.

Dawne założenia folwarczne: w Bziu, Szerokiej, Ruptawie i Boryni (pozostałe po PGR) zachowały się w niekompletnym stanie lub szczątkowo. Istniejące obiekty w większości są silnie przekształcone lub znajdują się w złym i bardzo złym stanie technicznym.

Z listy obiektów objętych ochroną w roku 2021 - 3 zostały rozebrane a 7 utraciło wartość zabytkową ze względu na znaczny stopień przekształceń.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA JASTRZĘBIE–ZDRÓJ

7.1. _PRIORYTETY PROGRAMU NA LATA 2021-2024 I ICH REALIZACJA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami na terenie Jastrzębia-Zdroju na lata 2021-2024 r. przyjęty został Uchwałą Nr XIII.168.2021 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 25 listopada 2021 r. Realizacja programu weszła w życie 14 dni po jego ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego poz. 7624 z dnia 2 grudnia 2021 r.

Program wskazywał działania priorytetowe (będące w dużym stopniu kontynuacją na kolejne 4 lata dotychczasowych priorytetów z aktualizacją ich do stanu zachowania zabytków na terenie Jastrzębia-Zdroju) wpisujące się w cele i programy operacyjne rozwoju miasta, w ramach których mieści się szeroko pojęta opieka nad zabytkami i ochrona dziedzictwa kulturowego miasta.

Priorytet I: Kontynuacja rewitalizacji Parku Zdrojowego wraz z obiektami, przywrócenie dawnej świetności obszarowi uzdrowiska Zdrój

1. Zakończenie prowadzonych aktualnie prac na terenie Parku Zdrojowego, w tym :
  - Adaptacja i rozbudowa budynku Łazienki III na obiekt świadczący usługi w zakresie kultury (Wytwórnia Cooltury, Pałac Młodzieży) realizacja od roku 2019
  - Remont traktów komunikacyjnych, schodów i pozostałego zagospodarowania terenu zabytkowego parku zdrojowego w Jastrzębiu-Zdroju (realizacja etapowa opracowanego w 2016 r. projektu)
2. Wykonanie planowanych w *Strategii Rozwoju Miasta* działań służących tworzeniu atrakcyjnych przestrzeni publicznych, zwłaszcza na terenie historycznego uzdrowiska: plac zdrojowy przy Parku Zdrojowym, rewitalizacja alejek w Parku i planowany deptak na ul. 1 Maja (*Rozbudowa i przebudowa przestrzeni publicznej wzdłuż części ul. 1 Maja na odcinku od skrzyżowania z ul. Kościuszki do skrzyżowania z ul. Miarki*).

Realizacja priorytetu I: udało się w pełni zrealizować cele zawarte w priorytecie I. Omówienie szczegółowe realizacji priorytetów – patrz rozdz. 9.

Priorytet II: Ochrona i rewitalizacja najbardziej zagrożonych obiektów zabytkowych z terenu miasta

Przejęcie (wykup) przez gminę najbardziej zagrożonych obiektów zabytkowych celem zabezpieczenia przed dalszą dewastacją i umożliwienia pozyskania środków na sporządzenie dokumentacji projektowej i finansowanie ich remontów. Wpisanie obiektów posiadających „białe karty” do rejestru zabytków

II.1 Budynek najstarszych Łazienek Zdrojowych, ul. Witczaka 7

Stan obiektu w latach 2017-2021 uległ znacznemu pogorszeniu, była to ruina grożąca bezpieczeństwu odwiedzających Park. Budynek jest własnością prywatną. Miasto czyniło starania mające na celu odkupienie obiektu. Działania konieczne:

- natychmiastowe zabezpieczenie ruiny i ograniczenie możliwości dostępu osób postronnych
- konieczne pilne opracowanie koncepcji programowo- przestrzennej zagospodarowania obiektu (terenu) w uzgodnieniu z WKZ

Działania możliwe: - odtworzenie obiektu w oparciu o dokumenty archiwalne, z przystosowaniem do nowej funkcji, - likwidacja obiektu z pozostawieniem obrysu ścian przyziemia i włączeniem w przestrzeń Parku Zdrojowego

Realizacja – nie udało się zrealizować, obiekt został rozebrany. Działka nadal pozostaje w rękach prywatnych.

II.2 Dwór rodziny Witczaków w Jastrzębiu Dolnym na Mendowcu, przy ul. Lompy 10, w latach 2017-2021 ulegał postępującej degradacji, zagrożony ze względu na stan techniczny i brak zainteresowania ze strony prywatnego właściciela. Przy dworze znajduje się zespół wartościowego starodrzewu, a sam obiekt powinien być chroniony i zagospodarowany do nowej funkcji również ze względu na miejsce rodziny Witczaków w historii miasta.

Realizacja – nie udało się zrealizować, obiekt nadal jest niewyremontowany i pozostaje w rękach prywatnych.

II.3 Obiekty dawnych dworców kolejowych - pozostały po rozbiórce dworca w Zdroju cztery zespoły dworcowe: Jastrzębie Górne, Bzie, Moszczenica i Ruptawa. Wszystkie te budynki mają wysoką wartość zabytkową i posiadają opracowane tzw. białe karty. Budynki czterech zachowanych dworców kolejowych w większości były nieużytkowane i zagrożone postępującą dewastacją. Z zespołu dworcowego w Zdroju pozostała tylko wieża wodna.

Wskazane byłoby wykorzystać potencjał obiektów jako elementu infrastruktury turystycznej Żelaznego Szlaku Rowerowego, jaki wybudowano po śladzie dawnej linii kolejowej z Godowa przez Jastrzębie-Zdrój do Zebrzydowic i który zyskał miano najlepszej trasy rowerowej na Śląsku.

Realizacja – częściowo udało się zrealizować: Dworzec w Ruptawie (Stacja Ruptawa) przy Żelaznym Szlaku Rowerowym. Pozostałe obiekty nie są położone przy trasie rowerowej, nadal są niewyremontowane i brak projektu ich zagospodarowania.

Omówienie szczegółowe realizacji priorytetów – patrz rozdz. 9.

7.2. PRIORYTETY PROGRAMU NA LATA 2025-2028

Priorytet I: Kontynuacja rewitalizacji Parku Zdrojowego wraz z obiektami, przywrócenie dawnej świetności obszarowi uzdrowiska Zdrój w tym zakończenie rewitalizacji i wykorzystanie

potencjału turystycznego deptaka ul. 1 Maja - przekształcenie Galerii Historii Miasta w Muzeum Miejskie

I/1. Przekształcenie Galerii Historii Miasta w Muzeum Miejskie Jednym z priorytetów Miasta powinno być przekształcenie GHM w Muzeum Miejskie działające w oparciu o ustawę z dnia. 21 listopada 1996 r. o muzeach. Pozwoli to na pełną profesjonalizację działalności dotychczasowej galerii oraz na wykonywanie wszystkich zadań wynikających z §8 tej ustawy. Muzealia zyskają wówczas pełną ochronę, zwiększy się potencjał wystawienniczy, naukowy, edukacyjny i turystyczny placówki.

W 2023 r. GHM opuściła budynek Łazienek II przy ul. Witczaka 4 z powodu przewidywanego remontu obiektu. Władze miasta zdecydowały, że nową siedzibą placówki będzie znacznie większy budynek dawnego Sanatorium Spółki Brackiej przy ul. 1 Maja 61. Niestety, budynek ten zajmuje kilka instytucji m.in. Galeria Dzwonków (podziemie), Przedszkole Specjalne (I i II piętro) oraz Uniwersytet III Wieku (biuro na parterze). W związku z tym GHM otrzymała jedynie część pomieszczeń na parterze, gdzie trzy sale zaadaptowano na wystawy a dwie na biura. Z tego też powodu zdecydowana większość eksponatów znalazła się w magazynach zewnętrznych (warunki przechowywania w nich niestety nie spełniają wymogów muzealnych, tzn. brak stabilnej temperatury i wilgotności, brak ochrony ppoż., mała powierzchnia magazynowa). Co więcej, podobne warunki panują również w samym obiekcie przy ul. 1 Maja 61 – tu również obserwuje się duże wahania temperatury i wilgotności, brakuje ochrony ppoż. oraz odpowiedniej wentylacji i klimatyzacji, ponadto obiekt znajduje się na obrzeżach Zdroju, co znacząco obniżyło frekwencję w porównaniu z obiektem przy ul. Witczaka 4. Aktualnie nie ma możliwości zmiany tej sytuacji. Przedszkole Specjalne oczekuje na wybudowanie nowej siedziby. Ewentualna modernizacja obiektu na potrzeby GHM (przy założeniu, że znajdą się na to środki finansowe) oznaczać będzie kilkuletni remont i konieczność kolejnej wyprowadzki placówki. Perspektywa dalszej działalności GHM w opisanych wyżej warunkach będzie równoznaczna z dalszą degradacją zbiorów i brakiem możliwości rozwoju samej placówki.

Rekomendowanym rozwiązaniem byłby powrót GHM do budynku przy ul. Witczaka 4 po zakończeniu jego remontu. Przemawia za tym bardzo dobra lokalizacja (z punktu widzenia mieszkańców i turystów), można się również spodziewać, że po zakończonej modernizacji w obiekcie będą panować właściwe warunki do działalności placówki oraz przechowywania zbiorów. Przeniesienie GHM do Łazienek II powinno być równoległe z nadaniem jej statusu muzeum miejskiego.

Planowana funkcja Pałacu Ślubów mogłaby z powodzeniem działać w oparciu o wyremontowany obiekt Łazienek III.

I.2. Budynek dawnego Sanatorium Spółki Brackiej przy ul. 1 Maja 61. Celowe jest wpisanie obiektu do rejestru zabytków. Pozyskanie środków na kompleksowy remont obiektu z docelowym przeznaczeniem (po przeniesieniu znajdującego się tam przedszkola) na cele kultury - w szczególności należy rozważyć powrót Muzeum do budynku Spółki Brackiej po jego kompleksowym remoncie. Celowość tych działań podnosi realizowany już projekt zagospodarowania terenu parku za budynkiem Spółki Brackiej przy ul. 1 Maja w Jastrzębiu-Zdroju na ogród dr. Kneippa

I.3. Przeprowadzenie rewitalizacji zachodniej i północnej części Parku Zdrojowego W ramach przywracania historycznego kształtu Parku warto rozważyć (planowaną już w latach 80 tych XX w, a następnie zaniechaną) ideę odbudowy zlokalizowanego w pobliżu pijalni wód domu szwajcarskiego "Szwajcarki" z przeznaczeniem na cele kulturalne lub turystyczne.

I.4. Zagospodarowanie działki po budynku najstarszych Łazienek Zdrojowych, ul. Witczaka 7

Obiekt został rozebrany. Działania możliwe: - pozyskanie (odkupienie) przez Miasto działki, odtworzenie obrysu obiektu w oparciu o dokumenty archiwalne (lapidarium) - z włączeniem w przestrzeń Parku Zdrojowego jako np. siłownia terenowa, plac zabaw z elementami edukacyjnymi, miejsce imprez terenowych, koncertów.

Priorytet II: Ochrona i rewitalizacja najbardziej zagrożonych obiektów zabytkowych z terenu miasta. Wpisanie najbardziej wartościowych obiektów do rejestru zabytków

II.1 - Dawne Sanatorium Zakład Dziecięcy Katowiczanka / Szpital; nieużytkowany. Obiekt posiada opracowaną białą kartę. Należy wpisać obiekt do rejestru zabytków. Właściciel prywatny - ze względu na ryzyko zniszczenia zabytku istnieje możliwość wpisania obiektu do rejestru zabytków województwa śląskiego z urzędu. Działania możliwe: pozyskanie (odkupienie) przez Miasto obiektu lub realizacja na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego. Budynek ma znakomity potencjał, ze względu na lokalizację i ukształtowanie budynku na małe mieszkania (apartamenty), mieszkalnictwo zbiorowe (dom seniora albo akademik), funkcję biurową, edukacyjną.

II.2 Dwór rodziny Witczaków w Jastrzębiu Dolnym na Mendowcu, przy ul. Lompy 10, w latach 2020-2024 ulegał postępującej degradacji, zagrożony ze względu na stan techniczny i brak zainteresowania ze strony prywatnego właściciela. Przy dworze znajduje się zespół wartościowego starodrzewu, a sam obiekt powinien być chroniony i zagospodarowany do nowej funkcji również ze względu na miejsce rodziny Witczaków w historii miasta. Obiekt posiada opracowaną białą kartę. Właściciel prywatny - ze względu na ryzyko zniszczenia zabytku istnieje możliwość wpisania obiektu do rejestru zabytków województwa śląskiego z urzędu. Działania możliwe: pozyskanie (odkupienie) przez Miasto obiektu lub realizacja na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego. Budynek znakomicie nadaje się na funkcję gastronomiczną czy pensjonat z zapleczem zieleni.

II.3 Obiekty dawnych dworców kolejowych - pozostały po rozbiórce dworca w Zdroju cztery zespoły dworcowe: Jastrzębie Górne, Bzie, Moszczenica i Ruptawa. Wszystkie te budynki mają wysoką wartość zabytkową i posiadają opracowane tzw. białe karty. Budynki czterech zachowanych dworców kolejowych w większości były nieużytkowane i zagrożone postępującą dewastacją. Z zespołu dworcowego w Zdroju pozostała tylko wieża wodna. W dobrym stanie jest jedynie Dworzec w Ruptawie (Stacja Ruptawa) przy Żelaznym Szlaku Rowerowym. Pozostałe obiekty nadal są niewyremontowane i brak projektu ich zagospodarowania. Własność PKP. Wskazane byłoby wykorzystać potencjał obiektów jako elementu infrastruktury turystycznej przy drogach rowerowych - pierwszym krokiem byłoby pozyskanie środków na analizę oraz projekt rozbudowy sieci dróg rowerowych na terenie Miasta w oparciu o dawne linie kolejowe i drogi lokalne (rozbudowa Żelaznego Szlaku Rowerowego) co poprawiłoby również możliwości komunikacji rowerowej dla mieszkańców. Plany te należy skoordynować z projektem powrotu do Miasta kolei CPK i Kolej +.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowa parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru

zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);

- instrumentów finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);

- instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);

- instrumentów społecznych (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami); analizy i materiały - instrumentów kontrolnych (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

Wykorzystanie wskazanych mechanizmów w działaniach gminy Jastrzębie-Zdrój zostało omówione w kolejnych rozdziałach.

9. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW W LATACH WCZEŚNIEJSZYCH I W LATACH 2021- 2024

Zadania Miasta z zakresu kultury i ochrony zabytków realizują

- Wydział Kultury, Sportu i Turystyki – realizacja zadań z zakresu kultury, turystyki i zabytków
- Wydział Dialogu Społecznego – program współpracy z organizacjami pozarządowymi, planowanie konkursów z dziedziny kultury i ochrony zabytków
- Wydział Architektury – program opieki nad zabytkami
- Wydział Informacji, Promocji i Współpracy Zagranicznej – w zakresie promocji działań związanych z dziedzictwem kulturowym i kulturą
- Jastrzębski Zakład Komunalny – w zakresie opieki nad Parkiem Zdrojowym
- Miejski Ośrodek Kultury - Galeria Historii Miasta
- Miejska Biblioteka Publiczna
- Instytut Dziedzictwa i Dialogu Łaźnia Moszczenica

9.1 Projekty realizowane na terenie i obiektach położonych w zabytkowym Parku Zdrojowym im. Mikołaja Witczaka w Jastrzębiu-Zdroju oraz na terenie dawnego uzdrowiska Kontynuacja działań prowadzonych do roku 2021 oraz zadania wynikające z priorytetów programu bieżącego

9.1.1. Projekty zakończone do 2020 r

• **„Modernizacja budynku „Masnówki” i adaptacja na potrzeby biblioteki w Parku Zdrojowym w Jastrzębiu Zdroju”** – projekt zrealizowany w latach 2005-2006 ze środków własnych Miasta. Całkowita wartość projektu wyniosła 4 165 568,96 zł.

Budynek „Masnówki” jest zabytkowym budynkiem po działalności byłego uzdrowiska. W związku z tym, iż przez wiele lat, budynek ten był nieremontowany, jego stan zachowania był bardzo zły i grożący zawaleniem. W wyniku realizacji przedmiotowego Projektu, obiekt ten został zaadaptowany na potrzeby filii Miejskiej Biblioteki Publicznej.

• **„Przebudowa budynku Domu Zdrojowego”** – projekt realizowany w roku 2010 ze środków własnych Miasta. Całkowita wartość projektu wyniosła 1 749 993,27 zł.

Budynek Domu Zdrojowego, był pierwszym budynkiem, jaki powstał na terenie uzdrowiska w Jastrzębiu-Zdroju, około roku 1862. W związku z tym, iż przez wiele lat, budynek ten był nieremontowany, jego stan zachowania był bardzo zły i grożący zawaleniem. W wyniku realizacji przedmiotowego Projektu, budynkowi Domu Zdrojowego, przywrócono jego pierwotny wizerunek i zabezpieczono przed dalszym niszczeniem.

- **„Rewitalizacja terenów parkowych w dzielnicy Zdrój w Jastrzębiu-Zdroju”** – projekt zrealizowany w latach 2008-2013 ze środków własnych Miasta oraz ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013. Całkowita wartość projektu wyniosła 1 493 724,29 zł, a dofinansowanie ze środków RPO WSL wyniosło 1 240 244,42 zł.

Przedmiotem projektu były działania rewitalizacyjne w Parku Zdrojowym w Jastrzębiu-Zdroju, w zakresie remontu i modernizacji schodów terenowych, ścieżek, oświetlenia, murów oporowych, koryt odwadniających oraz małej architektury w pierwszym kwartale parku. Działania te mają na celu przywrócenie pierwotnego stanu zagospodarowania Parku Zdrojowego oraz zanikających funkcji rekreacyjnych, społecznych, kulturalnych, gospodarczych, edukacyjnych i turystycznych tego obszaru, rekreacyjnych, społecznych, kulturalnych, gospodarczych, edukacyjnych i turystycznych tego obszaru, dla ożywienia przestrzeni miejskiej atrakcyjnej dla wszystkich grup mieszkańców.

- **„Odwiedź sąsiada – uatrakcyjnienie oferty turystycznej polsko-czeskiego pogranicza”** – Projekt polsko-czeski zrealizowany w latach 2014-2015 ze środków własnych Miasta oraz ze środków Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej 2007-2013 Republika Czeska Rzeczpospolita Polska. Całkowita wartość projektu wyniosła 2 620 818,76 zł, a dofinansowanie ze środków POWT RCz-PL wyniosło 1 993 643,35 zł.

Przedmiotem projektu w części zabytkowej Parku Zdrojowego były prace budowlane, polegające na rewitalizacji tej części Parku, w zakresie remontu i modernizacji schodów terenowych, ścieżek, oświetlenia, murów oporowych, koryt odwadniających oraz małej architektury. Zostało także wykonane oznakowanie, w polsko-czeskiej wersji językowej, ścieżki dydaktyczno-przyrodniczej na terenie Parku Zdrojowego przy ul. Witczaka i wydanie publikacji w polsko-czeskiej wersji językowej opisującej tę ścieżkę w nakładzie 1000 szt.

- **„Baw się i ucz”** – Projekt polsko-czeski zrealizowany w latach 2014-2015 ze środków własnych Miasta oraz ze środków Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej 2007-2013 Republika Czeska Rzeczpospolita Polska.

Realizacja Projektu polegała na wymianie istniejących urządzeń zabawowych dla dzieci starszych, na nowe, wraz z wykonaniem podłoża bezpiecznego, w strefach bezpiecznych urządzeń oraz nasady trawy. Plac zabaw o powierzchni ok. 352 m², został usytuowany w północno-zachodniej części Parku Zdrojowego.

- **„Uczymy się języka przez zabawę”** - Projekt polsko-czeski zrealizowany w latach 2014-2015 ze środków własnych Miasta oraz ze środków Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej 2007-2013 Republika Czeska Rzeczpospolita Polska.

Realizacja Projektu polegała na wymianie istniejących urządzeń zabawowych dla dzieci młodszych o dużym zużyciu i w stanie technicznym, kwalifikujące je do wymiany na nowe, wraz z wymianą istniejącego podłoża. Plac zabaw o powierzchni ok. 155 m², został usytuowany w północno-zachodniej części Parku Zdrojowego.

- **„Budowa fontanny solankowej w Parku Zdrojowym w Jastrzębiu-Zdroju”** – projekt zrealizowany w latach 2014-2015 ze środków własnych Miasta oraz ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego

Województwa Śląskiego na lata 2007-2013. Całkowita wartość projektu wyniosła 3 777 938,72 zł, a dofinansowanie ze środków RPO WSL wyniosło 2 515 551,54 zł.

Przedmiotem projektu były działania, mające na celu budowę w Parku Zdrojowym w Jastrzębiu-Zdroju, całorocznego obiektu Kolumnady, w którym mieści się inhalatorium zasilane wodami solankowymi. Obudowane ścianami i przeszkleniem inhalatorium umożliwi spacer i odpoczynek na ławkach oraz wdychanie leczniczych solanek rozpylanych przez fontannę. Pozostałą część nadziemną obiektu, przeznaczono na trakt pieszy z ławkami i stolikami do gier planszowych.

Działania te miały na celu, przywrócenie utraconych funkcji uzdrowiskowych Parku Zdrojowego.

9.1.2 „Rewitalizacja części zabytkowego Parku Zdrojowego w Jastrzębiu-Zdroju - na potrzeby utworzenia miejsca aktywizacji społeczno - gospodarczej mieszkańców rewitalizowanych terenów”

Razem Miasto - 2.844.211,71 zł

Razem środki zewnętrzne - 8.353.526,33 zł

Koszty Projektu w latach 2017-2020:

- kwota całkowita: 5.608.331,19 zł,

Rok 2017 – 199.885,50 zł

Rok 2018 – 143.382,95 zł

Rok 2019 – 612.254,34

Rok 2020

a. wkład własny miasto – 239.918,57 zł

b. kwota dotacji z UE – 4.412.889,83 zł

Okres realizacji:

Lata 2018-2022.

Przedmiotem projektu, było wykonanie prac budowlanych w zabytkowym Parku Zdrojowym w Jastrzębiu-Zdroju:

- kompleksową rewitalizację istniejącej promenady głównej z ławkami,
- wprowadzenie placyku z pergolami, utwardzonego przy Domu Zdrojowym,
- remont ścieżek: wzdłuż frontu i tyłu muzeum, przy Domu Zdrojowym,
- kompletny remont Placu głównego parku, na nawierzchnię z wielkoformatowych płyt granitowych,
- remont zabytkowej Muszli koncertowej przy placu głównym,
- remont i wymianę na nowe istniejących schodków i murków oporowych,
- przywrócenie do zabytkowej tkanki Parku Zdrojowego, całego terenu Placu Zdrojowego o nawierzchni z wielkoformatowych płyt granitowych,
- wykonanie oświetlenia części parku,
- uporządkowanie drzewostanu i zieleni,
- budowa przyłączy elektrycznych.

W latach 2017-2020, w ramach ww. projektu wykonano:

Promenada główna:

- kompletna wymiana nawierzchni niewyremontowanej części promenady wraz z podbudową i odwodnieniem,
- utworzenie stanowisk pod ławki i kosze o powierzchni utwardzonej piaskowcem układanym „na dziko”,
- odtworzenie pasu zieleni oraz układ przejść ziemnych między promenadą a ścieżką ziemną,
- zastosowanie murków przy schodach wzdłuż promenady w celu ochrony pasa zieleni,

- całkowita wymiana gruntu, w pasie zieleni, do głębokości posadowienia warstw podbudowy ścieżek sąsiadujących,
- wymiana lamp oświetlających promenadę na nowe, a także korektę ich lokalizacji, tak by były ustawione w jednej linii na osi środkowej pasa zieleni.

Drogi do biblioteki (ścieżka za muzeum):

- wykonanie podbudowy i nawierzchni ścieżki na utwardzoną z płyt granitowych wraz z wymianą krawężników betonowych na krawężniki z kostki granitowej.

Ścieżka wzdłuż frontu muzeum:

- wymiana podbudowy i nawierzchni ścieżki wiodącej wzdłuż frontu muzeum na utwardzoną płytami z piaskowca, wraz z wymianą krawężników betonowych na krawężniki z kostki granitowej.

Plac z pergolami:

- wymiana posadzki placzyku przy Domu Zdrojowym na kamienną z piaskowca układanego „na dziko”,
- budowa schodów wraz z pochylnią dla osób niepełnosprawnych,
- budowa nowej pergoli o współczesnej formie, konstrukcja pergoli z profili stalowych ocynkowanych pokrytych rusztem z listew drewnianych.

Alejka przed Domem Zdrojowym:

- wymiana podbudowy i nawierzchni ścieżki przed Domem Zdrojowym z betonowej na utwardzoną płytami z piaskowca wraz z wymianą krawężników betonowych na krawężniki z kostki granitowej,
- likwidacja schodów kamiennych na Plac główny i wykonanie w ich miejscu pochylni dla osób niepełnosprawnych,
- wymiana schodów i murku oporowego na schody i murki z piaskowca na fundamencie betonowym

Plac Główny:

- uporządkowanie kształtu placu poprzez wyprowadzenie jednolitych i prostych krawędzi,
- kompletna wymiana nawierzchni szutrowej i podbudowy placu, a także istniejącej nawierzchni z kostki betonowej wraz z podbudową na nawierzchnie z płyt granitowych,
- wymiana istniejących schodów w pasie zieleni między promenadą a Placem,
- elementy małej architektury (ławki z bloków granitowych, klomby wokół fontanny),
- zagospodarowanie terenów zielonych wokół placu poprzez nasadzenia krzewów wraz z wycinką kolidujących drzew,
- odwodnienie Placu zrealizowane za pomocą odwodnień szczelinowych.

Muszla Koncertowa:

- rozbiórka i odtworzenie sklepienia łukowego Muszli,
- wymiana pokrycia dachowego wraz z konstrukcją drewnianą i odwodnieniem,
- remont ścian i cokołów, oświetlenia schodów i murków bocznych, nawierzchni wnętrza, wykonanie opaski żwirowej wokół obiektu.

Koszty Projektu w latach 2021-2024:

- kwota całkowita: 5.889.406.74 zł,

Rok 2021

- a. wkład własny miasto - 589.495,07 zł
- b. kwota dotacji z UE - 1.309.889,83 zł

Rok 2022

- a. wkład własny miasto - 1.047.933,46 zł
 b. kwota dotacji z UE - 2.630.746,56 zł
 Rok 2023 - 11.341,82 zł

Realizacja w latach 2021 - 2024

2021 - zakres rzeczowy zadania obejmował:

- wykonanie koncepcji architektonicznej rewitalizacji Parku i nasadzeń zastępczych obszaru obejmującego do 5 ha powierzchni,

- wykonanie schodów terenowych w głąb jaru (za biblioteką),

- wykonanie 10 szt. wnęk nawierzchni ławkowych oraz drogi z piaskowca.

Modernizacja Parku Zdrojowego im. dr. Mikołaja Witczaka, w tym wykonanie ciągów komunikacyjnych oraz wykonanie koncepcji rewitalizacji parku - (622 479,90 zł - łącznie z wydatkami niewygasającymi)

- Rewitalizacja części zabytkowego Parku Zdrojowego w Jastrzębiu - Zdroju - na potrzeby utworzenia miejsca aktywizacji społeczno-gospodarczej mieszkańców rewitalizowanych terenów - Plac Zdrojowy - (wydatki - Miasto - 339 584,61 zł, - środki unijne - 563 550,96 zł, - Budżet Państwa - 66 300,11 zł)

Celem przedsięwzięcia było przeprowadzenie rewitalizacji zachodniej i północnej części Parku Zdrojowego im. M. Witczaka celem poprawy walorów estetycznych i krajobrazowo - przyrodniczych.

2022 - Rewitalizacja zieleni w Parku Zdrojowym w Jastrzębiu-Zdroju

Modernizacja Parku Zdrojowego im dr Mikołaja Witczaka, w tym wykonanie dokumentacji technicznej dotyczącej budowy parkingu od strony ul Witczaka oraz dokumentacji dotyczącej rewitalizacji parku (JZK) 78 105,00 zł (wydatki niewygasające 2022 r.)

- Wielofunkcyjny plac zabaw w Parku Zdrojowym - 206 000,40 zł

- Plac Zdrojowy - przywrócenie do zabytkowej tkanki Parku całego terenu Placu Zdrojowego o nawierzchni z wielkoformatowych płyt granitowych- 4 860 148,73 zł

2023 -

projekt parkingu przy placu reprezentacyjnym w Parku Zdrojowym - 4 674, zł

9.1.3 "Rewitalizacja obiektu Łazienki III w Parku Zdrojowym" - dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014 - 2020

Projekt realizowany był w latach 2013-2022. Budynek oddano do użytku w roku 2023.

Koszty Projektu:

- kwota całkowita: 15.277.637,14 zł

- kwota dotacji z UE: 6.992.365,40 zł (w tym Budżet państwa: 694.155,39 zł),

- kwota całkowitego wkładu własnego: 8.285.271,74 zł

Koszty Projektu w latach 2017-2020:

- kwota całkowita: 4.710.197,18 zł,

Rok 2018 - 8.610,00 zł - UE

Rok 2019 - 952.789,93 zł - UE

Rok 2020

wkład własny Miasto - 728.966,86 zł

kwota dotacji z UE - 3.019.830,39 zł

Cel Projektu:

Cel główny Projektu to: Wzrost atrakcyjności zabytkowego obiektu Łazienki III w Jastrzębiu- Zdrój.

Cele szczegółowe Projektu:

- wykonanie prac zabezpieczających obiekt przed degradacją i umożliwiających realizację nowej oferty kulturalnej;
- zachowanie dorobku kulturowego miasta;
- wzrost kompetencji społecznych mieszkańców Miasta;
- zwiększenie dostępu do infrastruktury kultury;
- stworzenie infrastruktury kulturalno-społeczno-edukacyjnej mającej wpływ na poprawę sytuacji społecznej Jastrzębia-Zdroju;
- poprawa estetyki zabudowy Parku Zdrojowego oraz wzrost jego atrakcyjności turystycznej.

Projekt ten miał na celu dostosowanie, rozbudowę i rewitalizację obiektu Łazienki III mieszczącego się w obrębie Parku Zdrojowego w Jastrzębiu-Zdroju do pełnienia funkcji kulturalnej pod kierunkiem Miejskiego Ośrodka Kultury. Budynek Łazienek III został wybudowany w roku 1920. W czasach funkcjonowania uzdrowiska w budynku prowadzona była terapia wodna w postaci biczów wodnych", a także solarium (kąpiele słoneczne). W roku 1947 Łazienki III wraz z 80% uzdrowiska zostały przejęte pod zarząd Ministerstwa Zdrowia. Zniszczone podczas działań wojennych zostały odbudowane, a 1 czerwca 1949 r. wyremontowany budynek oddano do użytku jako Zakład Przyrodolecznicy. Obiekt ten wpisany jest do rejestru zabytków pod numerem A/1524/93 z dnia 30 kwietnia 1993 r. Od roku 1994 był nieużytkowany. Bez podjęcia działań naprawczych obiekt zagrożony był całkowitą i bezpowrotną degradacją. Zarządcą powstałej w ramach projektu infrastruktury został Miejski Ośrodek Kultury w Jastrzębiu-Zdroju. Obiekt służy realizacji celów statutowych MOK-u tj. działań kulturalnych.

Inwestycja obejmowała:

1. Prace rozbiórkowe: rozbiórka: elewacji wschodniej i południowej wraz z dobudówką parterową oraz wewnętrznej części budynku, istniejącej dobudówki od strony południowej, skucie tynków zewnętrznych z pozostałych elewacji budynku, demontaż istniejącej stolarki drzwiowej i okiennej,
2. Prace konstrukcyjne i wykończeniowe: wykonanie ścian z cegły klinkierowej pełnej oraz ścian monolitycznych, wykonanie : podpiwniczenia pod projektowanym budynkiem, ściany z żelbetu, stropów żelbetowych i innych, schodów żelbetowych, szybu dla windy osobowej, schodów drewnianych, montaż stolarki okiennej i drzwiowej, naprawa pęknięć, wykonanie tynków, gładzi gipsowych, montaż parapetów wewnętrznych, wykonanie: izolacji przeciwwilgociowej, wylewek samopoziomujących, montaż sufitów podwieszanych, wykonanie okładzin ścian, malowanie, wykonanie posadzek, ocieplenie 15 cm styropianu wraz z odtworzeniem detalu architektonicznego systemowe kształtki styropianowej, montaż parapetów zewnętrznych z piaskowca, wykonanie tynków zewnętrznych,
3. Montaż dźwigu osobowego.
4. Montaż instalacji. Budynek wyposażony będzie w następujące instalacje: centralnego ogrzewania, ciepłej wody użytkowej, wodociągowe i hydrantowa, wentylacji mechanicznej, kanalizacji sanitarnej, kanalizacji deszczowej, elektryczna, niskoprądowa, strukturalna i oświetleniowa, klimatyzacyjna.
5. Zagospodarowanie terenu ze względu na lokalizację obiektu na terenie zabytkowego Parku Zdrojowego z nawiązaniem jego formy do historycznej.

W wyniku realizacji projektu w piwnicy powstały pomieszczenia techniczne, gospodarcze, warsztatowe oraz archiwa i ciemnia. Na parterze znalazły się pomieszczenia wystawiennicze, zaplecze techniczne, pomieszczenia biurowe i sanitarne, na piętrze również pomieszczenia biurowe, administracyjne, pracownię i poczekalnia z punktem informacyjnym. Obiekt został dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Realizacja w latach 2017 - 2020

W 2013-2017 r. realizowany był projekt techniczny. „Rozbudowa i rewitalizacja zabytkowego budynku Łazienki III w Parku Zdrojowym wraz z zagospodarowaniem terenu przy ul. Witczaka 3 w Jastrzębiu -Zdroju, na dz. nr 831/36, 832/36, 968/14, 971/14, 1044/14 (obręb: Jastrzębie Zdrój)”.

W 2018 r. otrzymano dofinansowanie na realizację zadania oraz rozpoczęto procedurę przetargową na wyłonienie wykonawcy.

W 2019 r. zawarto umowę na realizację zadania w zakresie: wycinki drzew kolidujących z inwestycją, częściową rozbiórkę attyki budynku, częściowe odstąpienie ścian fundamentowych w celu pogłębienia i podbicia fundamentów. W 2020 r. miały miejsce prace demontażowe w budynku tj. rozbiórka elewacji wschodniej i południowej wraz z dobudówką parterową od strony południowej oraz wewnętrznej części budynku, skucie tynków zewnętrznych z pozostałych elewacji budynku, demontaż attyki elewacji południowej i wschodniej, demontaż istniejących obróbek blacharskich, rynien i rur spustowych. Rozpoczęto prace związane z rozbudową budynku tj.: wykonanie ścian z cegły klinkierowej pełnej oraz monolitycznych, wykonanie podpiwniczenia pod budynkiem, ściany z żelbetu, wykonanie nowych stropów żelbetowych i innych, wykonanie nowych otworów okiennych i drzwiowych, wykonanie nadbudówki - wyjście z klatki schodowej na dach, wykonanie stropodachu, wykonanie izolacji przeciwwilgociowych, wykonanie posadzek, montaż sufitów systemowych podwieszanych, dostawę i montaż systemowego odwodnienia dachu wraz z podgrzewanymi wpustami dachowymi, wykonanie instalacji hydrantowej, wykonanie instalacji wod.-kan, wykonanie węzła cieplnego i instalacji grzewczej, wykonanie instalacji wentylacyjnej i klimatyzacyjnej, wykonanie instalacji elektrycznej, telefonicznej, strukturalnej i niskoprądowej. Rozpoczęto również prace związane z zagospodarowaniem terenu tj.: wycinkę drzew i krzewów przeznaczonych do usunięcia, demontaż istniejących obrzeży betonowych i płyt betonowych, usunięcie humusu, likwidację elementów małej architektury (ławki, kosze itp.), wykonanie nowych przyłączy do budynku, przebudowę wylotu wód deszczowych. W 2020 r. realizowane były prace budowlane - w tym część związana z wydatkami niekwalifikowanymi.

Koszty Projektu w latach 2021- 2023

kwota całkowita 10.567.439,96 zł

Rok 2021

kwota dotacji z UE - 1.184.559,40 zł (w tym Budżet Państwa - 118 455,95 zł)

Miasto - 3.094.641,04 zł

Rok 2022

kwota dotacji z UE - 1.826.575,68 zł

Miasto - 2.120.375,76 zł

Rok 2023 – Miasto 2.341,288,08 zł, zakup wyposażenia - 87.416, zł

Realizacja w latach 2021 - 2023

W roku 2019 podpisano umowę na zadania do roku 2021. W w/w zakresie realizowano wydatki dla robót rzeczowo nie związanych bezpośrednio z projektem unijnym tj. wyposażenie obiektu (ujęte we wniosku aplikacyjnym jako niekwalifikowane) oraz zagospodarowanie terenu, które z założeń programowych nie może w tej wysokości być kwalifikowane. Rozszerzono zakres zadania o zamówienie dodatkowe w zakresie wymiany gruntu pod wzmocnienie ścian zewnętrznych, prace związane z koniecznością realizowania robót fundamentowych w kilku etapach, podwyższenie ścian kondygnacji piwnicznej oraz rozbiórkę nieujawnionych wcześniej elementów, zamienne zagospodarowanie terenu obejmujące nowe

elementy zabezpieczające przed zalewaniem budynku wodami opadowymi jak murki oporowe, drenaż francuski, zmiana niwelety, dodatkowe schody terenowe, zmieniona kanalizacja deszczowa, zmienione warstwy podbudów pod ścieżkami (zwiększenie nośności i poprawiające odprowadzenie wody) itp.; wszystkie roboty budowlane i branżowe (sanitarne i elektryczne) związane z podniesieniem wysokości poszczególnych kondygnacji-podniesienie konieczne w celu usunięcia kolizji projektowych pomiędzy poszczególnymi branżami; wykonanie zmienionej w wyniku wymagań prawnych i uzgodnień z konserwatorem zabytków oraz rzeczoznawcą ds. pożarowych stolarki okiennej i drzwiowej; realizacji zamiennego projektu przyłącza ciepłowniczego do budynku; wykonanie dodatkowego oświetlenia terenu.

W 2021 r. planuje się wykonanie w ramach dodatkowej procedury przetargowej następujących prac: dostawy i montażu stolarki okiennej i drzwi zewnętrznych, wykonanie i montaż wewnętrznych schodów drewnianych, wykonanie dodatkowych elementów instalacji wentylacji mechanicznej, wykonanie elementów dekoracyjnych na ścianach wewnętrznych i sufitach, dostawę i montaż wyposażenia meblowego ze stali nierdzewnej oraz dokończenie rozpoczętych prac w 2020 r.

W 2021 r. wykonawcy zlecono niezbędne zamówienia dodatkowe, których wartość nie przekroczyła 50% wartości podstawowej umowy dotycząca robót i które nie były przewidziane w projekcie pierwotnym, a limitują wykonanie zakresu podstawowego (zmiana przebiegu przyłącza ciepłowniczego oraz technologia ułożenia kanału deszczowego). Z uwagi na zmiany w dokumentacji projektowej podyktowane uzgodnieniami z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i przygotowaniem projektu zamiennego dotyczącego zarówno budynku Łazienek III jak zagospodarowania terenu wokół budynku, który wprowadzał bardzo istotne zmiany w zakresie robót zleconych umowa nr IKI.272.34.2019 z dnia 27.02.2019 r., a jednocześnie przepisy Prawa zamówień publicznych nie pozwalały na zawarcie aneksu do umowy na zakres prac przekraczającym 15% podstawowej wartości umownej. Jest to bezpośrednią przyczyną, uruchomiono odrębną procedurę przetargową mającą wyłonić wykonawcę robót zamiennych i dodatkowych nie mieszczących się w 15% wartości umownej. Zakres tychże robót obejmował: wykonanie nowego zagospodarowania terenu, w tym: ścieżek, schodów terenowych, drenażu wraz z kanalizacją odwodnieniową, murków oporowych, oświetlenie zewnętrzne itp., - wykonanie zamiennych posadzek w budynku,- wykonanie nowych obróbek blacharskich gzymsów i attyki, - wykonanie dodatkowych obmiarów instalacji wentylacji mechanicznej w budynku, wykonanie wewnętrznych schodów drewnianych nawiązujących do pierwotnych, historycznych w budynku.

2021 - Trwała realizacja inwestycji rozbudowy budynku, podpisano umowę na roboty uzupełniające.

2022 - Zakończono roboty budowlane, trwały prace wykończeniowe: Planowany odbiór obiektu.

2023 - Zakończono roboty budowlane i przekazano w użytkowanie Miejskiemu Ośrodkowi Kultury. W budynku mieściła się Galeria Sztuki Współczesnej

Realizacja zakończona w 2023 r.

9.1.4. Przebudowa wraz z termomodernizacją budynku Łazienek II, dotychczasowej Galerii Historii Miasta przy ul. Witczaka 4 w Jastrzębiu - Zdroju

(okres realizacji 2020 - do chwili obecnej) Planowana funkcja - siedziba Urzędu Stanu Cywilnego z Pałacem Ślubów

Przedmiotem projektu, jest przebudowa i termomodernizacja Galerii Historii Miasta przy ulicy Witczaka w Jastrzębiu-Zdroju, w zakresie m.in.:

- przebudowy konstrukcji dachu, a także wymiany pokrycia dachowego i ocieplenia dachu,
- wymiany rynien i rur spustowych,

- remontu ścieżek i opasek wokół budynku,
- przebudowy wewnętrznych pomieszczeń obiektu,
- budowy pochylni dla niepełnosprawnych,
- wykonania izolacji przeciwwilgociowej budynku,
- remontu stropu drewnianego nad I piętrem,
- wymiany materiałów wykończeniowych posadzek,
- malowania ścian i sufitów wewnątrz budynku,
- wymiany stolarki drzwiowej i okiennej,
- wykonania balustrady na klatce schodowej,
- dostosowania obiektu do wymagań bezpieczeństwa pożarowego, w tym wykonania oddymiania klatki schodowej,
- wszelkich robót związanych z wykonaniem instalacji budynku,
- wymiany istniejącej termoizolacji ścian zewnętrznych i wykonaniem termomodernizacji obiektu.

Koszty Projektu:

- kwota całkowita: 16.905.4823,86 zł
- środki zewnętrzne: 875.171,93 (w tym : UE : 783.048,57 zł, Budżet państwa: 92.123,36 zł)
- kwota całkowitego wkładu własnego: 16.030.310,93 zł

Rok 2022 – 190.773,00 zł

Rok 2023

Budżet Państwa – 92.123,36 zł

UE – 783.048,57 zł

Miasto – 2.094.842,93 zł

Rok 2024 – 13.744.665,00 zł inwestor przewiduje przesunięcie środków w budżecie na 2025 r.

Realizacja w latach 2021-2024

- Wykonano nową, izolowaną podłogę na gruncie. Ponadto wykonano nowy drenaż, a wykopy zasypano gruntem przepuszczalnym.
- Większość okien zostało już wymienionych na nowe, a elewacje zostały ocieplone i czekają na naniesienie tynku cienkowarstwowego.
- Wykonano pokrycie z dachówki na dachu wieży. W całym budynku są już wylewki na podłogach, a na większości ścian i sufitów wykonano specjalne tynki renowacyjne.
- Wymieniono i wzmocniono istniejące stropy oraz drewniane elementy więźby dachowej oraz wstawiono wymiany w miejscach nowych otworów pod instalacje.
- Wykonano iniekcje oraz odrestaurowano zabytkowe poidło.
- Obecnie kontynuowane są prace instalacyjne.

Realizacja w trakcie

9.1.5."Kompleks kościelno-parafialny (XIX w.), remont dachu i stropów" (Dawny Zakład Marii

- obecnie kościół parafialny pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa i dom parafialny) ul. 1 Maja 36 - 38

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Koszty nieznane (parafia)

9.2. Rewitalizacja i przebudowa ulicy 1 Maja w Jastrzębiu - Zdroju (okres realizacji 2016-2023)

- finansowanie z Banku Gospodarstwa Krajowego,

kwota całkowita - **25.575.747,09 zł**

---

razem Miasto - 1.891.431,61 zł
 razem środki zewnętrzne - 23.684.315,48 zł
 Rok 2017 – 49.200,00 zł
 Rok 2018 – 63.780,00 zł
 Rok 2019 – 103.320,00 zł
 Rok 2020 – 0,00 zł
 Rok 2021 – 163.837,00 zł
 Rok 2022

Miasto - 1.271.803,23 zł
 środki zewnętrzne - 10.455.000,00 zł
 Rok 2023 –

Miasto - 239.491,38 zł
 środki zewnętrzne - 13.229.315,48 zł

Celem przedsięwzięcia jest stworzenie atrakcyjnej przestrzeni publicznej deptaku „długiego rynku” w historycznej części Miasta i tworzenie warunków dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w sektorze okołoturystycznym przez utworzenie deptaka na ul. 1 Maja. Wykonano rewitalizację 400 metrów odcinka ul. 1 Maja, od skrzyżowania z ul. Kościuszki do ul. K. Miarki w celu stworzenia ciągu pieszo - jezdni wraz z nowoczesną przestrzenią publiczną o wysokiej estetyce (fontanna, zieleń, ławki).

Realizacja w latach 2016 - 2020 W 2016 r. trwały prace związane z przygotowaniem procedury przetargowej na wykonanie dokumentacji. „Opracowanie dokumentacji projektowej (projektu budowlanego i projektu wykonawczego) rewitalizacji i przebudowy przestrzeni publicznych wzdłuż części ul. 1 Maja na odcinku od skrzyżowania z ul. Kościuszki do skrzyżowania z ul. Miarki”.

- W 2017 r. podpisano umowę z projektantem na jej wykonanie w trzech etapach: koncepcja rewitalizacji, projekt budowlany - wykonawczy oraz sporządzenie wniosku do uzyskania decyzji ze Specustawy drogowej. Zgodnie z umową projektant sporządził dwie koncepcje, które zakładały utrzymanie jednokierunkowego ruchu na tej części ul. 1 Maja bądź odwrócenie tego ruchu. Ponadto, w 2018 r., zlecono wykonanie trzeciego wariantu koncepcji przebudowy ul. 1 Maja. Polegał on na tym, aby wskazany odcinek ul. 1 Maja rozciąć do dwóch niezależnych dwukierunkowych odcinków dróg ślepych, połączonych jedynie dojazdami p.poż. i do posesji oraz stworzenie dodatkowej przestrzeni publicznej do połączenia z Parkiem Zdrojowym. Koncepcja została wykonana w 2018 r., a na jej podstawie rozpoczęto sporządzanie projektu rewitalizacji, który został złożony przez projektanta 30 września 2019 r. Kolejnym etapem realizacji zadania był wniosek Zarządcy Dróg w trybie specustawy drogowej. Wydatki na 2020 r. wydatki miały zostać przeznaczone na wypłaty odszkodowań za przejęte nieruchomości. Decyzja na realizację zadania została wydana przez Prezydenta Miasta Jastrzębie-Zdrój w dniu 27 lipca 2020 r. Wpłynęły odwołania w dniu 28 sierpnia 2020 r. oraz 4 września 2020 r. przekazano je do Wojewody Śląskiego pismem w dniu 22 września 2020 r. celem rozpatrzenia, dlatego też wypłaty odszkodowania z roku 2020 przesunięto na 2021 r.

Realizacja w latach 2021 - 2024

2021 - Wydano decyzję ZRID. Opublikowano przetarg na roboty budowlane. Podpisano umowę na pożyczkę w BGK. Na rok 2022 r. zaplanowano wypłaty odszkodowań.

2022 - Przeprowadzono przetarg na prowadzenie robót budowlanych. Wyłoniono wykonawcę. Roboty rozpoczęto 1 czerwca 2022 r. Wykonano przebudowę sieci ciepłowniczej, kanalizacji deszczowej, gazowej

i w 90% sieci sanitarnej, elektroenergetycznej i teletechnicznej. Deptak planowany do oddania we wrześniu 2023 r.

2023 - Zakończono roboty budowlane związane z budową deptaka. Nastąpiło uroczyste otwarcie dla mieszkańców. Wzdłuż deptaka powstają lokale gastronomiczne.

Realizacja zakończona w 2023 r.

9.3. Przebudowa placu przy ul. Witczaka i przeniesienie oraz remont pomnika upamiętniającego Marsz Śmierci

koszty Projektu:

- kwota całkowita: 5.477.906,13 zł
- kwota dotacji z UE: 2021 r. – 2.472.810,36 zł 2022 r. – 1.138.122,44 zł
- kwota dotacji z Budżetu Państwa: 2021 r. - 290.918,87 zł 2022 r. - 133.896,76 zł
- kwota całkowitego wkładu własnego: 1.442.160,07 zł.

Realizacja projektu 2021-2023

9.4. Realizacja przez miasto pozostałych elementów programu opieki nad zabytkami

1. Opieka nad zabytkami należącymi do zasobu komunalnego:

1.1. opieka nad parkiem zabytkowym

Bieżącym utrzymaniem Parku Zdrojowego im. dr Mikołaja Witczaka od 1 kwietnia 2016 r. zajmuje się Jastrzębski Zakład Komunalny. Działania Zakładu związane z opieką nad parkiem podzielić można na cztery podstawowe grupy:

- Bieżące utrzymanie czystości i porządku

Prace polegające na codziennym sprzątaniu terenu parku z porzuconych śmieci, zmiataniu alejek, opróżnianiu koszy, grabieniu trawy i liści, dokonywaniu drobnych napraw.

- Pielęgnacja zieleni

Do podstawowych zadań w tym zakresie należy sadzenie ozdobnych roślin, w tym kwiatów sezonowych, zakładanie siedlisk bylin, prowadzenie wycinki i cięć pielęgnacyjnych drzew i krzewów. W ramach pielęgnacji zieleni dokonywane są także czynności związane z plewieniem chwastów, podlewaniem i nawożeniem, uzupełnianiem ubytków substancji roślinnej itp.

- Utrzymanie infrastruktury, w tym zegara kwietnego, fontanny oraz elementów małej architektury

Czynności związane z utrzymaniem sprawności technicznej urządzeń sterujących pracą zegara i fontanny, zabezpieczenie tych urządzeń na okres zimowy. Corocznie prowadzone są także czynności związane z malowaniem, czyszczeniem i naprawą ławek, koszy na odpady, tablic informacyjnych i kierunkowych.

- Prowadzenie inwestycji i remontów

Oprócz zadań bieżących Jastrzębski Zakład Komunalny przeprowadza prace remontowe dotyczące głównie napraw alejek oraz murków kamiennych. W grudniu 2020 r. dokonano sesji decyzji o pozwoleniu na budowę na rzecz Jastrzębskiego Zakładu Komunalnego. Na podstawie udzielonego pozwolenia Zakład realizuje etapowo opracowany w 2016 r. projekt pt. „Remont traktów komunikacyjnych, schodów i pozostałego zagospodarowania terenu zabytkowego parku zdrojowego w Jastrzębiu-Zdroju”.

Wszystkie powyższe czynności są ściśle uzgadniane ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Katowicach. Na realizację zadań związanych z opieką nad parkiem wydatkowano w poszczególnych latach następujące kwoty:

2020 – 1005 750,65 zł

Remonty: 159 821,36 zł

Utrzymanie Parku Zdrojowego im. M. Witzaka - Remont Parku Zdrojowego im. M. Witzaka.

W ramach zadania przeprowadzono następujące prace remontowe:

- a) odnowienie ławek parkowych (szt. 10) oraz koszy na śmieci (szt. 2) – 4 740,00 zł,
- b) remont murka z piaskowca w rejonie inhalatorium solankowego na kwotę 49 840,36 zł,
- c) remont alejek parkowych – 105 240,07 zł ~ 105 241,00 zł (zadanie zostanie wykonane w ramach wydatków, które nie wygasły z upływem 2020 r.).

Inwestycje wieloletnie: 0,00 zł

Przeprowadzenie rewitalizacji zachodniej i północnej części Parku Zdrojowego im. M. Witzaka celem poprawy walorów estetycznych i krajobrazowo-przyrodniczych

podjęto prace przygotowawcze do ogłoszenia procedury przetargowej na wykonanie prac związanych z budową schodów terenowych oraz wnęk nawierzchni ławkowych

Bieżące: 845 929,29

2021 – 1 291 968,11 zł

Remonty: 1 799,99 zł

Remont Parku Zdrojowego im. M. Witzaka

W ramach zadania poniesiono koszty pełnienia nadzoru budowlanego nad pracami remontowymi alejek parkowych w Parku Zdrojowym. Powyższy remont został wykonany zgodnie z planem wydatków niewygasających roku 2020 - 1799,99 zł

Inwestycje wieloletnie: 622 479,90 zł, z tego wydatki niewygasające: 546 069,00 zł

Przeprowadzenie rewitalizacji zachodniej i północnej części Parku Zdrojowego im. M. Witzaka celem poprawy walorów estetycznych i krajobrazowo-przyrodniczych

Zakres rzeczowy zadania po zmianie obejmował wykonanie:

- a) koncepcji architektonicznej rewitalizacji Parku i nasadzeń zastępczych obszaru obejmującego do 5 ha powierzchni (43 050,00 zł),
- b) 10 szt. wnęk nawierzchni ławkowych oraz drogi z piaskowca (28 160,45 zł)
- c) ciągów komunikacyjnych z płyt z piaskowca,
- d) ciągów komunikacyjnych z nawierzchni z piaskowca "na dziko",
- e) ciągów komunikacyjnych z nawierzchni z "hanse grande"
- f) odwodnienia liniowego wraz z niezbędną komunikacją deszczową,
- g) placu widokowego,

wraz z kosztami nadzorów technicznych wynikających z decyzji konserwatora zabytków.

Bieżące: 667 688,22 zł

2022 – 1 043 324,14 zł

Remonty: 4 500,00 zł

Utrzymanie Parku Zdrojowego im. M. Witzaka - Remont pojazdów i sprzętu stanowiących wyposażenie

JZK Zadanie remontowe obejmowało wymianę zużytych opon (4 szt.) w ciągniku TYM obsługującym Park Zdrojowy.

Inwestycje jednoroczne: 79 890,00 zł

Zadania Ochrony Środowiska - Utrzymanie Parku Zdrojowego im. M. Witzaka - Zakup maszyn ciężkich i środków transportowych

W ramach zadania została zakupiona samojezdna kosiarka przeznaczona do pielęgnacji terenów zielonych w parku zdrojowym.

Inwestycje wieloletnie: 78 105,00 zł (wydatki niewygasające)

Przeprowadzenie rewitalizacji zachodniej i północnej części Parku Zdrojowego im. M. Witczaka celem poprawy walorów estetycznych i krajobrazowo-przyrodniczych

Zrealizowany zakres rzeczowy w 2022r. obejmuje:

- a) wykonanie dokumentacji technicznej dotyczącej budowy parkingu od strony ul. Witczaka (33 825,00zł),
- b) wykonanie dokumentacji technicznej dotyczącej rewitalizacji Parku Zdrojowego im. M. Witczaka (44 280,00 zł)

Bieżące: 880 829,14 zł, z tego dofinansowanie z WFOŚiGW: 60 119,50 zł

2023 - 1 240 620,35 zł

Remonty: 37 239,20 zł

Remont Parku Zdrojowego im. M. Witczaka

Zadanie remontowe obejmowało:

- odnowę ławek parkowych (szlifowanie, malowanie, wymiana śrub) w ilości 14 sztuk
- wymianę 48 sztuk najazdów ze stali na schodach terenowych na terenie Parku

Inwestycje wieloletnie: 186 214,67 zł

Przeprowadzenie rewitalizacji zachodniej i północnej części Parku Zdrojowego im. M. Witczaka celem poprawy walorów estetycznych i krajobrazowo-przyrodniczych

Zrealizowany zakres rzeczowy w 2023r. obejmuje:

- a) Wykonanie nawierzchni z kostki granitowej wokół kawiarenki w parku zdrojowym w Jastrzębiu-Zdroju (kwota: 150 164,67 zł), w tym: wykonanie prac budowlanych związanych z położeniem nawierzchni z kostki (kwota: 139 157,80 zł), montaż oświetlenia w nawierzchni: materiały i wynagrodzenie pracowników JZK (kwota: 3 626,87 zł), wykonanie geodezyjnych pomiarów powykonawczych (kwota: 2 460,00 zł), pełnienie funkcji nadzoru inwestorskiego (kwota: 3 690,00 zł), pełnienie funkcji inspektora nadzoru przyrodniczego (kwota: 1 230,00 zł),
- b) Montaż barierek przy kawiarence w Parku Zdrojowym im. M. Witczaka (kwota: 36 050,00 zł), w tym: wykonanie, dostawę i montaż 40 sztuk słupków do barierek o wys. 0,44 m, 22 sztuk pręseł do barierek o wys. 0,44 m i 16 sztuk pręseł do barierek o wys. 1,10 m, pomalowanych proszkowo na kolor czarny mat.

Bieżące: 1 017 166,48 zł

2024 - 2 220 638,84 zł (plan)

Remonty: 30 000,00 zł (plan), w tym: 29 766,00 zł (wyk.)

Remont Parku Zdrojowego im. M. Witczaka

Zadanie remontowe obejmowało odnowę ławek parkowych w ilości 55 sztuk

Inwestycje wieloletnie: 812 346,84 zł (plan)

Przeprowadzenie rewitalizacji zachodniej i północnej części Parku Zdrojowego im. M. Witczaka celem poprawy walorów estetycznych i krajobrazowo-przyrodniczych

W 2024 r. planuje się realizować zadanie przy udziale środków z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków, w tym:

- 1. Odtworzenie dawnego ogrodu przy budynku Łazienek III (całość zadania: kwota: 738 346,84 zł, z tego dofinansowanie 93,13%, tj. 667 846,84 zł, wkład własny 6,87%, tj. 49 300,00 zł oraz nadzory branżowe w wys. 21 200,00 zł), w tym:

- roboty rozbiórkowe,
- wykonanie ciągów komunikacyjnych,
- wykonanie placyku z klombem z piaskowca,
- budowa oświetlenia i iluminacji punktowych,
- nasadzenie roślin ozdobnych i drzew,
- mała architektura - ławki, kosze,
- wykonanie trawników
- obligatoryjne nadzory branżowe.

Ponadto w ramach zadania zakłada się: (plan: 74 000,00 zł)

2. Wykonanie projektu technicznego zamiennego do projektu rewitalizacji parku zdrojowego (wykonano 12 496,80 zł)

3. Wykonanie projektu rozbudowy instalacji elektrycznej do celów imprez organizowanych na terenie parku zdrojowego wraz z realizacją tych prac w terenie (umowa: 12 300,00 zł)

Bieżące: 1 378 292,00 zł (plan)

1.2 Na opiekę nad pozostałymi zabytkami należącymi do zasobu komunalnego w analizowanym okresie wydatkowano środki finansowe z budżetu miasta na następujące roboty budowlane:

Rok 2021 - 2024

- Zagospodarowanie terenu przy „starej szkole” Szkoła Podstawowa nr 18, ul. Fredry 20 - 61 676,89 zł,
- Budowa i modernizacja boisk (Szkoła Podstawowa nr 18, ul. Fredry 20) - 81 779,66 zł

2. Prace konserwatorskie i restauratorskie krzyży, kapliczek, miejsc pamięci, obiektów małej architektury o wartości zabytkowej :

2021 r.

1. Budowa pomnika Henryka Sławika przy ul. Powstańców Śląskich - 103 443,08 zł

2022 r.

1. Remont miejsc pamięci narodowej - remont pomnika ku czci Powstańców Śląskich, poległych w I powstaniu śląskim w 1919 r. w Moszczenicy (w tym: demontaż istniejących płyt granitowych z cokołu pomnika, wykonanie nowej płyty granitowej "Strzegom" w miejsce płyty uszkodzonej, ponowny montaż płyt granitowych do cokołu pomnika poprzez klejenie oraz kotwienie - 3 500,00 zł
2. Remont krzyż kapliczkowy z figurą Chrystusa i Matki Boskiej z pocz. XX w., rejon ul. Powstańców 159 Borynia - 39 887,62 zł
3. Utworzono lapidarium z zachowanych gruzów pomnika niepodległości przy ul. Klubowej – 6 487,02 zł

2023 r.

1. Przeprowadzenie prac konserwatorskich krzyża przy ul. Opolskiej / Wrocławskiej, dz. nr 12-364 – 46 248,00 zł. (obiekt współczesny, wartość kulturowa)

2024 r.

1. Krzyż kapliczkowy z figurą Chrystusa i Matki Boskiej pocz. XXw., ul. Stawowa 2, Bzie - 49 500,00 zł
2. Krzyż przy ul. Wyzwolenia / Cieszyńskiej (wymiana drewnianego elementu krzyża) - 2 526,00 zł
3. Operat szacunkowy dotyczący oszacowania wartości: trzech wanieni lastrykowych z okresu funkcjonowania uzdrowiska odnalezionych na terenie Parku Zdrojowego przy ul. Witczaka w Jastrzębiu-Zdroju – 2 000,00 zł

3. Dotacje z budżetu miasta z przeznaczeniem na realizowane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie miasta Jastrzębie-Zdrój, nie stanowiących jego własności, przyznawane na podstawie Uchwały Nr VII.83.2012 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Wydano na dofinansowanie wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków w latach:

2021r.

Rzymskokatolicka Parafia p. w. Najświętszego Serca Pana Jezusa na realizację zadania "Remont budynku: osuszanie ścian piwnic, izolacja przeciwwilgociowa, drenaż i kanalizacja deszczowa" - etap II" - 50.000,00 zł

2022 r.

Rzymskokatolicka Parafia p. w. Najświętszego Serca Pana Jezusa na realizację zadania "Remont budynku: osuszanie ścian piwnic, izolacja przeciwwilgociowa, drenaż i kanalizacja deszczowa" - etap III" - 25.000,00 zł

- Rzymskokatolicka Parafia p.w. Wszystkich Świętych w Jastrzębiu -Zdroju- "Prace konserwatorskie dotyczące obrazu „Adoracja Trójcy Świętej przez Wszystkich Świętych" - 25.000,00 zł

2023 - Jastrzębie-Zdrój złożyło wniosek z przeznaczeniem na realizację Inwestycji: Prace związane z remontem generalnym zabytkowych organów w kościele p.w. Wszystkich Świętych w Jastrzębiu-Zdroju. Miasto Jastrzębie-Zdrój zostało zakwalifikowane przez Prezesa Rady Ministrów do otrzymania Promesy inwestycyjnej pn. Prace związane z remontem generalnym zabytków organów w Kościele p.w. Wszystkich Świętych w Jastrzębiu-Zdroju, do kwoty 240.100,00 zł

2024 brak danych

4. Zwolnienia od podatku - w ramach wspierania lokalnej inicjatywy remontów obiektów zabytkowych przyjęto Uchwałę Nr VIII.77.2020 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 25 czerwca 2020 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości budynków położonych przy ulicach znajdujących się na terenie historycznego układu miejskiego Miasta Jastrzębie-Zdrój, pod warunkiem zrealizowania w nich remontu polegającego na odnowieniu (odrestaurowaniu) elewacji budynku w okresie nie przekraczającym 1 roku, liczonym od dnia rozpoczęcia remontu. W przygotowaniu jest kolejna edycja uchwały.

Zwolnienie od podatku od nieruchomości obejmuje nieruchomości, budynki położone na terenie historycznego układu miejskiego dawnego uzdrowiska tj. budynki zlokalizowane przy ulicach: 1 Maja, 11 Listopada, Witczaka, Zdrojowej, Staszica, wskazane w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego jako: zabytkowe oraz o wysokich walorach kulturowych, a także w Gminnej Ewidencji Zabytków. Stanowią świadectwo minionej epoki, a ich zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną i artystyczną.

W okresie 2021-2024 wyremontowano następujące obiekty i zwolniono ich właścicieli z podatku:

- Willa Europejska, ul. 1 Maja 7

- Willa Łucja, ul. 1 Maja 15

- Willa Antonina, ul. Zdrojowa 2

5. Dotacje z dziedziny kultury

Stypendia z dziedziny kultury

Prezydent Miasta Jastrzębie-Zdrój przyznaje stypendia dla osób zajmujących się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury lub opieką nad zabytkami corocznie. Podstawą przyznania stanowi Uchwała Nr I.1.2012 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 26.01.2012 r. w sprawie określenia szczegółowych warunków i trybu przyznawania stypendiów dla osób zajmujących się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury lub opieką nad zabytkami oraz ich wysokości.

Nagrody z dziedziny kultury - za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania lub ochrony kultury

Prezydent Miasta przyznaje nagrodę w formie rzeczowej lub pieniężnej osobom fizycznym zamieszkałym na terenie Miasta Jastrzębie-Zdrój lub osobom prawnym, a także innym podmiotom, mającym siedzibę na terenie Miasta Jastrzębie-Zdrój na podstawie oceny całokształtu działalności lub osiągnięć o istotnym znaczeniu w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania lub ochrony kultury.

Podstawą przyznania jest Uchwała Nr I.2.2012 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 26 stycznia 2012 r. w sprawie określenia szczegółowych warunków i trybu przyznawania nagród za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania lub ochrony kultury

Święto Działacza Kultury

Zgodnie z ww. uchwałą co roku Miasto organizuje „Święto Działacza Kultury”, na którym wręczane są między innymi nagrody laureatom. Ostatnie wydarzenie miało miejsce 28 maja 2024 r. w Miejskim Ośrodku Kultury w Jastrzębiu-Zdroju. Podczas tej uroczystości wyróżniono działaczy, którzy szczególnie zasłużyli się swoim zaangażowaniem na rzecz rozwoju kultury w mieście.

6. Opracowania studialne i inne celem podniesienia waloru krajobrazowego obszarów zabytkowych

Lokalny Program Rewitalizacji Jastrzębia-Zdroju został przyjęty Uchwałą Rady Miasta Jastrzębia-Zdrój Nr IV.18.2017 z dnia 23.02.2017 r., zaktualizowany Uchwałą Rady Miasta Jastrzębia-Zdrój nr XII.78.2017 z dnia 25.05.2017 r. Na liście projektów głównych zaplanowanych do realizacji w ramach LPR-u (Rozdział 15 LPR - Opis projektów, Tabela 36 Lista i opis projektów głównych, realizowanych w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji) znalazł się cały szereg projektów związanych bezpośrednio lub pośrednio z ochroną zabytków, które wpisują się w priorytet:

PO-I) Ożywienie społeczno-gospodarcze obszaru rewitalizowanego poprzez kompleksowe działania o charakterze infrastrukturalno-architektonicznym (sfera przestrzenna).

Kierunki działania:

K1 - Odnowa urbanistyczna obszarów miejskich i uatrakcyjnienie przestrzeni publicznej,

K8 - Działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego i historycznego miasta.

Przedmiotem tych działań miało być głównie zaliczone do obszarów rewitalizacji - Osiedle Zdrój.

7. Działania zwiększające atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

7.1 Promocja atrakcji turystycznych

Udział obiektów z terenu Zdroju w ogólnopolskich i wojewódzkich konkursach architektonicznych i urbanistycznych:

- Ogólnopolski Konkursie Modernizacja Roku 2022 - finalista Park Zdrojowy w Jastrzębiu - Zdroju (realizacja 2019 - 2022 r.)

- Konkurs Na najlepszą przestrzeń publiczną 2022 - zwyciężyła sala koncertowa przy Państwowej Szkole Muzycznej I i II stopnia im. Józefa Świdra w Jastrzębiu-Zdroju, (obiekt na terenie zabytkowego Zdroju)

- Konkurs na najlepszą przestrzeń publiczną 2023 - nominowane zostały między innymi: Rewitalizacja obiektu Łazienki III w Parku Zdrojowym i rewitalizacja ul. 1 Maja.
- Konkurs na najlepszą zagospodarowaną przestrzeń publiczną TUP 2024
- finalista Jastrzębie-Zdrój, Rewitalizacja ulicy 1 Maja

Działania związane z obszarem zabytkowego Parku Zdrojowego i uzdrowiska, finansowane ze środków własnych Urzędu Miasta. Były to między innymi:

Imprezy turystyczne, rekreacyjne i kulturalne na terenie Parku Zdrojowego:

29.05.2022 – Piknik w Kurorcie

Najpiękniejsza impreza w stylu lat 20. i 30. Miłośników kina niemego i muzyki na żywo ugościł zespół „Czerwie”. Nie zabrakło golibrody, pucybuta, samochodów retro czy strojów z epoki. Na najmłodszych mieszkańców czekały: miasteczko cyrkowe, spotkania z opowieścią, warsztaty kulturalne czy retro-zabawy. Popołudnie umilili Dixie Tiger's Band, DJ oraz uczniowie Szkoły Muzycznej prezentujący muzykę z lat 20. i 30. XX wieku. Na uczestników czekał wyjątkowy wystrój Parku. Wisienką na „piknikowym torcie” było kasyno i dancing pod gwiazdami.

9.07.2022 - 04.09.2022 - Mobilny Punkt Informacji Turystycznej

Punkt znajdował się w jednym z najbardziej atrakcyjnych turystycznie miejsc w Jastrzębiu-Zdroju – Parku Zdrojowym. Oprócz kompleksowej informacji o atrakcjach turystycznych miasta i regionu miał za zadanie zebrać opinie mieszkańców i turystów na temat potencjału turystycznego, najciekawszych atrakcji i kierunków rozwoju turystyki.

28.05.2023 – Piknik w Kurorcie

Automobile, muzyka na żywo, stroje z epoki - na Pikniku w kurorcie wszystkie atrakcje są „retro”. Na kilka godzin przenosimy się w czasie i wyobrażamy sobie, jak Park Zdrojowy wyglądał sto lat temu, kiedy nazywany był Perłą Uzdrowisk Śląskich. Kiedy życiem tętniło uzdrowisko, które kuracjuszom dostarczało nie tylko zabiegów leczniczych, ale też rozmaitych atrakcji. Zatem jest muzyka na żywo, są widowiska i pokazy cyrkowe, wreszcie wiedeńska karuzela. A przede wszystkim to, co tworzy niepowtarzalny klimat lat dwudziestych i trzydziestych - piękne stroje i makijaże.

4.06.2023 – XVII Festiwal Śląskie Smaki

Festiwal Śląskie Smaki to idealna okazja, by spróbować najlepszych regionalnych potraw w ich lokalnych odmianach. W 2023 r. impreza pierwszy raz zawitała w Jastrzębiu-Zdroju. Pasjonaci kuchni województwa śląskiego, zaprezentowali swoje dania i produkty lokalne i stanęli do walki o Złoty, Srebrny lub Brązowy Fartuch. Niepowtarzalnym elementem Festiwalu była emocjonująca Bitwa Smaków. Nie zabrakło także regionalnych dań serwowanych przez restauracje Szlaku Kulinarne „Śląskie Smaki” - zdobywcy Certyfikatu Polskiej Organizacji Turystycznej oraz Komisji Europejskiej w konkursie na Najlepsze Turystyczne Destynacje w Europie (EDEN 2015) oraz producentów lokalnych. Organizatorem wydarzenia była Śląska Organizacja Turystyczna. Współorganizator: Miasto Jastrzębie-Zdrój, Instytut Dziedzictwa i Dialogu - Łażnia Moszczenica. Na scenie wystąpił m.in. Zespół Pieśni i Tańca Śląsk.

24.06.2023 – Festiwal Górnej Odry

Trzecia edycja festiwalu odbywała się również w jastrzębskim Parku Zdrojowym. Na scenie m.in. Kyoku, DJ Wika, DJ MIQRO, Jacob A, PESOS i B.R.O. Wszystko w atmosferze początku wakacji i letniego luzu. To także pokazy służb mundurowych, strefa edukacyjna o bezpieczeństwie nad wodą, pokazy barmańskiego freestyle'u, piana party i wiele innych atrakcji ze sztuczną plażą na czele.

1.09.2023 - #jastrzebiegra – koncert Anny Łachut, Daniela Gosza i innych

Wydarzenie w ramach programu „Łaźnia Moszczenica – nowe rozdanie” finansowanego ze środków Narodowego Centrum Kultury Dom Kultury +. Była to inicjatywa młodych mieszkańców Jastrzębia-Zdroju, którzy we współpracy z Instytutem Dziedzictwa i Dialogu – Łaźnia Moszczenica zorganizowali cykl koncertów. Jeden z nich odbył się właśnie w Parku Zdrojowym.

27.04.2024 – XIII Zlot Oddziałów PTTK Województwa Śląskiego. W zlocie udział wzięło ponad 150 osób z całego regionu. W programie znalazło się między innymi zwiedzanie: Carbonarium w Instytucie Dziedzictwa i Dialogu - Łaźnia Moszczenica, Parku Zdrojowego, Galerii Historii Miasta, Galerii Dzwonków oraz Żelaznego Szlaku Rowerowego.

- **Festiwal Organizacji Pozarządowych**, edycja 21-22 09. 2024. Pierwszego dnia organizacje, które wyraziły chęć, wzięły udział w Konferencji „ABC wiedzy dla NGO”, która odbyła się w Carbonarium. Drugiego dnia impreza w Parku Zdrojowym była dostępna dla wszystkich. Istniała możliwość zapoznania się z ofertą ponad 40 podmiotów – organizacji, stowarzyszeń, fundacji. Każdy z pewnością znalazł tutaj coś dla siebie, było też dużo atrakcji dla najmłodszych – od malowania buziek, przez animacje prowadzone przez Fundację Impuls Fabryka Kreatywności pod sceną, przez możliwość zapoznania się z różnym sprzętem używanym przez jastrzębskie służby mundurowe czy podziwianiem dwukołowych maszyn – zarówno motocykli jak i rowerów.

- **Spacer z przewodnikiem po dawnym kurorcie**. Taką atrakcję przygotowano dla mieszkańców i turystów w dzielnicy Zdrój Można przejść się na spacer wśród zieleni, pięknej orientalnej roślinności, która została sprowadzona do parku z całego świata. Poznać budynki, które niegdyś tworzyły jeden z najpiękniejszych kurortów minionych lat.

- **Projekt „Jastrzębie-Zdrój - nowe turystyczne otwarcie”**.

W ramach projektu odbywały się prezentacje Szlaku Wolności i **Szlaku Uzdrowiska** autobusem „Ogórek”, samochodem zabytkowym Jaguar oraz Fiatem 125p. Na zadanie przeznaczono - 40 000 zł.

„**Perła Uzdrowiska - Jastrzębie-Zdrój**” Szlak ukazuje walory historyczne atrakcyjne dla zwiedzających Miasto, pokazuje uzdrowską przeszłość Jastrzębia-Zdroju i podkreśla jego walory turystyczne. Składa się z punktów wycieczkowych tj. miejsc wartych odwiedzenia, do których należy m. in. Park Zdrojowy,

- Dom Zdrojowy -tam gdzie wiele się działo
- Park Zdrojowy - serce uzdrowiska
- Hotel Konigsdorff /Hotel Genrała Hallera
- Zakład Marii - królestwo dzieci
- Willa Łucja - siedziba władz
- Lecznica Spółki Brackiej, czyli barbórka w uzdrowisku
- Willa Opolanka - budynek z burzliwą przeszłością
- Sanatorium Huty „Pokój” - modernizm w najlepszym wydaniu
- Sanatorium Katowiczanka - wszystko dla dzieci

Basen kąpielowy i lodowisko w jednym

Kampanie informacyjno-promocyjne

W 2021 przypadała **160. rocznica** utworzenia jastrzębskiego uzdrowiska. Z tej okazji w miejskich kanałach informacyjnych pojawił się cykl artykułów, dotyczących historii Zdroju, jak również konkursów, promujących wiedzę o uzdrowisku. Można było w nich wygrać miejskie gadżety, w tym albumy dotyczące miasta. W parku stały również specjalne plansze z archiwalnymi fotografiami, przy których mieszkańcy miasta mogli wykonać sobie zdjęcia.

Odsłonięcie pomnika Henryka Sławika

Podjęto działania związane z upamiętnieniem osoby Henryka Sławika. W 2021 r. zakończono budowę pomnika Henryka Sławika w Szerokiej. W ramach inwestycji wykonano figurę z brązu na granitowej ławce oraz dwie pamiątkowe tablice wraz z zagospodarowaniem terenu wokół. Odsłonięcia ławeczki poświęconej bohaterowi było jednym z najważniejszych wydarzeń roku 2021 w Jastrzębiu-Zdroju. Wydarzenie rozpoczęło się wspólną modlitwą trzech wyznań: katolickiego, żydowskiego i ewangelicko - augsburskiego. Na uroczystość przybyli znamienici goście nie tylko z Polski, ale i z zagranicy.

7.2. Projekty realizowane w ramach zadań publicznych z dziedziny kultury

2021 - Stowarzyszenie Jastrzębski Klub Fotograficzny „Niezależni” - „Prowadzenie Galerii - Pracowni Fotograficznej w nowo powstającym obiekcie „Łazienki III” oraz prowadzenie zajęć w pracowni fotograficznej w Domu Zdrojowym - 65 000 zł

Galeria Dzwonków „Galeria dzwonków 2021” - 66 770 zł

2022 -Stowarzyszenie Jastrzębski Klub Fotograficzny „Niezależni” - Prowadzenie Galerii - Pracowni Fotograficznej z w ramach projektu „Łazienki III - 60 000 zł

-Galeria Dzwonków „Galeria dzwonków 2022” - 74 000 zł

2023. - Galeria Dzwonków “Galeria Dzwonków 2023” - 74 000,00 zł

7.3. Działalność całoroczna: Galerii Historii Miasta, Miejskiej Biblioteki Publicznej, Miejskiego Ośrodka Kultury oraz Instytut Dziedzictwa i Dialogu – Łazienka Moszczenica.

Cele działalności **Galerii Historii Miasta** to:

- a) gromadzenie, przechowywanie i naukowe opracowywanie dóbr kultury z terenu Jastrzębia-Zdroju i ziemi jastrzębskiej,
- b) integrowanie środowisk zainteresowanych historią miasta i regionu,
- c) odtwarzanie i dokumentowanie historii i pradziejów Jastrzębia i ziemi jastrzębskiej,
- d) prowadzenie działalności wystawienniczej,
- e) prezentacja aktualnych kierunków pracy Galerii,
- f) edukacja regionalna dzieci i młodzieży jastrzębskich szkół,
- g) inwentaryzacja zasobów będących w kolekcjach prywatnych,
- h) współpraca ze służbami konserwatorskimi oraz muzeami w kraju.

Cele działalności **Miejskiej Biblioteki Publicznej** to:

- pełnienie funkcji ośrodka informacji,
- gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów służących potrzebom kształcenia społeczności lokalnej,
- udzielanie pomocy informacyjno-bibliograficznej osobom fizycznym i instytucjom,
- popularyzacja i promocja książki i czytelnictwa poprzez organizowanie konferencji, spotkań autorskich, wykładów, warsztatów, lekcji multimedialnych, konkursów, wystaw oraz projektów o charakterze kulturalnym,
- budowanie społeczeństwa informacyjnego i obywatelskiego,
- dbanie o zachowanie tożsamości kulturowej.

Cele działalności **Miejskiego Ośrodka Kultury** to:

- 1) edukacja kulturalna,
- 2) tworzenie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką,

- 3) rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspakajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych, organizacja imprez kulturalnych, rozrywkowych i edukacyjnych,
- 4) prowadzenie działalności w zakresie kinematografii,
- 5) opracowanie, gromadzenie, przechowywanie oraz eksponowanie przedmiotów pamiątkowych z zakresu kultury i historii miasta i regionu,
- 6) prowadzenie innych działań mających na celu zaspokajanie potrzeb środowiska.

Misja Instytut Dziedzictwa i Dialogu – Łaźnia Moszczenica - jak piszą o sobie " budujemy tożsamość, promujemy dziedzictwo, dajemy rozrywkę na wysokim poziomie, burzymy stereotypowe myślenie, udowadniamy, że w Jastrzębiu-Zdroju SIĘ DZIEJE. Jesteśmy autentyczni, dostępni i empatyczni. Działamy nieszablonowo. Stawiamy na wielozmysłowość. Spełniamy marzenia o mieście inspirując do konstruktywnego działania. Prowadzimy i rozwijamy interdyscyplinarną instytucję, miejsce i wydarzenia, zapewniając mieszkańcom i turystom dostępne, różnorodne i nieoczywiste formy spędzania wolnego czasu.

Razem z Dolnym Obszarem Vitkovice jesteśmy częścią polsko-czeskiego szlaku węgla i stali. Projekt Industrialne pogranicze jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Interreg V-A Republika Czeska – Polska.

Jest to Wielofunkcyjna przestrzeń postindustrialna w Jastrzębiu-Zdroju powstała w budynku byłej łaźni górniczej. To także marka główna publicznej instytucji kultury – Instytutu Dziedzictwa i Dialogu – Łaźnia Moszczenica. Integrujemy dziedzictwo, kulturę, sztukę, rozrywkę, biznes i turystykę. Sercem Łaźni jest Carbonarium – wystawa stała o węglu w kontekście nauki, przyrody, historii i przemysłu. To oczywiście nie wszystkie elementy naszej postindustrialnej układanki. W Instytucie powstaje obecnie Centrum Porozumienia Jastrzębskiego, a także Centrum Dialogu i Biznesu. To miejsca przypominania i upowszechniania historii miasta, regionu oraz kraju, a także przestrzeń debaty publicznej, wsparcia przedsiębiorstw i lokalnego rozwoju gospodarczego.

9.5. Podsumowując realizację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój w okresie 2021 do 2024 należy stwierdzić, że cele programowe zostały w dużym stopniu osiągnięte w ramach priorytetu I "Przywrócenie dawnej świetności obszarowi dawnego uzdrowiska Zdrój". Finansowanie zadań następowało w ramach wyodrębnionych na ten cel środków, adekwatnie do zidentyfikowanych potrzeb. Wypracowano właściwe formy współdziałania różnych podmiotów przy ochronie zabytków. Zwiększyło się zainteresowanie społeczne posiadaniem zasobem w Gminie. Podjęto cenne inicjatywy dotyczące wyeksponowania posiadanych obiektów i podjęto działania na rzecz uatrakcyjnienia ich pod względem turystycznym i edukacyjnym.

Realizacja priorytetu II "Ochrona i rewitalizacja najbardziej zagrożonych obiektów zabytkowych z terenu miasta" nie przebiegała tak pomyślnie. Rozebrano budynek najstarszych Łazienek Zdrojowych, ul. Witczaka 7. Budynek był własnością prywatną, nie udało się odkupić działki, co uniemożliwia wykorzystanie terenu dla poszerzenia funkcji Parku Zdrojowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Źródłem finansowania programu opieki nad zabytkami są:

- **Środki publiczne**

- środki pochodzące z budżetu zatwierdzone uchwałą Rady Gminy

W tym:

- na opiekę nad zabytkami należącymi do zasobu komunalnego (na roboty budowlane i opracowanie projektów budowlano-wykonawczych),
  - na dotacje z budżetu miasta z przeznaczeniem na realizowane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie miasta Jastrzębie-Zdrój, nie stanowiących jego własności,
  - na dofinansowanie w formie zwolnienia od podatku od nieruchomości budynków położonych przy ulicach znajdujących się na terenie historycznego układu miejskiego Miasta Jastrzębie-Zdrój, w których dokonano remontu elewacji,
  - na prace studialne i planistyczne związane z ochroną zabytków,
  - na finansowanie działań zwiększające atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych w tym działalność Galerii Historii Miasta,
  - na prace związane z pielęgnacją 40 pomników przyrody,
- **Fundusze zewnętrzne unijne i krajowe dedykowane kulturze, sztuce i muzealnictwu** (*przeгляд źródeł finansowania pod kątem typu beneficjenta w oparciu o dokumenty*) *Nowa perspektywa finansowa UE 2021-2027*

Wsparcie działań z obszaru kultury, muzealnictwa i sztuki można uzyskać w następujących programach operacyjnych:

Program Fundusze Europejskie dla Śląskiego W związku z wydaniem 5 grudnia 2022 r. Decyzji Wykonawczej Komisji Europejskiej nr C(2022)9041 Zarząd Województwa Śląskiego podjął 15 grudnia 2022 r. Uchwałę nr 2267/382/VI/2022 przyjmującą program Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027.

Cel szczegółowy: RSO4.6. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych (EFRR)

Wsparcie zostanie przeznaczone na przedsięwzięcia w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego oraz produkty turystyczne o skali regionalnej, które w widoczny sposób przyczynią się do aktywizacji społecznej, zachowania tożsamości regionalnej i wzmocnienia regionalnego sektora kultury, zwiększania atrakcyjności oferty kulturalnej i turystycznej oraz opracowania rozwiązań modelowych przy jednoczesnym budowaniu nowego wizerunku województwa śląskiego, jako nowoczesnego regionu europejskiego.

W zakresie dziedzictwa kulturowego interwencja zostanie skierowana na obiekty o znaczeniu regionalnym, które przyczynia się do tworzenia, adaptacji, dostosowania budynków i przestrzeni (otoczenia) do realizacji oferty kulturalno-edukacyjnej. Wsparcie obejmować będzie rozwój infrastruktury kultury, w tym zabytkowej, renowację i zabezpieczenie obiektów zabytkowych, wyposażenie obiektów, w celu tworzenia warunków sprzyjających otwartemu, nieograniczonemu, integracyjnemu i świadomemu uczestnictwu w kulturze. Wsparcie powinno być wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, bądź powinny to być obiekty o dużym potencjale sieciowania tj. rozwoju istniejących szlaków kultury i dziedzictwa kulturowego, jak również tereny i obiekty unikatowe, o szczególnym znaczeniu dla regionu.

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego regionu przyczynią się do wzmocnienia tożsamości regionalnej, zabezpieczenia obiektów o wysokiej wartości historycznej oraz poprawy atrakcyjności oferty turystycznej regionu.

Następnie, wsparciem zostaną objęte instytucje kultury o znaczeniu regionalnym oraz instytucje

paramuzealne o znaczeniu regionalnym wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, w celu nadania lub rozwinięcia w szczególności ich funkcji kulturowych, ale też funkcji ekonomicznych, społecznych, środowiskowych, edukacyjnych czy przestrzennych, w tym działania na rzecz poprawy ich efektywności.

Działania na rzecz rozwoju szeroko rozumianego sektora kultury przyczynią się w szczególności do zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze, zwiększenia integracji społecznej, rozwoju potencjału społecznego na rzecz budowania gospodarki opartej na wiedzy oraz wzmocnienia aktywności tych placówek na rzecz wspierania branż kreatywnych.

Ponadto renowacja, konserwacja, rewaloryzacja i restauracja obiektów zabytkowych (w tym pomników) nie może być pojedynczą interwencją, tylko musi stanowić część większego przedsięwzięcia, które wiąże rozwój kultury z rozwojem gospodarczym, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali regionu lub lokalnej.

Wsparcie zostanie skierowane również na obiekty turystyczne o znaczeniu regionalnym, odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych i przyrodniczych województwa śląskiego oraz przynależne do istniejących szlaków turystycznych.

Działania na rzecz poprawy regionalnej infrastruktury turystycznej przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej oraz rozwoju szeroko rozumianego sektora przemysłów czasu wolnego w regionie, w tym tworzenia nowych miejsc pracy w tych sektorach.

Inwestycje w kulturę i turystykę będą musiały uwzględniać współpracę z otoczeniem (z lokalną społecznością, przedsiębiorcami, NGOs oraz przedsiębiorstwami społecznymi), a także analizę oddziaływania na bezpośrednie otoczenie i tworzenia miejsc pracy oraz trwałości finansowej projektów (w tym m.in. analizę popytu, dywersyfikację przychodów).

Przedsięwzięcia będą respektować zasadę zrównoważonego oddziaływania na środowisko, potrzebę rozwoju cyfrowego, zasadę dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami, stabilność i efektywność finansową oraz odporność na kryzys. Zwiększony zostanie nacisk na wykorzystanie zielonych technologii. Elementem inwestycji będzie dążenie do osiągnięcia neutralności klimatycznej projektowanej infrastruktury, przy czym w przypadku zabytków z uwzględnieniem wymogów konserwatorskich.

Ponadto interwencje, które mają wpływ na dziedzictwo kulturowe, będą dążyć do realizacji założeń Nowego Europejskiego Bauhausu oraz wykorzystania zapisów dokumentu „Europejskie Zasady Jakości dla finansowanych przez UE interwencji o potencjalnym wpływie na dziedzictwo kulturowe”

(ICOMOS). Interwencje będą zgodne z: Nowym europejskim programem na rzecz kultury, Europejskimi ramami działania w zakresie dziedzictwa kulturowego z 2018 r., Konkluzjami Rady w sprawie planu prac W dziedzinie kultury na lata 2019-2022, Sprawozdaniem Specjalnym ECA nr 8/2020 Unijne

inwestycje w obiekty kultury - kwestia wymagająca lepszego ukierunkowania działań i sprawniejszej koordynacji oraz Sprawozdaniem Specjalnym ECA 27/2021 Unijne wsparcie na rzecz turystyki - potrzeba nowej orientacji strategicznej i lepszego podejścia do finansowania.

Interwencja będzie komplementarna z działaniami podejmowanymi w programie regionalnym EF S+ W ramach CS (I) W zakresie promowania integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz dostępu do wysokiej jakości usług, a także pośrednio z CS (h) w zakresie wsparcia rozwoju ekonomii społecznej. Dopuszcza się realizację projektów uzupełniających, podejmowanych równoległe z innego funduszu lub do już zrealizowanych ze środków krajowych lub własnych wnioskodawcy.

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027

Głównym celem programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez: wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym

Priorytet FENX.07. Kultura

Instytucja Zarządzająca: Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Departament Programów Infrastrukturalnych

Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

Działanie FENX.07.01 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej

Cel szczegółowy: EFRR.CP4.VI - Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

Instytucja Pośrednicząca: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zakres interwencji -166 - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury

Opis działania

W ramach działania będą wspierane inwestycje o ponadregionalnym oddziaływaniu mające na celu wzmocnienie wpływu kultury i zrównoważonej turystyki na rozwój gospodarczy, włączenie społeczne i innowacje społeczne.

Osiągnięcie ww. celu zostanie zapewnione poprzez wsparcie w dwóch obszarach:

Obszar 1: Rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej)

Tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych sprzyjających aktywnemu uczestnictwu w kulturze i w życiu społecznym. Dzięki interwencji powstanie nowoczesna infrastruktura kultury, odpowiadająca na potrzeby współczesnych odbiorców, zapewniająca użytkownikom komfortowe i bezpieczne warunki korzystania z oferty, sprzyjająca włączeniu społecznemu i edukacji kulturalnej, również poprzez eliminację barier w dostępie do kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Obszar 2: Ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego

Podniesienie atrakcyjności najcenniejszych zabytków, poprawa obsługi ruchu turystycznego, tworzenie lub wzmocnienie marki zabytku oraz rozwój usług wykorzystujących nowoczesne technologie w zakresie prezentacji oferty.

Projekt realizowany w ramach Obszaru 2 nie może być pojedynczą interwencją, tylko stanowić część większego przedsięwzięcia, które wiąże rozwój kultury z rozwojem gospodarczym, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali kraju, regionu lub lokalnej.

Dopuszczone działania w ramach projektów:

- 1) prace konserwatorskie, prace restauratorskie,
- 2) roboty budowlane, przy czym budowa nowych obiektów infrastruktury kultury (Obszar 1) albo budowa nowych obiektów służących obsłudze ruchu turystycznego (Obszar 2 - wyłącznie jako element projektu) - tylko w wyjątkowych, uzasadnionych przypadkach,
- 3) roboty oraz prace dotyczące infrastruktury i wyposażenia w istniejących wyrobiskach górniczych na potrzeby rozwoju funkcji turystycznych i kulturowych obiektów (dotyczy wyłącznie kopalni wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO lub uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii),
- 4) nadzór nad pracami/robotami,
- 5) prace w otoczeniu,
- 6) zakup sprzętu lub wyposażenia,

- 7) konserwacja zabytków ruchomych (wpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez WKZ), księgozbiorów (zawartych w Narodowym Zasobie Bibliotecznym) i muzealiów (uwzględnionych w inwentarzu muzealnym),
- 8) digitalizacja zabytków ruchomych, księgozbiorów, muzealiów oraz ich udostępnienie on-line,
- 9) podnoszenie kompetencji kadr beneficjenta,
- 10) działania edukacyjne podnoszące świadomość ekologiczną społeczeństwa,
- 11) działania związane ze współpracą z partnerami z innych państw,
- 12) opracowanie dokumentu pn. Strategia promocji zabytku oraz związanego z nim miejsca (tylko dla Obszaru 2).

Maksymalna wartość dofinansowania ze środków UE wynosi 50 mln PLN dla konkurencyjnego sposobu wyboru projektów.

Typ beneficjenta - ogólny

Institucje kultury, szkoły i uczelnie artystyczne, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, jednostki samorządu terytorialnego

Typ beneficjenta - szczegółowy

1. państwowe instytucje kultury;
2. instytucje kultury współprowadzone przez administrację rządową;
3. jednostki samorządu terytorialnego na rzecz samorządowych instytucji kultury, położonych w miastach średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*;
4. samorządowe instytucje kultury położone w miastach średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*;
5. instytucje kultury posiadające zbiory wchodzące w zakres Narodowego Zasobu Bibliotecznego wymieniane w załączniku do Rozporządzenia Min. KIDN z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie narodowego zasobu bibliotecznego (Dz.U.2021 poz.1308);
6. publiczne szkoły artystyczne, publiczne uczelnie artystyczne, organ wykonujący zadania organu

* Miasto Jastrzębie-Zdrój zostało ujęte w załączniku 2. na liście miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze - może więc być beneficjentem tych funduszy

Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa 2021 – 2027 to unijny program wspierający europejskie działania z sektorów kultury, kreatywnych i audiowizualnego. Budżet programu zaplanowany na okres siedmiu lat wynosi 2,4 mld euro. Głównymi celami programu są wsparcie ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, promocja i ochrona różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, budowanie kompetencji profesjonalistów, rozwój publiczności, włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę, zielona transformacja sektorów oraz wykorzystanie technologii i innowacji w celu dostosowania sektorów do zmian cyfrowych. Program jest zarządzany przez Europejską Agencję Wykonawczą ds. Edukacji i Kultury, która działa pod nadzorem Komisji Europejskiej.

Program składa się z trzech komponentów: MEDIA, Kultura oraz międzysektorowego.

W ramach komponentu Kultura w ramach czterech schematów grantowych oferuje wsparcie projektów, których celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do nowych technologii cyfrowych oraz wdrażania innowacji. Ponadto w ramach komponentu wspierane są europejskie inicjatywy z obszaru kultury

takie jak: Europejska Stolica Kultury, Znak Dziedzictwa Europejskiego, Europejskie Dni Dziedzictwa, nagrody Unii Europejskiej w dziedzinie kultury (Nagroda Literacka Unii Europejskiej, Europa Nostra Award, Music Moves Europe Talent Award oraz Nagroda im. Mies van der Rohego).

można ubiegać się o dofinansowanie

-Projekty współpracy europejskiej

-Wsparcie obiegu literatury

-Platformy europejskie

-Sieci europejskie

Program Interreg Czechy-Polska 2021-2027 4 października 2022 r. Komisja Europejska zatwierdziła Program Interreg Czechy-Polska 2021-2027. Jest on kontynuacją poprzednich edycji programu z lat 2007-2013 i 2014-2020. W programie obowiązuje zasada partnerstwa, tzn. projekty muszą być realizowane w czesko-polskim partnerstwie (co najmniej jeden partner z każdego kraju) i przynosić korzyści dla pogranicza oraz jego mieszkańców.

Instytucją zarządzającą programem jest czeskie Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Współzarządzającą instytucją krajową jest polskie Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

Priorytet 2-Turystyka - wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

2.2 Priorytet 2-Turystyka

W ramach celu polityki nr 4 wspierany jest cel szczegółowy - wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych w celu wspierania wzrostu gospodarczego na obszarze wsparcia poprzez promocję i rozwój turystyki.

Celem wsparcia w obszarze kultury i turystyki jest większe wykorzystanie potencjału turystycznego w sposób zrównoważony dla rozwoju gospodarczego pogranicza.

Program stawia więc na uatrakcyjnienie oferty pogranicza poprzez łączenie już istniejących produktów turystycznych lub powstawanie nowych produktów transgranicznych.

Przyniesie to efekty nie tylko w zakresie rozwoju gospodarczego obszaru, ale dzięki pozytywnemu wpływowi na utrzymanie i wzrost zatrudnienia, promocja turystyki będzie miała również pozytywne skutki w sferze społecznej.

Wspierane działania w zakresie turystyki będą efektywnie wykorzystywać potencjał danego obszaru. Dlatego nie będą wspierane jednorazowe, odosobnione działania, a jedynie takie, które przyczyniają się do długofalowego i kompleksowego rozwiązania zagadnień turystycznych.

Realizacja działań musi być zgodna z zasadą zrównoważonego rozwoju turystyki. Dlatego też przy ocenie i podejmowaniu decyzji w sprawie projektów zostanie zapewnione m.in. to, że wspierane projekty nie będą wywierać znaczącego wpływu na przyrodę, lokalne środowisko naturalne oraz warunki społeczne i kulturowe ludności lokalnej. Realizacja programu będzie uwzględniać także aspekt dostępności turystyki. Turystyka dostępna i inkluzyjna przyczynia się do umożliwienia wszystkim ludziom pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Program osiągnie ten cel nie tylko poprzez faktyczne udostępnienie elementów turystyki (np. dostęp dla wózków inwalidzkich), ale także np. poprzez proponowanie działań wykorzystujących rzeczywistość wirtualną i rozszerzoną, które mogą zapewnić alternatywne sposoby dostępu do miejsc przyrodniczych i kulturowych.

- Wsparcie przy tworzeniu nowych lub rozwój istniejących elementów turystyki

Wspierane są elementy turystyki, których celem jest rozwój lub łączenie istniejącej oferty produktów

turystycznych w danym regionie. Dofinansowanie będą mogły otrzymać następujące działania:

- . naprawa, rewitalizacja i/lub udostępnienie zabytków materialnych,
- . wsparcie rozwoju muzeów i wystaw,
- rozwój sieci ścieżek rowerowych/tras rowerowych/single tracków,
- rozwój sieci szlaków wodnych, pieszych i jeździeckich itp.,
- . publiczna infrastruktura turystyczna.

Celem tych działań jest wsparcie projektów i inwestycji, które uzupełniają ofertę turystyczną w danej lokalizacji transgranicznej tak, aby tworzyła ona jednolity i kompleksowy produkt turystyczny.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra z zakresu kultury mają na celu dofinansowanie zadań o charakterze projektowym z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej podmiotów. Skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, instytucji filmowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych. Osoby fizyczne nie są uprawnione do składania wniosków poza jednym programem – Ochrona zabytków.

Programy w zakresie ochrony zabytków, Instytucja zarządzająca: Departament Ochrony Zabytków

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

- Dofinansowania Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach

- dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa śląskiego.

W roku 2024 WUOZ dysponował kwotą na dofinansowania 2 500 000,00 zł., a otrzymał wnioski na łączną kwotę 33 118 581,90 zł.

- dofinansowania Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach

W programie na 2025 r., w dziale Ochrona przyrody figuruje priorytet OP 1.2. Ochrona parków wpisanych do rejestru zabytków i parków o charakterze regionalnym. WFOŚiGW w Katowicach udziela dofinansowania na wspieranie działań proekologicznych podejmowanych przez administrację publiczną, przedsiębiorców, instytucje i organizacje pozarządowe oraz osoby fizyczne.

- dotacje dla organizacji pozarządowych.

• Środki prywatne

Sektor prywatny jest istotnym, ale mało wykorzystanym źródłem wspomagania zadań publicznych sfery ochrony i opieki nad zabytkami. Wykorzystanie tego źródła jest uwarunkowane odpowiednimi rozwiązaniami prawnymi. Do zwiększenia udziału środków prywatnych w ochronie i opiece nad zabytkami mogą przyczynić się działania państwa realizowane za pomocą tzw. partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) i pomocy publicznej. W dniu 19 grudnia 2008 r. weszła w życie Ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1637). Istotą PPP jest współdziałanie w uzgadnianiu wspólnych celów i w skutecznej oraz efektywnej ich realizacji.

Wspieranie działań przedsiębiorców na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami przez udzielenie pomocy ze środków publicznych podlega w UE zasadniczym ograniczeniom. Pomoc publiczna to określone zasady wsparcia podmiotu gospodarczego przez państwo (na wszystkich poziomach: centralnym, regionalnym, lokalnym) oraz przez władze samorządowe, organizacje, a nawet osoby, nad którymi państwo nie sprawuje bezpośredniej kontroli, a które oferują pomoc na podstawie zleceń pochodzących od organów

państwowych w jakiegokolwiek formie (np. dotacji, rozłożenia spłaty podatku na raty, zwolnienia z zaległości podatkowych, zwolnienia z należności niepodatkowych, udzielenia preferencyjnej pożyczki lub kredytu). Ochrona dóbr kultury jest jednym z dopuszczalnych rodzajów pomocy publicznej w UE, choć podlega zasadniczym ograniczeniom.

W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Sprawowanie opieki nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny ma jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym gminy.

Na zasadach i w trybie określonym w przepisach odrębnych prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku będącym w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych są finansowane ze środków przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetu, którym podlegają te jednostki.

Osoba fizyczna, jest lub inna jednostka organizacyjna będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, bądź posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Dotacja taka może być udzielona przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego” lub przez wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja może być udzielona do wysokości 50% (w szczególnych przypadkach 100%) nakładów koniecznych i może być udzielona na dofinansowania: nakładów na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po złożeniu tego wniosku, lub nakładów koniecznych do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich, lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być również udzielane przez organ stanowiący gminy, powiatu lub województwa na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

W Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji - Funduszu Kościelnym można się starać o dotacje Kościelne osoby prawne będą mogły ubiegać się również o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na realizację zadań dotyczących konserwacji i remontów obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo.

Dotacje na wspomniany cel przeznaczane będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak

np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki);

11. PLANOWANE FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW W LATACH 2025- 2028

11.1 Kontynuacja działań prowadzonych do roku 2024 oraz zadania wynikające z priorytetów programu bieżącego

1. Projekty planowane na terenie i obiektach położonych w zabytkowym Parku Zdrojowym im. Mikołaja Witczaka oraz dawnego uzdrowiska w Zdroju

1.1. "Remont traktów komunikacyjnych, schodów i pozostałego zagospodarowania terenu zabytkowego parku zdrojowego w Jastrzębiu-Zdroju"

KWOTA OGÓLNA: Przyjęto 4 645 000,0 zł (wartość kosztorysowa 4 644 080,64 zł)

OPIS:

Przedmiotem opracowania jest rewitalizacja parku pod kątem zastosowania różnych rozwiązań ścieżek spacerowych, schodów terenowych, małej architektury, nasadzeń drzew, krzewów i bylin. Obejmuje opracowanie rozwiązań projektowych dotyczących zagospodarowania przestrzennego oraz rozwiązań architektonicznych i infrastrukturalnych.

Zakres zadania obejmuje:

1. Schody z piaskowca za biblioteką wraz z placakiem z ławką i remontem mostka

- prace rozbiórkowe betonowych pozostałości wcześniej istniejących schodów
- schody z litych bloków piaskowca na płycie żelbetowej wraz z balustradą, stopnie schodów podświetlane oświetleniem Led
- prace remontowe, czyszczenie, uzupełnienie ubytków mostka, znajdującego się w ciągu schodów wraz z wymianą balustrad. Mostek podświetlany oświetleniem Led.
- placyk z ławką przylegający do mostka, z nawierzchnią z płyt z piaskowca „na dziko” (36,46 m²) z obramowaniem z kostki granitowej 15x15 cm

2. Schody i ścieżka terenowa

1. prace rozbiórkowe elementów betonowych, pozostałości wcześniej istniejących schodów
2. schody z litych bloków piaskowca na płycie żelbetowej wraz z murkami ograniczającymi z piaskowca, stopnie schodów podświetlane oświetleniem Led, przy dolnym wylocie schodów podświetlanie drzew oświetleniem Led
3. ścieżki z nawierzchnią Hansegrande (12,69 m²) i z płyt z piaskowca „na dziko” (7,62 m²) z obramowaniem z kostki granitowej 15x15 cm

3. Murek z wnękami, schody terenowe x3, oświetleniem

- prace rozbiórkowe pozostałości wcześniej istniejącej ścieżki
- lampy parkowe z oświetleniem Led wzdłuż realizowanej ścieżki (5 szt.)
- murek z piaskowca wzdłuż ścieżki z wnękami na ławki i nawierzchnią z piaskowca „na dziko” (16,5 m²)
- schody terenowe (3 szt.) wraz z murkami, murowane z piaskowca „na dziko” na płycie żelbetowej
- nawierzchnia ścieżki z kostki granitowej 10x10 cm układanej w „rybią łuskę” (227,88 m²) z obramowaniem z kostki granitowej 15x15 cm

- trawniki przylegające do ścieżki (273,0 m²)
4. Trakty komunikacyjne wokół miejsca rekreacji - łąka z budynkiem „Szwajcarki”
- prace rozbiórkowe pozostałości wcześniej istniejącej ścieżki
  - murek z piaskowca wzdłuż ścieżki z wnękami na ławki i nawierzchnią z piaskowca „na dziko” (51,5 m²)
  - kanalizacja deszczowa (5 studni rewizyjnych Ø 1200; 61,0 mb kanalizacji PCV Ø 200, 9 sztuk studzienek ściekowych z kratkami)
  - lampy parkowe z oświetleniem Led (9 szt.) wzdłuż realizowanych ścieżek z granitu i Hanse Grand
  - ścieżki z nawierzchnią Hanse Grand (494,89 m²) i kostki granitowej 10x10 cm (359,5 m²) z obramowaniem z kostki granitowej 15x15 cm
  - trawniki przylegające do ścieżek (290,0 m²)
  - nasada drzew (25 szt.)
  - schody terenowe z balustradą z piaskowca na płycie żelbetowej
5. Zjazd do inhalatorium
- odwodnienie liniowe (3,0 mb)
  - ścieżka z nawierzchnią z kostki granitowej 10x10 cm (16,07m²) oraz Hanse Grand (11,34 m²)
6. Droga do biblioteki
- prace rozbiórkowe poprzedniej nawierzchni
  - nawierzchnia drogi z płyt granitowych i piaskowca (193,5 m²) z obramowaniem z kostki granitowej 15x15 cm
  - trawniki przylegające do ścieżek (106,95 m²)
7. Miejsce rekreacji – łąka z budynkiem „Szwajcarki”
- prace rozbiórkowe pozostałości starych nawierzchni
  - prace i badania konserwatorskie przy pozostałościach budynku
  - trawniki oraz uzupełniający wysiew nasion na terenie przyległym (2695,35 m²)
8. Schody i ścieżka wzdłuż jaru za inhalatorium
- murki z piaskowca wzdłuż schodów wraz z balustradą na odcinku 6,5 m
  - schody terenowe z piaskowca na płycie żelbetowej
  - nawierzchnia z piaskowca „na dziko” (37,0 m²) z obramowaniem kostką granitową 15x15 cm (13,42 m²), z odwodnieniem liniowym z kostki granitowej 5x5 cm (45,5 m)
  - podświetlenie Led stopni schodów oraz drzew przy dolnym wylocie schodów
9. Klomb z miejscami do siedzenia
- murki z piaskowca
  - nawierzchnia Hanse Grand (88,30 m²) i z piaskowca „na dziko” pod ławkami (22,5 m²)
  - trawniki przylegające do klombu (65,94 m²)
10. Ścieżka z piaskowca „na dziko” z mostkami (2 szt.) i placykiem z ławką
- prace remontowe (czyszczenie, uzupełnianie ubytków) 2 szt. mostków leżących w ciągu ścieżki z piaskowca „na dziko” wraz z wymianą balustrad. Mostki podświetlane oświetleniem Led
  - ścieżki z nawierzchnią z piaskowca „na dziko” z obramowaniem z kostki granitowej 15x15 cm (2800,0 m²)

HARMONOGRAM:

1. Ogłoszenie i rozstrzygnięcie postępowania o zamówieniu publicznym: III – VI 2026 r.
2. Realizacja zadania: VII – XII 2026 r. – 1 600 000,0 zł
I – XI – 2027 r. – 3 045 000,0 zł

1.2 "Remont i rewitalizacji północno – zachodniej części Parku Zdrojowego"

KWOTA OGÓLNA: przyjęto 2 445 000,0 zł (wartość kosztorysowa 2 442 357,74 zł)

OPIS:

Zadanie dotyczyć będzie wykonania remontu i rewitalizacji północno – zachodniej części Parku Zdrojowego w celu przywrócenia wartości użytkowych tego obszaru parku poprzez poprawę walorów wypoczynkowych i rekreacyjnych. Obejmować będzie wytyczenie ścieżek spacerowych, korektę geometrii przebiegu ścieżek istniejących oraz wykonanie systemu odwodnień powierzchniowych i nasadzeń drzew, krzewów i bylin. Całość zastosowanych rozwiązań ma zachęcić mieszkańców do korzystania z tej części parku poprzez wytyczenie ścieżek, co zapobiegać będzie dewastacji terenów zielonych spowodowanych zadeptywaniem ich przez spacerowiczów przemieszczających się chaotycznie po terenach leśnych parku.

Zakres zadania obejmuje:

1. Balustrada schodów głównych o długości około 160 mb
2. Ścieżki spacerowe z kamienia układanego na dziko o szerokości 3 m na długości około 270 mb
3. Ścieżki spacerowe z kamienia układanego na dziko o szerokości 1,5 m na długości około 470 mb
4. Remont przepustu:
  - a) montaż nowych balustrad o długości około 15 mb
  - b) obłożenie murków kamieniem naturalnym na powierzchni około 30 m²

HARMONOGRAM:

1. Ogłoszenie i rozstrzygnięcie postępowania o zamówieniu publicznym: I – IV 2026 r.
2. Realizacja zadania: V – XII 2026 r. – 1 300 000,0 zł
I-VI 2027 r. – 1 145 000,0 zł

1.3. "Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej na terenie Parku Zdrojowego"

OPIS:

Prowadzenie prac związanych z utrzymaniem bioróżnorodności biologicznej i ochrony przyrody. Działania te obejmować będą:

- Prowadzenie nasadzeń bylin rodzimych, zielnych, owocujących, miododajnych, przyciągających zapylacze, stanowiących źródło pokarmu,
- Tworzenie siedlisk roślin, w tym także roślin rodzimych,
- Tworzenie siedlisk ptaków (budki lęgowe, karmniki dla ptaków),
- Stosowanie biologicznych środków ochrony roślin: nawozów, pułapek feromonowych w walce ze szrotówkiem kasztanowcowiaczkiem (ochrona kasztanowców),
- Przetwarzanie zebranego materiału roślinnego na humus i kompost oraz późniejsze ich wykorzystanie w pracach związanych z nasadzeniami roślin w parku,
- Pozostawianie pni drzew z wycinki (tzw. świadków) jako siedlisko dla grzybów, ptaków, nietoperzy i owadów,
- Pozostawianie kopców gałęzi i liści na zimę jako schronienie dla zwierząt (jeże, ptaki, gryznie itp.),

- Prowadzenie regularnych nasadzeń drzew w ramach prowadzonych inwestycji oraz w miejsce wyłomów, wywrotów, drzew wycinanych z uwagi na zły stan fitosanitarny lub stwarzających zagrożenia, prowadzenie nasadzeń zastępczych,
- Przeprowadzenie regularnych, okresowych przeglądów stanu fitosanitarnego drzew, co daje możliwość podejmowania działań zmierzających do właściwego utrzymania i leczenia drzew.

HARMONOGRAM:

2. Realizacja zadania: 2027 r. – 250 000,0 zł (w tym zakup i nasadzenia roślin)

2028 r. – 150 000,0 zł (prace utrzymaniowe)

1.4 Kontynuacja i zakończenie projektu "Przebudowa wraz z termomodernizacją budynku Łazienki II dawnej Galerii Historii Miasta przy ul. Witczaka 4 w Jastrzębiu - Zdroju"

(okres realizacji 2020-do chwili obecnej)

Przedmiotem projektu, jest przebudowa i termomodernizacja Galerii Historii Miasta przy ulicy Witczaka w Jastrzębiu-Zdroju, z przeznaczeniem na siedzibę Urzędu Stanu Cywilnego z Pałacem Ślubów

- kwota całkowita: 16.905.4823,86 zł,

- środki zewnętrzne: 875.171,93 zł (w tym: UE : 783.048,57 zł, Budżet państwa: 92.123,36 zł),

- kwota całkowitego wkładu własnego: 16.030.310,93 zł.

Rok 2024 – zaplanowano 13.744.665,00 zł, inwestor przewiduje przesunięcie środków w budżecie na 2025 r., kiedy planuje się zakończenie inwestycji.

Galeria Historii Miasta postuluje powrót po remoncie do budynku Łazienek i utworzenie tu Muzeum Miejskiego, do czego ta lokalizacja jest w naturalny sposób predystynowana.

1.5. Budynek „Masnówka” przy ul. Witczaka 3a Miejska Biblioteka Publiczna - wydano pozwolenie na budowę 2024 na wykonanie izolacji pionowej ścian piwnic, instalacji drenażowej i robót towarzyszących temu zakresowi – koszt 335 000 zł, wykonanie planowane 2025 r.

1.6. "Kompleks kościelno - parafialny (XIX w), remont dachu i stropów" (Dawny Zakład Marii - obecnie kościół parafialny pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa i dom parafialny) ul. 1 Maja 36 - 38 Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Koszt nieznany - inwestycja Parafii.

1.7. "Zagospodarowanie terenu parku za budynkiem Spółki Brackiej przy ul. 1 Maja w Jastrzębiu -Zdroju na ogród dr. Kneippa" (obecnie siedziba m. in. Galerii Historii Miasta)

Wydatkowano w roku 2023 - projekt (PT) – 157.440,00 zł

Plan na 2025 - 1.252.000,00 zł

Planowane do sfinansowania w ramach Polsko-Szwajcarskiego Programu Rozwoju Miast.

Na terenie opracowania w Etapie I i II przewiduje się stworzenie uporządkowanej i zagospodarowanej przestrzeni parkowo-leśnej umożliwiającej mieszkańcom wypoczynek na łonie natury oraz przestrzeni ogrodu miejskiego, z roślinnością ozdobną, ścieżkami z elementami sensorycznymi wykorzystującymi naturalne elementy, oraz elementami terapii wodnej dr Kneippa.

Miejsce stanowić będzie strefę relaksu i wyciszenia, nawiązując do charakteru dawnego uzdrowiska eksponować będzie ciekawą różnorodną roślinność, która gatunkowo wpisuje się w charakter parku oraz jest powiązana z okresem jego powstania, w połączeniu z małą wodną infrastrukturą.

myślą przewodnią projektu było wykorzystanie walorów przyrodniczych przedmiotowego terenu zgodnie z filozofią dr Sebastiana Kneippa. Teren zostanie podzielony na dwie strefy: wschodnią i zachodnią. Wschodnia część parku o charakterze ogrodu miejskiego zostanie połączona z Parkiem Dąbrówka,

a zachodnia część o charakterze leśnym zostanie połączona z Parkiem Uniwersyteckim przed budynkiem Spółki Brackiej.

Całość będzie stanowić spójną stylistycznie przestrzeń, która zastosowanymi materiałami nawiązywać będzie do Parku Zdrojowego, znajdującego się w niedalekiej odległości po drugiej stronie ulicy 1 Maja.

Podział na strefy

Cały teren podzielono na dwie strefy: Etap I "leśną strefę ciszy" w zachodniej części, oraz Etap II" strefę dydaktyczną" stanowiącą ogród miejski we wschodniej części terenu opracowania.

Główne wejście do części zachodniej parku odbywać się będzie od strony ul. 1 Maja za budynkiem Spółki Brackiej. W części zachodniej opracowania zaprojektowano główną aleję wpisaną pomiędzy istniejący szpaler drzew. Na zakończeniu alei przewidziano skwer z fontanną w otoczeniu zieleni ozdobnej.

W pozostałej części zaprojektowano ścieżki rekreacyjno-sensoryczne o naturalnym wijącym się kształcie pomiędzy istniejącymi drzewami oraz mini placówki okrągłe z elementami sensorycznymi. W części centralnej zaplanowano wprowadzenie elementów hydroterapeutycznych w formie ścieżki wodnej zgodnej z ideologią dr Kneippa. Na osi budynku przewidziano pochylnię dla osób niepełnosprawnych, która umożliwi pokonanie różnicy wysokości terenu. Dodatkowo pomiędzy drzewami zaprojektowano ścieżkę sensoryczną z płyt kamiennych układanych schodkowo wzdłuż projektowanych nasadzeń. Przewidziano gatunki roślin występujące na terenach lasów i parków, co podkreśli naturalny charakter parku oraz wpisuje się w filozofię dr Kneippa.

Strefa ogrodu miejskiego obejmuje wschodnią część opracowania i łączy się z aleją w Parku Dąbrówka. w strefie tej zaprojektowano aleję główną zakończoną placem z pergolą i oraz arboretum z licznymi nasadzeniami ziół i roślinności ozdobnej poprzecinanej ścieżkami sensorycznymi. Poszczególne gatunki roślin będą opisane na tabliczkach w celach dydaktycznych. W centralnej części przewidziano plac rekreacyjny z ozdobnymi pergolami porośniętymi roślinnością oraz miejscami odpoczynku. Z placu rozpościerać się będzie widok na główny ogród miejski (arboretum) ze ścieżkami sensorycznymi oraz zróżnicowaną roślinnością.

2. Opieka nad zabytkami należącymi do zasobu komunalnego:

1. Opieka nad parkiem zabytkowym

Planuje się kontynuację prac przy utrzymaniu Parku Zdrojowego im. dr Mikołaja Witczaka przez Jastrzębski Zakład Komunalny. Działania Zakładu związane z opieką nad parkiem będą nadal dzielić się na cztery podstawowe grupy:

- Bieżące utrzymanie czystości i porządku

Prace polegające na codziennym sprzątaniu terenu parku z porzuconych śmieci, zamiętaniu alejek, opróżnianiu koszy, grabieniu trawy i liści, dokonywaniu drobnych napraw.

- Pielęgnacja zieleni

Do podstawowych zadań w tym zakresie należy sadzenie ozdobnych roślin, w tym kwiatów sezonowych, zakładanie siedlisk bylin, prowadzenie wycinki i cięć pielęgnacyjnych drzew i krzewów. W ramach pielęgnacji zieleni dokonywane są także czynności związane z plewieniem chwastów, podlewaniem i nawożeniem, uzupełnianiem ubytków substancji roślinnej itp.

- Utrzymanie infrastruktury, w tym zegara kwietnego, fontanny oraz elementów małej architektury

Czynności związane z utrzymaniem sprawności technicznej urządzeń sterujących pracą zegara i fontanny, zabezpieczenie tych urządzeń na okres zimowy. Corocznie prowadzone są także czynności związane z malowaniem, czyszczeniem i naprawą ławek, koszy na odpady, tablic informacyjnych

i kierunkowych.

- Prowadzenie inwestycji i remontów

Oprócz zadań bieżących Jastrzębski Zakład Komunalny przeprowadza prace remontowe dotyczące głównie napraw alejek oraz murków kamiennych.

Wszystkie powyższe czynności będą nadal uzgadniane ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Katowicach. Na realizację zadań związanych z opieką nad parkiem zaplanowano w 2025 r. na wydatki bieżące: 1 509 738,00 zł (plan); wydatki inwestycyjne i remontowe: ujęto w pkt 1. W kolejnych latach planuje się finansowanie prac na zbliżonym poziomie w zależności od pojawiających się potrzeb.

1.2 Prace konserwatorskie i restauratorskie krzyży, kapliczek, obiektów małej architektury o wartości zabytkowej :

W kolejnych latach planuje się kontynuację prac w zależności od pojawiających się potrzeb ze środków własnych Miasta.

Do projektu budżetu 2025 zawnioskowano o środki na remont dwóch krzyży

- Krzyż kapliczkowy z figurą Chrystusa i Matki Boskiej z 1905 r., ul. Gałczyńskiego / Pochwacie

- 60 000,00 zł

- Krzyż żeliwny z figurą Chrystusa i aniołem z 1874 r., ul. Niepodległości 242 – 60 000,00 zł

oraz:

- Tablica przy lapidarium – 20 000,00 zł

- Groby wojenne (drobne naprawy, w tym: odmalowania liter oraz naprawa ubytków tynku – 5 060,00 zł)

3. Dotacje z budżetu miasta z przeznaczeniem na realizowane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie miasta Jastrzębie-Zdrój, nie stanowiących jego własności, przyznawane od 2020 r. na podstawie Uchwały Nr VIII.77.2020 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 25 czerwca 2020 r.

Dotacje w kolejnych latach będą przyznawane zgodnie z zasadami na podstawie składanych przez właścicieli wniosków.

4. Działania promocyjne zwiększające atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

Większość tego typu działań związanych jest z obszarem zabytkowego Parku Zdrojowego i finansowana jest ze środków własnych Urzędu Miasta. Są to między innymi:

Publikacje poświęcone zabytkom i dziedzictwu kulturowemu:

- strona internetowa
- gazeta "Jastrząb"

Kampanie promocyjne w zakresie dziedzictwa kulturowego i kultury

Udział w konkursie o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2029 (Miasto nie zostało wybrane)

Rok ESK Miasto chce rozpocząć wielką manifestacją, wiecem świętującym wspólnotę europejską, integrującą Europejczyków i uczcić Dzień Europy wielkim wydarzeniem w plenerze. Wśród wielu propozycji znajdują się takie wydarzenia jak: Piknik w Kurorcie, Przystanek PRL, Industriada, Festiwal Górnej Odry, Festiwal Żelaznego Szlaku Rowerowego, nocny maraton tańca, noc sztuki – wolne wejścia do wszystkich galerii sztuki, Galerii Historii Miasta, Galerii Dzwonków, Carbonarium, Centrum Porozumienia Jastrzębskiego, teatry na wodzie, uliczny taniec, festiwal rzeźby – tworzenie dzieł artystów z Europy wśród żywej publiczności, WINOrośl – święto wina, święto piwa - biesiada narodów (kultur) z wielu zakątków kraju i Europy, Festiwal jazzowy JAZZtrzębie, sztuki performance, wystawy fotografii, w tym otworkowej, festiwal

filmów, kino letnie w plenerze, muzyczna eksplozja kolorów, międzynarodowy przegląd chórów, urodzinowe koncerty miasta oraz międzynarodowy festiwal muzyki alternatywnej.

W zakresie dziedzictwa kulturowego Miasto oferuje następujące działania:

- ochrona zabytków oraz dofinansowanie do ich renowacji,
- rewitalizacja miejsc i obiektów zabytkowych,
- dotacje na ochronę zabytków,
- szlaki turystyczne prowadzące po miejscach zabytkowych, opowiadające historie z przeszłości i teraźniejszości, m.in. Szlak Zabytków Sakralnych, Ścieżka Uzdrowska, Szlak Wolności,
- warsztaty o mieście dla uczniów oraz uczestników zajęć w Środowiskowym Domu Samopomocy, Warsztacie Terapii Zajęciowej, Domu Pomocy Społecznej, Placówkach Wsparcia Dziennego, Placówkach Opiekuńczo – Wychowawczych, Klubie Seniora, Dziennym Domu Pomocy.

Do roku **2029** Miasto planuje wybudować nowoczesne Centrum Kultury, które będzie służyło Miejskiemu Ośrodkowi Kultury i Miejskiej Bibliotece Publicznej. Obiekt będzie dużym budynkiem, w którym znajdą się: mediateka ze strefą Memory Lab, Kawiarnią Pod Sową z Salonikiem prasowym, strefą coworkingową, strefą gamingową, przestrzenią sztuki – galerią, sale teatralna i kinowa, sale dla zespołów muzycznych i artystów malarzy, sale dla animatorów kultury, foyer. Strategia przewiduje przekształcenie obecnie funkcjonującej Galerii Historii Miasta w Muzeum Miejskie, które będzie opowiadać o czasach przed powstaniem miasta, historii uzdrowiska i ludziach zasłużonych dla miasta.

- Strategia określa działania kulturalne Jastrzębia-Zdroju, powiązane z turystyką, w czterech głównych sektorach. Są to dziedzictwo i historia, turystyka kulturalna, muzyka, teatr i sztuka audiowizualna, kultura literacka. Cele dla tych sektorów to m.in.:

Dziedzictwo i historia • rozwój i wzmocnienie tożsamości Jastrzębia-Zdroju • ochrona i promowanie bogactwa i różnorodności dziedzictwa miasta • rozpowszechnianie i promowanie historii Jastrzębia-Zdroju
Turystyka kulturalna • promowanie turystyki kulturalnej • udział w rozwoju turystyki kulturalnej

Działalność kontynuowana całoroczna: Galerii Historii Miasta – budynek Spółki Brackiej

- Publikacje książkowe dotyczące historii, kultury i architektury naszego miasta, m.in.: kontynuacja serii „Perły jastrzębskiej architektury”, książka poświęcona 200-letniej historii kościoła św. Katarzyny w Jastrzębiu Górnym, książka poświęcona 120-letniej historii sanatorium dla dzieci ewangelickich (dawnej Betanii, obecnie Hotelu Dąbrówka), przewodnik po dawnym uzdrowisku, katalog pocztówek uzdrowskich.

- Wznowienie wydawania „Biuletynu Galerii Historii Miasta” – kwartalnika poświęconego historii i dziedzictwu kulturowemu naszego miasta.

- Realizacja projektu „Pod skrzydłami Jastrzębia”: powstanie dwóch nowych wystaw w GHM (sztuka jastrzębskich artystów, sala multimedialna prezentująca historię miasta), zakup zbiorów muzealnych, warsztaty dla uczniów jastrzębskich szkół poświęconych historii i dziedzictwu kulturowemu miasta.

Działalność kontynuowana całoroczna: Instytutu Dziedzictwa i Dialogu – Łaźnia Moszczenica

Działalność kontynuowana całoroczna: Miejskiej Biblioteki Publicznej

Działalność kontynuowana całoroczna: Miejskiego Ośrodka Kultury.

11.2 Wysokość finansowania planowanych przez miasto zadań dotyczących opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego

Gmina wydatkowała w latach poprzednich na cele związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, zabytków i opieką nad zabytkami:

2021 - ogółem: 6.637.970,63 zł; w tym wydatki bieżące 767.691,21 zł, wydatki majątkowe 5.870.279,42 zł

2022 - ogółem: 12.317.084,23 zł; w tym: wydatki bieżące 355.629,73 zł, wydatki majątkowe 11.961.454,50 zł

2023 - ogółem: 6.072.118,08 zł; w tym wydatki bieżące 295.154,58 zł, wydatki majątkowe 5.776.963,50 zł

W budżecie gminy na rok 2024 ze zmianami (Uchwała Rady Miasta nr I.2.2024 Jastrzębie-Zdrój z dnia 25 stycznia 2024r. w sprawie zmiany Uchwały budżetowej Miasta Jastrzębie-Zdrój na 2024 r.) przeznaczono ogółem na cele związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, zabytków i opieką nad zabytkami 17.582.508,22 zł w tym wydatki bieżące 563.956,00 zł, wydatki majątkowe 17.018.552,22 zł (stan na dzień 15 października 2024 r. wykonano 4.793.813,04 zł w tym wydatki bieżące 271.211,75 zł, wydatki majątkowe 4.522.601,29 zł)

Począwszy od 2025 r. miasto (zgodnie z wnioskiem o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2029) planuje przeznaczać rocznie 25 mln zł na kulturę. W kwocie tej zawarte są wydatki bieżące, czyli organizacja wydarzeń i wynagrodzenia. W podanych kwotach nie ujęte są wydatki inwestycyjne. Po roku 2029 w budżecie miasto planuje przeznaczać rocznie na kulturę kwotę 35 mln zł, nie uwzględniając w tym wydatków inwestycyjnych

11.3 Instytucje oraz jednostki odpowiedzialne za monitoring działań związanych z realizacją programu

Jednostki organizacyjne oraz wydziały, które odpowiadają za realizację poszczególnych elementów GPOZ w zakresie:

- koordynacja, koncepcje, analizy - Wydział Architektury,
- finanse - Wydział Budżetu,
- podziały nieruchomości - Wydział Geodezji i Kartografii,
- zarządzanie budynkami - Miejski Zarząd Nieruchomości,
- pomniki przyrody - Wydział Ochrony Środowiska i Rolnictwa,
- dofinansowania UE, realizacja inwestycji - Wydział Infrastruktury Komunalnej i Inwestycji, Referat ds. środków pomocowych.

Dla potrzeb realizacji projektów dofinansowanych ze środków Unijnych Zarządzeniem Prezydenta Miasta Jastrzębia-Zdrój nr Or.IV.0050.195.2017 z dnia 24 marca 2017r. został powołany zespół projektowy, w skład którego weszli pracownicy Wydziału Infrastruktury Komunalnej i Inwestycji, Wydziału Architektury oraz Wydziału Księgowości Budżetowej UM.

Wyznaczeni pracownicy posiadają odpowiednie wykształcenie, specjalistyczne przygotowanie zawodowe oraz wieloletnie doświadczenie w realizacji projektów inwestycyjnych.

WNIOSKI

Dla usprawnienia realizacji GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA JASTRZĘBIE-ZDRÓJ 2025-2028 celowym byłoby - podobnie jak przy realizacji projektów unijnych - powołanie zespołu składającego się z pracowników Urzędu Miasta, Galerii Historii Miasta (oraz z głosem doradczym przedstawicieli innych instytucji czy stowarzyszeń zainteresowanych problematyką) którego członkowie byłiby odpowiedzialni za koordynację wszelkie działań związane z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Jastrzębia-Zdroju.

12. 1. WYKAZ WYKORZYSTANYCH MATERIAŁÓW I DOKUMENTÓW ŹRÓDŁOWYCH

- Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój, aktualizacja 2024, zawierająca: opis, tabele - Tabela 1. Obiekty i tereny wpisane do rejestru zabytków - ujęte w Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków, Tabela 2. Zabytki archeologiczne ujęte w Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków Tabela 3. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, Tabela 4. Krzyże, kapliczki, pomniki - ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, Tabela 5. Budynki dotychczas chronione - brak wskazań do dalszej ochrony. Karty adresowe zabytków Gminnej Ewidencji Zabytków i karty dodatkowe - opracowana przez arch. Jolanta Singer-Zemła, 40-695 Katowice, ul. Traktorzystów 31.
- „Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025” Uchwała nr VI/43/9/2022 Sejmiku Województwa Śląskiego z 25 kwietnia 2022 r.
- Spis zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru (budynki i ich otoczenie, obszary) na terenie miasta Jastrzębie – Zdrój, ze strony internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach, stan na czerwiec 2024 r. ("Decyzje o wpisie zabytków do rejestru" znajdują się w archiwum WUOZ)
- Obowiązujące „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jastrzębie -Zdrój” przyjęte Uchwałami Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój: nr XI.126.2021 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 30 września 2021 r. wraz z aktualizacją IV.29.2024 z dnia 20 czerwca 2024 r.(w zakresie Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków miasta Jastrzębie-Zdrój – ustalenia)
- Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego – (w tym w 14 planach wskazano do ochrony zabytki nieruchome); Biuletyn Informacji Publicznej Miasta Jastrzębie-Zdrój stan na październik 2024 r.
- "Strategia Rozwoju Miasta Jastrzębie-Zdrój 2030+ - w obliczu transformacji regionu" przyjęta Uchwałą Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój Nr XIII.126.2020 z dnia 12 listopada 2020 r.
- "Gminny Program Opieki nad Zabytkami na terenie Jastrzębia-Zdroju na lata 2021-2024r." przyjęty Uchwałą Nr XIII.168.2021 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 25 listopada 2021 r. (Dziennik Urzędowym Województwa Śląskiego poz. 7624 z dnia 2 grudnia 2021 r.)
- "Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2017 - 2020" sporządzona w formie kart adresowych, przyjęta Zarządzeniem Prezydenta Miasta Jastrzębie-Zdrój Nr OR-IV.0050.274.2017 z dnia 28 kwietnia 2017 r. wraz z zestawieniami tabelarycznymi obiektów
- „PROGRAM OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA JASTRZĘBIE ZDRÓJ NA LATA 2013 -2016” opracowanie: ABAKUS Pracownia PUK, ul. Ks. bpa B. Bogdajna 25/2, 41- 500 Chorzów - przyjęty Uchwałą Nr XII.83.2013 Rady Miasta Jastrzębie-Zdrój z dnia 27 czerwca 2013 r. w sprawie: przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Jastrzębie-Zdrój na lata 2013-2016”
- Opracowanie w formie 74 sztuk kart adresowych: „Ewidencja obiektów zabytkowych i kulturowych na obszarze administracyjnym miasta Jastrzębie-Zdrój”; ABAKUS PUK, ul. Ks. bpa B. Bogdajna 25/2, 41- 500 Chorzów, kwiecień - czerwiec 2008 r.
- „PROGRAM OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA JASTRZĘBIE-ZDRÓJ NA LATA 2008-2012” opracowanie: ABAKUS Pracownia PUK, ul. Ks. bpa B. Bogdajna 25/2, 41- 500 Chorzów – 2008 r.
- Opracowanie w formie 313 sztuk kart adresowych budynków i 74 sztuk kart adresowych krzyży i kapliczek: „Ewidencja obiektów zabytkowych i kulturowych na obszarze administracyjnym miasta Jastrzębie Zdrój”; ABAKUS Pracownia PUK, ul. Ks. bpa B. Bogdajna 25/2, 41- 500 Chorzów, kwiecień - czerwiec 2008 r.
- Karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa (karty białe) opracowane na Zlecenie UM w Jastrzębiu-Zdroju, przez Pracownię Projektową ARTOP, Jolanta Singer-Zemła, Marek Zemła, 40-695 Katowice, ul. Traktorzystów 33 i przekazane do archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach: w roku 2005 i 2006 – łącznie 36 sztuk
- Karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa (karty białe - kopie) otrzymane przez UM Jastrzębie-Zdrój od Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach w roku 2006 (6 sztuk)
- Karty zabytków ze starej ewidencji (karty zielone) znajdujące się w materiałach archiwum WKZ w Katowicach udostępnione w trakcie prac planistycznych 2005-2007 r.
- Umowa o dzieło nr Ar.2151.1.2024 obejmująca: 1. Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2025 -2028, 2. aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków; zawarta w dniu 7 sierpnia 2024r. pomiędzy Miastem

Jastrzębie-Zdrój a Jolantą Singer-Zemłą, 40-695 Katowice, ul. Traktorzystów 31.

12.2 BIBLIOGRAFIA I MATERIAŁY ARCHIWALNE

1. Mapy historyczne (domena publiczna)
2. Poczty i fotografie archiwalne ze zbiorów Miejskiego Ośrodka Kultury w Jastrzębiu-Zdroju, ul. Witczaka 5 oraz Antoniego Przybyły - Antoszczuka, Jastrzębska Izba Regionalna, Jastrzębie-Zdrój, ul. 1 Maja 15 udostępnione w postaci elektronicznej w roku 2006.
3. "Jastrzębie Zdrój w zabytkach sztuki" Piotr Siemko, wyd. UM w Jastrzębiu-Zdroju, 1992 r.
4. "Studium wartości kulturowych i krajobrazowych miasta Jastrzębie" zespół autorski: B. Stankiewicz, L. Kostorz, E. Podbiał, H. Wiąg-Marzec, E. Caban, oprac. na zlecenie UM w Jastrzębiu-Zdroju, 1993 r.
5. "Program rewaloryzacji zabytkowych obiektów architektury zlokalizowanych przy ul. 1 Maja w Jastrzębiu Zdroju", oprac. ABAKUS Chorzów, zespół autorski: E. Pilarska, A. Holeczko-Kiehl, R. Szopa, opracowano na zlecenie UM w Jastrzębiu Zdroju, 2000 r.
6. „Jastrzębie-Zdrój - dzieje Uzdrowiska. Parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa 1951 - 2001" opracowanie: Towarzystwo Miłośników Ziemi Jastrzębskiej pod red. W. Lesiuka i E. Dawidejt -Jastrzębskiej, wyd. Państwowy Instytut Naukowy - Instytut Śląski w Opolu, 2001 r.
7. "Jastrzębie-Zdrój w starej fotografii" część 1-3, wyd. UM w Jastrzębiu Zdroju, 2002 –2003 r.
8. "Zapomniany życiorys śląskiego powstańca - Mikołaja Witczaka jr." Jarosław Mrożkiewicz, wyd. UM w Jastrzębiu Zdroju, 2006 r.
9. „Pijalnia wód / Pump room” M. Boratyn, wyd. UM w Jastrzębie-Zdrój 2014 r.
10. Park Zdrojowy / The Park Spa” M. Boratyn, wyd. UM w Jastrzębie-Zdrój 2015 r.
11. „Zakład Marii / St. Mary’s Institute” M. Boratyn, wyd. UM w Jastrzębie-Zdrój 2016 r.
12. „Jastrzębie-Zdrój - dzieje Uzdrowiska. 1861-2020” M. Boratyn, D. Mazur, wyd. UM w Jastrzębie-Zdrój 2020 r.
13. Jaspedia - Popularna Encyklopedia Jastrzębia - Zdroju - strona internetowa (Rada Jaspedii: Marcin Boratyn , Janusz Lubaszczyk, Dariusz Mazur, Zbigniew Wachowiec, Paweł Warłycho)
14. „Biuletyn Galerii Historii Miasta” – kwartalnik
15. Gazeta "Jastrząb" artykuły poświęcone dziedzictwu kulturowemu i zabytkom m.in.
07. 2024 -130. ROCZNICA URODZIN HENRYKA SŁAWIKA - BOHATERA TRZECH NARODÓW
09. 2024- PAŁAC BORYNIA – PIĘKNY I TAJEMNICZY, PRZEBUDOWA BUDYNKU ŁAZIENEK II